

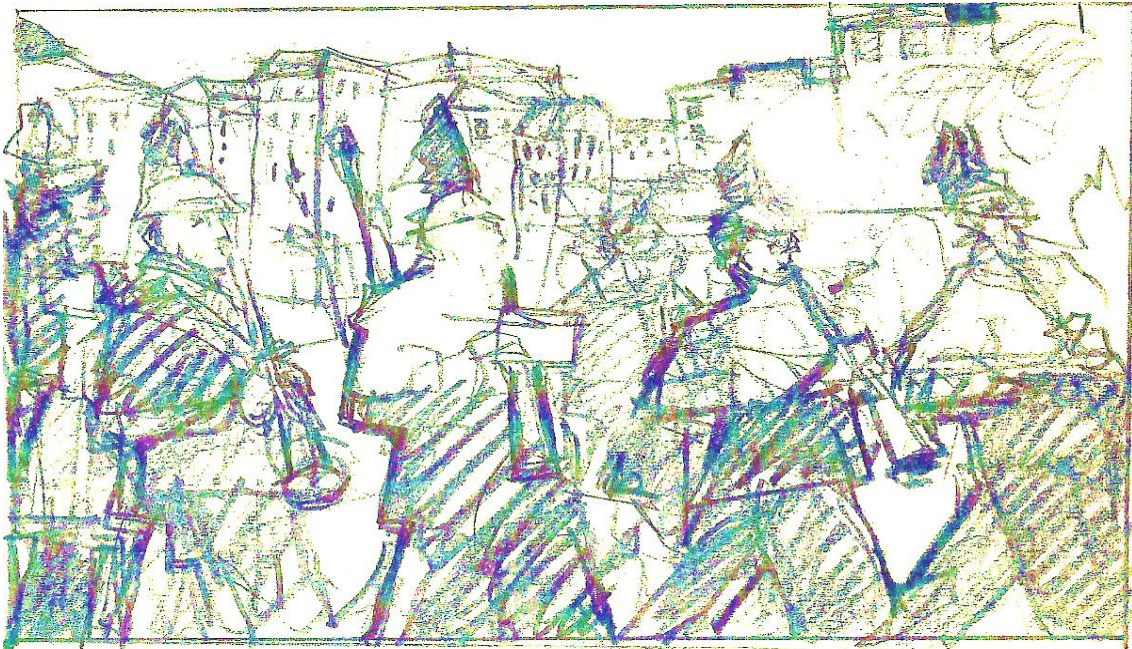

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
UNIVERSITY of the PELOPONNESE

Δι - Ιδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Κοινωνική Καινοτομία και Στρατηγικές Ανάπτυξης»

«Φιλαρμονική Εταιρεία ως φορέας Ανάπτυξης»

Σοφία Βαγγελάτου

Επιβλέπων Καθηγητής: Ιωάννης Κυριακάκης

Τριμελής επιτροπή: Ιωάννης Κυριακάκης,
Χρήστος Πετρόπουλος, Παναγιώτης Αρτελάρης

2022-2023

εικόνα εξωφύλλου: Σκίτσο του Δ. Μηλιώτη
από το βιβλίο «Οι Μπάντες της Κέρκυρας»
(Κ. Καρδάμης 2019 εκδ. Καλειδοσκόπιο Αθήνα)

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Δι-ιδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «**Κοινωνική Καινοτομία και Στρατηγικές Ανάπτυξης**» του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών. Θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Ιωάννη Κυριακάκη για την ευκαιρία που μου έδωσε να ασχοληθώ με ένα τόσο ενδιαφέρον θέμα και την ελευθερία να το προσεγγίσω με τη δική μου οπτική. Η συμβολή και καθοδήγησή του σε όλη την διάρκεια της συγγραφής ήταν καθοριστική για το αποτέλεσμα.

Θερμές ευχαριστίες αρμόζουν επίσης:

Στον Αντιπρόεδρο της Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδας, κ. Παναγιώτη Καλλία, για την αγαστή συνεργασία στην διάρκεια της έρευνας για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας

Στον κ. Ιωάννη Καραμπέτσο, Κορυφαίο Α΄ στις Τρομπέτες της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών, και σε πλήθος άλλων Ευρωπαϊκών ορχηστρών, μέλος του συγκροτήματος μουσικής δωματίου «Νικόλαος Μάντζαρος», για την προθυμία του να μοιραστεί μαζί μου τις γνώσεις του και τις εμπειρίες του γύρω από τις φιλαρμονικές.

Στην κυρία Ολυμπία Ξανθοπούλου Αρχιμουσικό της Φιλαρμονικής του Δήμου Πέλλας και τον κύριο Αναστάσιο Νάνο Αρχιμουσικό της Φιλαρμονικής Καλυθίων Ρόδου, για τον ζήλο τους να βοηθήσουν στην έρευνα.

Σε όλους τους συντελεστές, εργαζόμενους και σπουδαστές, των Φιλαρμονικών για το χρόνο που αφιέρωσαν στη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων και την συμμετοχή στις συνεντεύξεις.

Στην Δρ Έλλη Κωστελέτου, Εθνομουσικολόγο Κοινωνιολόγο και την κυρία Ελίνα Πάντου Κίκκου Γλωσσολόγο Μ.Α., για την συμβολή τους ως κριτικές αναγνώστριες.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τις κόρες μου, Μελίνα και Άνη, για την κατανόηση που έδειξαν και την υποστήριξη που μου παρείχαν, καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου

Περιεχόμενα

Περίληψη.	σελ.7
Εισαγωγή.	σελ.9
Κεφάλαιο 1^ο Δημιουργικότητα, Δημιουργικές - Πολιτιστικές Βιομηχανίες	σελ.11
1.1 Δημιουργικότητα εννοιολογική προσέγγιση.	σελ.11
1.2. Δημιουργική οικονομία, Δημιουργική Τάξη.	σελ.13
1.2.1. Δημιουργική οικονομία	σελ.13
1.2.2. Δημιουργική Τάξη	σελ.14
1.3. Δημιουργικές - πολιτιστικές Βιομηχανίες.	σελ.15
1.3.1. Όροι.	σελ.15
1.3.2. Μοντέλα.	σελ.16
1.3.3. Συστήματα ταξινόμησης.	σελ.18
1.4. Επιπτώσεις των δημιουργικών - πολιτιστικών βιομηχανιών	σελ.20
1.4.1. Οικονομικές επιπτώσεις	σελ.22
1.4.2. Κοινωνικές επιπτώσεις	σελ.24
1.4.3. Πολιτιστικές επιπτώσεις.	σελ.26
1.4.4. Αειφόρος ανάπτυξη.	σελ.28
1.5. Φιλαρμονική, φορέας Ανάπτυξης μέσα από το φάσμα της Δημιουργικότητας	σελ.29
Κεφάλαιο 2^ο Φιλαρμονικές	σελ.31
2.1. Από την Στρατιωτική Μπάντα στην Φιλαρμονική. Σύντομη Ιστορική αναδρομή.	σελ.31
2.2. Φιλαρμονικές Εταιρείες στην Ελλάδα. Συνοπτική Ιστορική αναδρομή 19 ^{ος} – 20 ^{ος} αιώνας.	σελ.36
2.3. Φιλαρμονικές Εταιρείες στην Ελλάδα σήμερα.	σελ.42
Κεφάλαιο 3^ο Μελέτη περίπτωσης «Φιλαρμονική Εταιρία Λευκάδας»	σελ.57
3.1. Πολιτιστικό και κοινωνικό πλαίσιο κατά την περίοδο ίδρυσης της Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδας.	σελ.57
3.2. Ιστορική αναδρομή - Μελέτη Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδας	σελ.69
3.3. Το παρόν της Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδας.	σελ.75
3.4. Επίμετρο.	σελ.79
Συμπεράσματα.	σελ.85
Βιβλιογραφία.	σελ.89
Ξενόγλωσση.	σελ.89
Ελληνική.	σελ.91

Ηλεκτρονικές Πηγές	σελ.93
Ιστοσελίδες Φιλαρμονικών.	σελ.95
Παράρτημα 1. Πίνακες	σελ.102
Παράρτημα 2. Ερωτηματολόγιο	σελ.112
Παράρτημα 3. Απομαγνητοφωνήσεις συνεντεύξεων	σελ.115

Περίληψη

Μελετώντας την συμβολή του κλάδου των Πολιτιστικών Δημιουργικών Βιομηχανιών στην ανάπτυξη και δεδομένου του χαρακτήρα των δράσεων των Φιλαρμονικών ως επιμέρους κλάδος της Μουσικής «Βιομηχανίας», στην παρούσα εργασία διερευνάτε η δυναμική των Φιλαρμονικών εταιρειών και ο ρόλος που μπορούν να έχουν ως φορείς, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης του τόπου. Η μελέτη ασχολείται με την ιστορική διαδρομή των φιλαρμονικών στην Ελλάδα καθώς και την παρουσία τους στην σύγχρονη πραγματικότητα, αποτυπώνοντας με αυτόν τον τρόπο την συμβολή τους σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο. Για τον ίδιο σκοπό διενεργήθηκε μελέτη περίπτωσης για την Φιλαρμονική Εταιρεία Λευκάδας, η οποία επιλέχθηκε καθώς εμφανίζεται να πληροί σε μεγάλο βαθμό τις προϋποθέσεις που θέτουν οι διεθνείς οργανισμοί, για τα νέα αναπτυξιακά μοντέλα. Νέες ευκαιρίες απασχόλησης, ανανέωση των παραδοσιακών βιομηχανιών και ταυτόχρονα διαφύλαξη της μουσικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Παράλληλα την προαγωγή της μουσικής εκπαίδευσης και την ενίσχυση της ταυτότητας και της κοινωνική συνοχής. Μέσω των αποτελεσμάτων της έρευνας γίνεται αντιληπτό ότι οι φιλαρμονικές δεν έχουν ισχυρό οικονομικό αποτύπωμα, ωστόσο οι δράσεις τους παρουσιάζουν σημαντικό κοινωνικό και πολιτιστικό αντίκτυπο. Τεκμηριώνοντας την δυναμική τους ως φορέας ανάπτυξης προκύπτουν ερωτήματα για νέα έρευνα που αφορούν κυρίως στις στρατηγικές ενίσχυσης των δράσεων των φιλαρμονικών.

Λέξεις Κλειδιά: Πολιτιστικές Δημιουργικές Βιομηχανίες, Φιλαρμονική, Φορέας Ανάπτυξης.

Abstract

Delving into the contribution of the Cultural Creative Industries sector, to the indigenous development and given the nature of the Philharmonic's actions as a sub-branch of the Music "Industry", in the particular paper the dynamics of the Philharmonic companies are to be studied as well as the part they can have as a bearer of economic social and cultural development of the area. This paper deals with the historical path of the philharmonics in Greece as well as their current presence, thus reflecting their contribution on an economic, social and cultural level. For the same purpose, a case study

was conducted for the Philharmonic Society of Lefkada, which was chosen as it appears to largely meet the conditions set by international organizations for new development models. Such as new employment opportunities, renewal of traditional industries and the preservation of musical cultural heritage. At the same time, promoting musical education and strengthening cultural identity and social cohesion. Through the research results, it is deduced that the philharmonics do not have a strong financial footprint, however their actions have a significant social and cultural impact. By documenting their dynamics as a development agent, new research questions are raised, that mainly concern strategies to strengthen the actions of philharmonics.

Keywords: Cultural Creative Industries, Philharmonic, Development Factor.

Εισαγωγή

Η οικονομία του πολιτισμού είναι ένας από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της οικονομίας διεθνώς. Σύμφωνα με την UNESCO (UNESCO and UNDP,2014) την τελευταία δεκαετία παρουσιάζεται ως ένα νέο αναπτυξιακό πεδίο με ιδιαίτερα σημαντική επίδραση στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, την δημιουργία εισοδήματος και τις εξαγωγές. Στην καρδιά της, οι «Δημιουργικές - Πολιτιστικές Βιομηχανίες», συναντώνται στο σταυροδρόμι των τεχνών, του πολιτισμού, των επιχειρήσεων και της τεχνολογίας και καταγράφονται ως μια συνεχώς αναπτυσσόμενη και ιδιαίτερα δυναμική συνιστώσα της οικονομίας. Οι «Δημιουργικές - Πολιτιστικές Βιομηχανίες»συνιστούν μια παραγωγική διαδικασία έντασης γνώσης, καινοτομίας και ταλέντου η οποία «έχει τις ρίζες της στην ατομική δημιουργικότητα» (DCMS, 1998:3). Η ανθρώπινη δημιουργικότητα χαρακτηρίζεται ως ο ύστατος οικονομικός πόρος (Florida, 2002:13). Μιλάμε για την «δημιουργική τάξη», η οποία υποστηρίζεται ότι αντικαθιστά τα πλεονεκτήματα χωροθέτησης, τους φυσικούς πόρους και την πρόσβαση σε αγορές, τους κυρίαρχους παράγοντες ανάπτυξης. Ακολουθώντας το σημείο συγκέντρωσης της δημιουργικής τάξης, η «δημιουργική πόλη» αποτελεί την νέα προσέγγιση στρατηγικής στην τοπική ανάπτυξη. Επιστήμονες (Landry, Florida) κάνουν λόγο για πόλεις που παρουσιάζουν συγκριτικά πλεονεκτήματα, γρήγορους ρυθμούς ανάπτυξης, υψηλά επίπεδα απασχόλησης και μια γενικότερη οικονομική άνθηση σε σχέση με τις παραδοσιακές πόλεις. Αναγνωρίζοντας την συμβολή των δημιουργικών -πολιτιστικών βιομηχανιών στην ανάπτυξη, τα κράτη διεθνώς στηρίζουν τον σχεδιασμό των πολιτικών τους στην συμπερίληψη του κλάδου των Δημιουργικών - Πολιτιστικών Βιομηχανιών. Στην Ελλάδα ωστόσο διαπιστώνεται καθυστέρηση στην αξιολόγηση του φαινομένου της δυναμικής των Δημιουργικών και Πολιτιστικών Βιομηχανιών. Όπως αναφέρεται στην μελέτη *Η ΕΞΥΠΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: «πολιτιστικές» και «δημιουργικές» βιομηχανίες στην Ελλάδα. Μπορούν να αποτελέσουν προοπτική εξόδου από την κρίση;*, οι στρατηγικές που σχετίζονται με τη δημιουργική οικονομία επικεντρώθηκαν «στο παραδοσιακό τρίπτυχο “ήλιος, θάλασσα, αρχαιότητες” (Λαζαρέτου 2014), αποτυγχάνοντας έως σήμερα να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες του κλάδου. Παρότι η Μουσική είναι από τους βασικούς τομείς των ΔΠΒ, με ιδιαίτερη δυναμική και σημαντικές άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στις τοπικές οικονομίες και κοινωνίες.(John Howikins 2001), στην χώρα οι έμμεσες επιπτώσεις δείχνουν να μην αναγνωρίζονται. Για το λόγο αυτό στα πλαίσια της παρούσας εργασίας διερευνάται η δυναμική των Φιλαρμονικών εταιρειών, ως επιμέρους τμήμα του κλάδου της

πολιτιστικής και δημιουργικής βιομηχανίας. Το ερώτημα που τίθεται στη συγκεκριμένη έρευνα είναι: Έχει η Φιλαρμονική αναπτυξιακό χαρακτήρα; Συνεισφέρει στην οικονομική, πολιτιστική, κοινωνική ανάπτυξη; Εν κατακλείδι μπορεί να αποτελέσει φορέα ανάπτυξης;

Η δομή της Διπλωματικής Εργασίας αναπτύσσεται ως εξής: Στο πρώτο κεφάλαιο, θεωρητικό μέρος, αναλύονται οι έννοιες δημιουργικότητα, δημιουργική οικονομία, δημιουργική τάξη. Αναφερόμαστε στις δημιουργικές - πολιτιστικές βιομηχανίες, σε όρους, μοντέλα, συστήματα ταξινόμησης. Τέλος αποτυπώνονται οι επιπτώσεις των δημιουργικών πολιτιστικών βιομηχανιών σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό καθώς και σε επίπεδο αειφόρου ανάπτυξης. Βάσει αυτού του θεωρητικού υπόβαθρου, εξετάζονται τα ευρήματα της έρευνας που παρατίθεται στα επόμενα κεφάλαια.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται έρευνα που αφορά στις Φιλαρμονικές, αποτελούμενη από: Σύντομη ιστορική αναδρομή στην πορεία εξέλιξης των Φιλαρμονικών από στρατιωτική μπάντα στην σημερινή της μορφή, Συνοπτική Ιστορική αναδρομή για τις φιλαρμονικές εταιρείες στην Ελλάδα 19^{ος} - 20^{ος} αιώνας και τέλος αναφορά στην σημερινή κατάσταση των φιλαρμονικών στην Ελλάδα.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται μελέτη περίπτωσης για την Φιλαρμονική Εταιρεία Λευκάδας. Προκειμένου να διερευνηθεί ο κοινωνικός, πολιτιστικός χαρακτήρας της, καθώς και η συμβολή της στο οικονομικό τοπίο του τόπου, ερευνήθηκε το πολιτιστικό και κοινωνικό πλαίσιο κατά την περίοδο ίδρυσής της. Στη συνέχεια έγινε ανασκόπηση στην ιστορία της και τέλος αποτυπώθηκαν οι τωρινές συνθήκες λειτουργίας της.

Για την διεξαγωγή της έρευνας απεστάλησαν ερωτηματολόγια σε δέκα φιλαρμονικές. Στη συνέχεια διεξήχθησαν ημιδομημένες συνεντεύξεις με εκπροσώπους αυτών. Τα στοιχεία που προέκυψαν αποτυπώθηκαν σε πίνακες όπως αυτοί παρουσιάζονται στα αντίστοιχα κεφάλαια. Επιπλέον και μόνο για την μελέτη περίπτωσης πραγματοποιήθηκαν αφηγηματικού τύπου συνεντεύξεις με εκπροσώπους και σπουδαστές της Φ.Ε.Λ.

Κλείνοντας, στα συμπεράσματα, αποπειράται ερμηνεία των αποτελεσμάτων της έρευνας προκειμένου να τεκμηριωθεί ο χαρακτήρας των Φιλαρμονικών ως φορέας ανάπτυξης.

Κεφάλαιο 1^ο Δημιουργικότητα, Δημιουργικές - Πολιτιστικές Βιομηχανίες

Με σκοπό την διερεύνηση του ρόλου των Φιλαρμονικών ως φορέα ανάπτυξης, υπό το πρίσμα των πολιτιστικών - δημιουργικών βιομηχανιών, σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην έννοια της δημιουργικότητας ως μοχλό οικονομικής ανάπτυξης καθώς και στην δημιουργική οικονομία, την δημιουργική τάξη και τις συστάδες των δημιουργικών βιομηχανιών. Στα υπό κεφάλαια 1.3. δίνονται ο ορισμός των δημιουργικών - πολιτιστικών βιομηχανιών και στο 1.4 η συνεισφορά τους σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και αειφόρου ανάπτυξης επίπεδο. Τα δεδομένα αυτά θα έρθουν σε αντιπαραβολή με τα στοιχεία που προκύπτουν από την έρευνα των κεφαλαίων 2 «Φιλαρμονικές» και 3 «Μελέτη περίπτωσης Φιλαρμονική Εταιρία Λευκάδας», ώστε να διαπιστωθεί ο ρόλος της Φιλαρμονικής ως φορέας ανάπτυξης.

1.1. Δημιουργικότητα και ανάπτυξη.

Στην διεθνή βιβλιογραφία ο ορισμός της δημιουργικότητας αποτυπώνεται σε ένα ευρύ διεπιστημονικό φάσμα προσεγγίσεων, προερχόμενο από διαφορετικά επιστημονικά πεδία. (ΚΕΑ ,2009:22)

Σύμφωνα με τους Landry & Bianchini (1995:17-20) η δημιουργικότητα εξετάζει εκ νέου με ευελιξία μία κατάσταση ή ένα πρόβλημα από τις θεμελιώδεις αρχές του, τον πειραματισμό, την πρωτοτυπία, τη δυνατότητα να επαναπροσδιορισθούν οι κανόνες του και την ανακάλυψη κοινών σημείων ανάμεσα σε φαινομενικά ανόμοια πεδία.

Η δημιουργικότητα περιγράφεται από τους Amabile et al. (1996) ως η ικανότητα ανάπτυξης ιδεών, προϊόντων ή λύσεων που παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά της μοναδικότητας, καινοτομίας και χρησιμότητας.

Ο ψυχολόγος Csikszentmihalyi (1996:28) θεωρεί πως η δημιουργικότητα είναι οποιαδήποτε πράξη, ιδέα ή προϊόν που μετατρέπει έναν υπάρχοντα τομέα σε ένα νέο. Σύμφωνα με τον Csikszentmihalyi αυτό που έχει σημασία είναι αν ο νεωτερισμός που παράγεται είναι αποδεκτός ως κάτι νέο και καινοτόμο.

Ο Edwards (1997:276) υποστηρίζει πως η δημιουργικότητα είναι η ικανότητα να εφευρίσκονται νέες λύσεις σε ένα πρόβλημα ή νέοι τρόποι έκφρασης του προβλήματος. Έτσι έρχεται κάτι νέο στην ίδια την ύπαρξη του ανθρώπου και του πολιτισμού.

Ο Florida (2002:31) με μια καινοτομία για την εποχή της άποψη, υποστηρίζει ότι *«η δημιουργικότητα και η δημιουργική εργασία είναι συχνά εντελώς ανατρεπτικές έννοιες, δεδομένου ότι διαταράσσουν πρότυπα σκέψης και ζωής που ήδη υπάρχουν».*

Ένας γενικός ορισμός της δημιουργικότητας που έχει προταθεί από τον Οργανισμό Βιομηχανικής Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών είναι *«η ικανότητα να δημιουργείται κάτι νέο, που μπορεί να είναι μια μορφή τέχνης, μια ιδέα, μια εφεύρεση, μια λύση, ένα αστείο κλπ. Η δημιουργία μιας μορφής τέχνης είναι η επίτευξη ενός νέου συνδυασμού των στοιχείων που προϋπήρχαν στο περιβάλλον»* (UNIDO, 2002:13).

Η Margaret Boden (2003:1) υιοθετεί την άποψη πως η δημιουργικότητα είναι *«η δυνατότητα να καταλήξουμε σε ιδέες και αντικείμενα που είναι νέα, εκπληκτικά και πολύτιμα».*

Παρά την ποικιλία στον ορισμό της, η δημιουργικότητα στους διάφορους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, διακρίνεται σε τέσσερις μορφές οι οποίες είναι αλληλοσυνδεδεμένες (KEA,2006:42, UNCTAD,2010:3):

- Η πολιτιστική δημιουργικότητα περιλαμβάνει τη φαντασία και την ικανότητα να παράγονται πρωτότυπες ιδέες και νέοι τρόποι ερμηνείας του κόσμου, που εκφράζονται σε μορφή κειμένου, ήχου ή/και εικόνας.

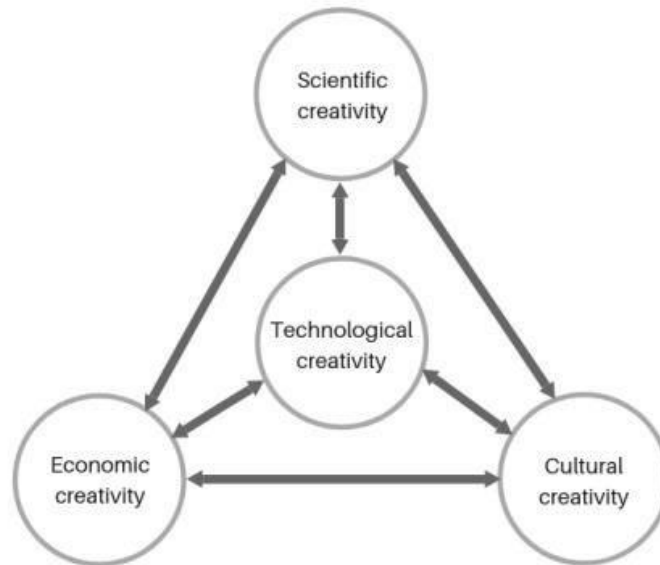
- Η επιστημονική δημιουργικότητα προϋποθέτει την περιέργεια και την επιθυμία του ανθρώπου να πειραματιστεί και να δημιουργήσει νέους δίαυλους επίλυσης προβλημάτων.

- Η οικονομική δημιουργικότητα είναι μια δυναμική διαδικασία που οδηγεί στην καινοτομία των επιχειρηματικών πρακτικών, του μάρκετινγκ, της τεχνολογίας κτλ., και συνδέεται στενά με την απόκτηση ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων.

- Όλα τα παραπάνω συνεπάγονται την τεχνολογική δημιουργικότητα σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό και είναι αλληλένδετα,

Όπως περιγράφεται στο Διάγραμμα 1.1., η δημιουργικότητα ανεξάρτητα από τον τρόπο ερμηνείας της αποτελεί βασικό στοιχείο για τον καθορισμό του πεδίου εφαρμογής της δημιουργικής οικονομίας.

Διάγραμμα 1.1. Μορφές δημιουργικότητας

Πηγή KEA European Affairs,2006:42

Οι κυβερνήσεις διεθνώς, η ακαδημαϊκή κοινότητα και ο επιχειρηματικός κόσμος αντιμετωπίζουν την δημιουργικότητα ως γενεσιουργό αιτία της καινοτομίας και κατ' επέκταση ως μοχλό οικονομικής ανάπτυξης. Στις ανεπτυγμένες χώρες είναι γεγονός η με γοργούς ρυθμούς αλλαγή της παραδοσιακής οικονομίας σε οικονομία της γνώσης και της πληροφόρησης. Ως βασικές πηγές της οικονομίας δεν θεωρούνται πλέον οι κλασικοί παραγωγικοί συντελεστές το κεφάλαιο, η γη και η εργασία αλλά η γνώση και η πληροφορία. (Drucker, 1993:8).

1.2. Δημιουργική οικονομία, Δημιουργική τάξη, Συστάδες Δημιουργικών βιομηχανιών.

1.2.1 Δημιουργική οικονομία

Στο δοκίμιο του John Howikins (2001) «The Creative Economy: How People Make Money from Ideas», η δημιουργική οικονομία οριοθετείται σε ένα περιβάλλον δεκαπέντε «δημιουργικών Βιομηχανιών» που αναπτύσσονται στους τομείς της έρευνας και ανάπτυξης, του design, της τεχνολογίας λογισμικού, του κινηματογράφου, της μουσικής, της διαφήμισης. Κατά τις εκτιμήσεις του το έτος 2000 η δημιουργική οικονομία, παγκοσμίως, ήταν αξίας 2.24 τρισεκατομμυρίων δολαρίων. Η πρόβλεψη του ήταν ότι θα συνέχιζε να αυξάνεται κατά 5% ετησίως.

Στο ετήσιο Συνέδριο Κοινωνικών Επιστημών της Εσθονίας (Annual Conference of Estonian Social Sciences, 2007:8-9) υποστηρίχθηκε η άποψη περί επέκτασης του ορισμού του John Howikins, καθώς ο κατάλογος των δημιουργικών προϊόντων δεν

μπορεί να περιορίζεται σε προϊόντα και υπηρεσίες που ενσωματώνουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας σε θεσμοθετημένες μορφές, παραδείγματος χάριν διπλώματα ευρεσιτεχνίας, εμπορικά σήματα και πνευματικά δικαιώματα, αλλά είναι σκόπιμο να περιλαμβάνουν εκπαιδευτικές και εμπειρικές υπηρεσίες που δεν καλύπτονται από τα προαναφερόμενα δικαιώματα.

Ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη Supachai Panitchpakdi αναφέρει (UNCTAD,2008) «δεν υπάρχει ενιαίος ορισμός της “δημιουργικής οικονομίας”. Αυτή είναι μια υποκειμενική έννοια που βρίσκεται ακόμα υπό διαμόρφωση». Σε συνέχεια αυτής της δήλωσης, στην Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD, 2010) αναφέρεται πως πρόκειται για μια υποκειμενική αντίληψη που έχει διαμορφωθεί στη διάρκεια της δεκαετίας. Υπάρχει, ωστόσο, αυξανόμενη σύγκλιση απόψεων προς μια βασική ομάδα δημιουργικών βιομηχανιών και τη συνολική αλληλεπίδραση τους, τόσο σε μεμονωμένες χώρες όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Η «δημιουργική οικονομία» ορίζεται ως μια έννοια σε εξέλιξη, η οποία βασίζεται σε δημιουργικά στοιχεία με σκοπό την δημιουργία οικονομικής μεγέθυνσης και ανάπτυξης. Μπορεί να διαμορφώσει εισοδήματα, θέσεις εργασίας και κέρδη από εξαγωγές ενώ παράλληλα προωθεί την κοινωνική ένταξη, την πολιτιστική πολυμορφία και την ανθρώπινη ανάπτυξη. Αγκαλιάζει οικονομικές, πολιτιστικές και κοινωνικές πτυχές που αλληλεπιδρούν με την τεχνολογία, την πνευματική ιδιοκτησία και τους στόχους του τουρισμού. Είναι ένα σύνολο που βασίζεται στη γνώση των οικονομικών δραστηριοτήτων, με αναπτυξιακή διάσταση και διασυνδέσεις σε μακροοικονομικό και μικροοικονομικό επίπεδο για την οικονομία. Στην καρδιά της δημιουργικής οικονομίας βρίσκονται οι δημιουργικές πόλεις και οι δημιουργικές βιομηχανίες (UNCTAD, 2010:9-10).

1.2.2 Δημιουργική τάξη.

Ο Drucker (1995) καταλήγει στο συμπέρασμα πως το πιο πολύτιμο εφόδιο του 21ου αιώνα θα είναι οι «εργαζόμενοι της γνώσης» και η παραγωγικότητά τους. Σύμφωνα με τον Florida (Florida, 2002:68-69) σε μια δημιουργική κοινωνία αυτό που έχει σημασία είναι οι δημιουργικοί άνθρωποι, δηλαδή άνθρωποι που προσθέτουν ένα δημιουργικό στοιχείο στην εργασία τους και κατ' επέκταση οικονομική αξία. Η «δημιουργική τάξη», τόσο σήμερα όσο και στο μέλλον, είναι ο πιο σημαντικός πόρος για τις επιχειρήσεις. Επίσης κάνει λόγο για την «ανάδυση» της δημιουργικής τάξης, την οποία και ορίζει ως την τάξη που περιλαμβάνει μια ομάδα επαγγελματιών των οποίων η παρουσία

δημιουργεί νέες ιδέες και τεχνολογίες καθώς και κοινωνικό και πολιτιστικό δυναμισμό ιδιαίτερα σε αστικές περιοχές (Florida 2002:8).

Οι άνθρωποι της δημιουργικής τάξης μοιράζονται κοινές αξίες όπως δημιουργικότητα, μοναδικότητα, διαφορετικότητα και αξιοκρατία. Θεωρείται μια ταχέως αναπτυσσόμενη, υψηλού μορφωτικού επιπέδου και καλά αμειβόμενη ομάδα εργατικού δυναμικού. Ο Florida δίνει έμφαση στην παρουσία και τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων, παρά των επιχειρήσεων και υποστηρίζει ότι τα χαρακτηριστικά των μητροπολιτικών περιοχών που έλκουν τη «δημιουργική τάξη» είναι η ποιότητα του περιβάλλοντος, η ποιότητα ζωής, η ανοχή στη διαφορετικότητα. Παρότι το κλειδί για την οικονομική ανάπτυξη δεν έγκειται ακριβώς στην ικανότητά μιας πόλης να προσελκύσει τη δημιουργική τάξη, αλλά στο να μετατρέψει αυτόν τον πόρο σε οικονομικά αποτελέσματα, δεν μειώνεται η σημασία της, καθώς αποτελεί το εφελκυστικό για την εισαγωγή νέων ιδεών και την δημιουργία επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας.

1.3. Δημιουργικές-πολιτιστικές Βιομηχανίες. Όροι, Μοντέλα, Συστήματα ταξινόμησης.

1.3.1. Όροι

Οι δημιουργικές και πολιτιστικές Βιομηχανίες και ο ρόλος τους ως μοχλός τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης αποτελεί αντικείμενο συζήτησης και έρευνας ήδη από το 1997. Οι έρευνες του Nicholas Garnham για τις πολιτιστικές βιομηχανίες και του Charles Landry για την δημιουργική πόλη, όπως επίσης και η εισαγωγή του όρου δημιουργική τάξη το 2000 από τον Richard Florida, αποτέλεσαν τους βασικούς θεωρητικούς πυλώνες του φαινομένου της δημιουργικής οικονομίας. (Αυδίκος Β. 2014). Ωστόσο η χρονική ανάπτυξη του όρου ξεκινά με μια αναφορά στο έργο «Dialektik der Aufklärung» *Η διαλεκτική του διαφωτισμού* των Max Horkheimer και Theodor Adorno (1947) στο οποίο οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι η πολιτιστική βιομηχανία αναπτύσσεται στα πλαίσια των καπιταλιστικών μονοπωλίων με μοναδικό σκοπό την χαλιναγωγή των μαζών μέσω της ψυχαγωγίας. Έκτοτε προτείνονται διάφορες ερμηνείες του όρου Πολιτιστική Βιομηχανία μεταξύ των οποίων :

Ο Hirsch όριζε τα πολιτιστικά προϊόντα ως μη υλικά αγαθά που απευθύνονται σε ένα καταναλωτικό κοινό και εξυπηρετούν γενικά μια αισθητική ή εκφραστική λειτουργία και όχι καθαρά χρηστική (Hirsch 1972).

Ο όρος δημιουργικές βιομηχανίες κατά τον Throsby περιλαμβάνει όλες τις επιχειρήσεις που έχουν ως πυρήνα της δραστηριότητάς τους την «ικανότητα για δημιουργία», με την έννοια της διανοητικής και κοινωνικής διεργασίας για την παραγωγή νέων ιδεών, εννοιών, σχεδίων, συνδέσμων, διαδικασιών και clusters (Throsby 2001).

Οι Lawrence και Philips (2002) υποστηρίζουν πως τα πολιτιστικά προϊόντα είναι παράγωγα (αγαθά και υπηρεσίες) που εκτιμώνται για το νόημά τους.

Ο Pratt (2004) τονίζει πως η χρήση του όρου «πολιτιστικές» και όχι «δημιουργικές» βιομηχανίες ήταν βασικός παράγοντας για όσους επιθυμούν να θέσουν ως προτεραιότητα την κοινωνική σημασία της πολιτιστικής παραγωγής, της διανομής και της συμμετοχής.

1.3.2. Μοντέλα

Έχει παρατηρηθεί ότι η χρήση του όρου ποικίλει μεταξύ των κρατών, τα οποία ευνοούν συγκεκριμένους τομείς πολιτιστικών – δημιουργικών δραστηριοτήτων σύμφωνα με τους εκάστοτε τομείς της οικονομίας, την ταυτότητά τους και τις παραδόσεις τους. Οι πιο αντιπροσωπευτικές προσεγγίσεις – μοντέλα καταγράφονται ακολούθως:

Αυστραλιανό μοντέλο. Το 1994 στην πολιτική ατζέντα του Αυστραλιανού Συμβουλίου για τις Τέχνες εντάχθηκε η πολιτιστική ανάπτυξη και προέκυψε ο όρος «δημιουργικές βιομηχανίες». Οι τέχνες προσεγγίζονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και τονίζεται η σημασία τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή. Η Αυστραλιανή ταξινόμηση των δημιουργικών βιομηχανιών είναι (Glover & Queensland, 1995): i. Διαφήμιση, Γραφιστικό Σχέδιο και Μάρκετινγκ, ii. Αρχιτεκτονική, Οπτικές Τέχνες και Σχέδιο, iii. Φιλμ, Τηλεόραση και Λογισμικό Διασκέδασης, iv. Σύνθεση Μουσικής και Εκδόσεις, v. Τέχνες του Θεάματος, vi. Λογοτεχνικά Έργα, Εκδόσεις και Μέσα Ενημέρωσης.

Βρετανικό μοντέλο. το Τμήμα Πολιτισμού, Μέσων Επικοινωνίας και Αθλητισμού της Μεγάλης Βρετανίας, ορίζει τις δημιουργικές βιομηχανίες ως «*τις βιομηχανίες που έχουν τις ρίζες τους στην ατομική δημιουργικότητα, την ικανότητα, το ταλέντο και δημιουργούν πλούτο και θέσεις εργασίας μέσω της παραγωγής και εκμετάλλευσης της πνευματικής ιδιοκτησίας*» (DCMS, 1998:3). Το Βρετανικό μοντέλο περιλαμβάνει 13 τομείς: i. Τηλεόραση και Ραδιόφωνο, ii. Αρχιτεκτονική, iii. Τέχνη και Αντίκες, iv. Χειροτεχνία, v. Design, vi. Σχέδιο μόδας, vii. Φιλμ και Βίντεο, viii. Διαδραστικό Λογισμικό Αναψυχής, ix. Μουσική, x. Τέχνες του Θεάματος, xi. Εκδόσεις, xii. Λογισμικό και Υπηρεσίες Πληροφορικής, xiii. Διαφήμιση.

Γαλλικό μοντέλο. Ορίζει τις δημιουργικές οικονομίες ως ένα σύνολο οικονομικών δραστηριοτήτων όπου οι λειτουργίες της σύλληψης ιδεών, της δημιουργίας και της παραγωγής συνδυάζουν, περισσότερο ή λιγότερο, τον βιομηχανικό σχεδιασμό και τις βιομηχανικές λειτουργίες παραγωγής και εμπορευματοποίησης σε μεγάλη κλίμακα. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα αυτών των βιομηχανιών είναι η μαζική παραγωγή, οι τεχνολογίες επικοινωνίας και τα πνευματικά δικαιώματα. Η προσέγγιση αυτή δεν λαμβάνει υπόψη τις δραστηριότητες εκπαίδευσης ή κριτικής του τύπου ή τις δραστηριότητες των εταιριών μάνατζμεντ.

Σκανδιναβικό μοντέλο. Υποστηρίζει την έννοια της αναδυόμενης οικονομίας, που βασίζεται στην εμπειρία που αντλεί ο καταναλωτής από τις δημιουργικές βιομηχανίες. Στο Σκανδιναβικό μοντέλο επιπλέον περιλαμβάνονται τα παιχνίδια διασκέδασης, ο τουρισμός, ο αθλητισμός, και η εκπαίδευση. Δίνει έμφαση στην τεχνολογική πρόοδο, όπως το διαδίκτυο που διευκολύνει την πρόσβαση και τη διανομή των πολιτιστικών προϊόντων.

Ασιατικό Μοντέλο. Προάγει την κοινωνική συνοχή, τονίζει πως τέχνες και πολιτισμός συμβάλουν στην κοινωνική εξέλιξη και είναι βασικός οδηγός των δημιουργικών βιομηχανιών. Προτείνει ένας δυναμικό πολιτιστικό περιβάλλον που καλύπτει τομείς δημιουργικής διαφορετικότητας και υποστηρίζει ότι ένα δυναμικό πολιτιστικό περιβάλλον είναι αυτό που στηρίζει τη διαφορετικότητα και την ελευθερία της καλλιτεχνικής έκφρασης, διευκολύνει τη δημιουργία και την παρουσίαση καινοτόμων, πρωτότυπων και ιδιαίτερων προϊόντων και υπηρεσιών και οδηγεί τα δημιουργικά – καλλιτεχνικά άτομα να χαίρουν μεγάλης εκτίμησης για το έργο τους (Thomson, 2006:44)

Σήμερα, ως πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες ή κλάδοι πολιτισμού και δημιουργικότητας, νοούνται οι βιομηχανίες των εκδόσεων και εκτυπώσεων, η αρχιτεκτονική και το ειδικευμένο σχέδιο (design), η τηλεόραση και το ραδιόφωνο, η παραγωγή μουσικής και κινηματογραφικών ταινιών, οι εικαστικές τέχνες, οι διαφημίσεις, τα μουσεία, οι βιβλιοθήκες, η φωτογραφία και η παραγωγή λογισμικού. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να περιλαμβάνονται αμιγώς πολιτιστικά αγαθά αλλά και αγαθά τα οποία είναι προϊόντα μιας ευρύτερης δημιουργικής διαδικασίας (Αυδίκος, 2014).

1.3.3 Συστήματα ταξινόμησης

Η συζήτηση γύρω από την διατύπωση ενός ενιαίου ορισμού των πολιτιστικών – δημιουργικών βιομηχανιών οδήγησε στην ανάγκη δημιουργίας ενός πλαισίου συλλογής στατιστικών για τον κλάδο και επομένως ταξινόμησης των δραστηριοτήτων του. Από το 1979 που υποβλήθηκε ο τελικός σχεδιασμός του εν λόγω πλαισίου από την σύνοδο πολιτισμού της UNESCO , έως και το 1996 η ταξινόμηση των κατηγοριών του κλάδου περιλαμβάνει δέκα βασικές κατηγορίες (Βερνίκος 2005): 1. Πολιτιστική Κληρονομιά, 2. Έντυπο και λογοτεχνία, 3. Μουσική, 4. Παραστατικές τέχνες, 5. Παραγωγή, προβολή και έκθεση εικονικών και πλαστικών τεχνών, 6. Κινηματογράφος, Βίντεο και Φωτογραφία, 7. Ραδιοτηλέοραση, 8. Κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, 9. Αθλήματα και παιχνίδια, 10. Φύση και περιβάλλον, καθώς και τις υπό κατηγορίες αυτών (βλέπε παράρτημα πινάκων Πίνακας 3).

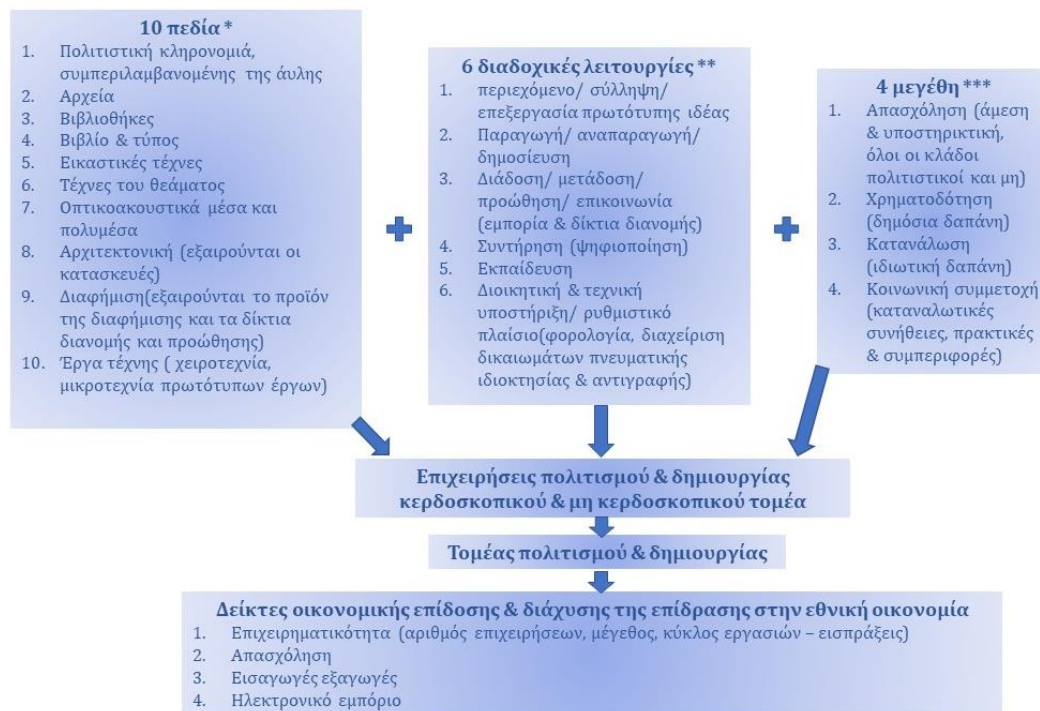
Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2012 (ESSnet-Culture 2012) ανακοίνωσε το αναθεωρημένο ευρωπαϊκό πλαίσιο στατιστικής απεικόνισης του τομέα του πολιτισμού και της δημιουργίας και διατύπωσε τέσσερα βασικά κριτήρια που πρέπει να ικανοποιεί ο ορισμός του πολιτισμού και της δημιουργίας:

- i διαβάθμιση της έντασης του πολιτισμού και της δημιουργίας (culture-based feature), δηλ. της ικανότητας δημιουργίας, εφεύρεσης και πρωτοτυπίας,
- ii διασφάλιση του δικαιώματος ιδιοκτησίας (εμπορικό σήμα, πνευματικά δικαιώματα),
- iii μέθοδος παραγωγής (κόστος, δυνατότητα και ευκολία αναπαραγωγής, εκμετάλλευση οικονομιών κλίμακας)
- iv χρηστική αξία, δηλαδή η συμβολική ή εσωτερική αξία που έχει το προϊόν για τον κάθε καταναλωτή χωριστά.

Κατά συνέπεια, όρισε ως πολιτιστική δραστηριότητα «...κάθε δραστηριότητα που ενσωματώνει πολιτιστική αξία και καλλιτεχνική έκφραση (culture-based). Ως τέτοια θεωρείται κάθε δραστηριότητα προσανατολισμένη ή όχι στην αγορά, με ή χωρίς εμπορική σημασία, η οποία ασκείται από κάθε είδους οικονομική μονάδα όπως άτομα, επιχειρήσεις, οργανωμένες ομάδες πολιτών, επαγγελματίες ή ερασιτέχνες». Σε καμία περίπτωση δεν προχώρησε σε ιεράρχηση καθώς καμία πολιτιστική δραστηριότητα δεν θεωρείται περισσότερο σημαντική από κάποια άλλη. Το σύνολο των πολιτιστικών δραστηριοτήτων με οικονομικό αντίκτυπο συνθέτουν τον τομέα του πολιτισμού. Με βάση αυτά τα κριτήρια, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε ένα γενικό πλαίσιο οριοθέτησης του τομέα του πολιτισμού και της δημιουργίας που προσαρμόζεται στα

ιδιαίτερα εθνολογικά, θρησκευτικά και ηλικιακά χαρακτηριστικά κάθε χώρας-μέλους (βλ. Διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 3: «το αναθεωρημένο ευρωπαϊκό πλαίσιο στατιστικής απεικόνισης του τομέα του πολιτισμού και της δημιουργίας»

πηγή: Λαζαρέτου(2014) «Η ΕΞΥΠΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: «πολιτιστικές» και «δημιουργικές» βιομηχανίες στην Ελλάδα. Μπορούν να αποτελέσουν προοπτική εξόδου από την κρίση;» (επεξεργασία συγγραφέα)

Όπως απεικονίζεται στο παραπάνω διάγραμμα, καλύπτει δέκα πεδία οικονομικής δραστηριότητας που βασίζονται σε έξι διαδοχικές οικονομικές λειτουργίες οι οποίες συνθέτουν την «αλυσίδα αξίας» του τομέα, και εμπεριέχει, τέσσερις οικονομικές και κοινωνικές στατιστικές και τέσσερις γενικές κατηγορίες δεικτών οικονομικής επίδοσης και διάχυσης της επίδρασης στο σύνολο της οικονομίας.

Συμπληρωματικά, ακολουθώντας τη βρετανική προσέγγιση, ως μέσο εντοπισμού και μονάδα μέτρησης του τομέα, χρησιμοποιείται η έννοια της έντασης της πολιτιστικής και καλλιτεχνικής έκφρασης και δημιουργίας. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, ως πολιτιστική ή δημιουργική επιχείρηση ταξινομείται εκείνη η μονάδα παραγωγής ή διάθεσης, μικρού ή μεγάλου μεγέθους, που απασχολεί ένα σημαντικό αριθμό «δημιουργικών» εργαζομένων στο σύνολο των εργαζομένων της.

Συμπερασματικά, οι πολιτιστικές βιομηχανίες ορίζονται ως οι βιομηχανίες που παράγουν υλικά ή άυλα προϊόντα καλλιτεχνικής και δημιουργικής φύσεως, τα οποία έχουν τη δυνατότητα δημιουργίας πλούτου και εισοδημάτων μέσω της αξιοποίησης των πολιτιστικών αγαθών ή υπηρεσιών και της παραγωγής καινοτόμου γνώσης. Οι

πολιτιστικές βιομηχανίες έχουν κοινό γνώμονα τη δημιουργικότητα, την πολιτιστική γνώση και την πνευματική ιδιοκτησία για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών με κοινωνική και πολιτιστική σημασία.

Ο ορισμός του αντικειμένου αλλά και των αποτελεσμάτων του κλάδου των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών οδήγησαν διεθνείς οργανισμούς και κρατικούς φορείς ανά τον κόσμο να ορίσουν μια σειρά δεικτών μέτρησης, μηχανισμούς που συνοψίζουν το περιεχόμενο την έκταση και την δημιουργική του φαινομένου. Συνοπτική παρουσίαση των δεικτών γίνεται στο παράρτημα πινάκων, Πίνακας 1. Οι επιπτώσεις των δημιουργικών πολιτιστικών βιομηχανιών όπως αυτές παρουσιάζονται στο επόμενο υποκεφάλαιο αποτυπώνονται στην βιβλιογραφία βάσει των προαναφερόμενων δεικτών.

1.4. Επιπτώσεις των δημιουργικών - πολιτιστικών βιομηχανιών

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, στην Βρετανία, ξεκίνησε μία προσπάθεια ποσοτικοποίησης του τομέα, η οποία έδειξε ότι ο αντίκτυπος όχι μόνο στην οικονομία αλλά και στην κοινωνία και τον πολιτισμό ήταν καταρχάς ευνοϊκός και συνεχώς αυξανόμενος. Επιπλέον διαπιστώθηκε η σύνδεσή του με άλλες δημόσιες πολιτικές, όπως αυτές που αφορούν στην αναβάθμιση των πόλεων, την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας και τη προώθηση της πολυπολιτισμικότητας, η οποία αποτιμήθηκε θετική.(Pembroke 2013, DCMS 2011, ACE 2010).

Η συμβολή του τομέα του πολιτισμού και της δημιουργίας αποτυπώνεται σε τέσσερα επίπεδα (Reever 2002, Lee 2010 και UNCTAD 2010):

i στην πρωτογενή επίδραση στην εθνική οικονομία και αφορά στην συνεισφορά τους στο ΑΕΠ, στις εξαγωγές ή στον αριθμό των εργαζομένων που απασχολούν.

ii στις δευτερογενείς επιδράσεις, οι οποίες αναφέρονται στο θετικό πολλαπλασιαστικό αντίκτυπο σε άλλους οικονομικούς τομείς με την πολλαπλασιαστική ενίσχυση της συνολικής ενεργού ζήτησης. Η παραγωγή, η διανομή και η προώθηση συμβολικών προϊόντων και υπηρεσιών χρειάζονται ένα δίκτυο πολλών επιχειρήσεων, προμηθευτών, διανομέων, κλπ. μικρού συνήθως μεγέθους καθώς και πολλών πνευματικών δημιουργών-καλλιτεχνών, που είναι συχνά εγκατεστημένοι σε μικρά αστικά κέντρα και γενικά σε οικονομικά φτωχότερες περιοχές. Με άλλα λόγια, η ανάπτυξη του πολιτισμού και της δημιουργίας συνεισφέρει στη δημιουργία νέων θέσεων

εργασίας σε τοπικό επίπεδο και γενικότερα στο σύνολο της τοπικής οικονομίας. (Αυδίκος 2014, Λαζαρέτου 2014).

iii στις τριτογενείς επιδράσεις ή αλλιώς αποτελέσματα διάχυσης. Οι τριτογενείς επιδράσεις σχετίζονται με τη μεταφορά γνώσης, τεχνογνωσίας, ιδεών και ευρηματικότητας σε άλλους τομείς, με την αύξηση της ζήτησης συμπληρωματικών αγαθών και την ανάπτυξη των πόλεων με ευνοϊκές συνέπειες για τον τουρισμό, το εμπόριο. Οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες, λοιπόν, πέρα από την άμεση οικονομική τους συνεισφορά παράγουν και διάφορες έμμεσες αξίες, όπως να έλκουν δημιουργικούς εργαζομένους ή να αυξάνουν τις τουριστικές ροές σε μία πόλη. Έτσι, ένα μουσικό φεστιβάλ συμβάλλει με την πώληση εισιτηρίων στην άμεση αύξηση του ΑΕΠ, αλλά έλκοντας επισκέπτες στην πόλη μοχλεύει και την τοπική οικονομία. Επιπρόσθετα, η πολιτιστική παραγωγή και η πολιτιστική κληρονομιά παράγουν συμβολικές αξίες που μπορούν να γίνουν το σήμα κατατεθέν μιας πόλης και να την κάνουν αναγνωρίσιμη σε όλη την υφήλιο. Τέλος, επειδή εξ' ορισμού βασίζονται στην εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες και τα επιστημονικά ευρήματα και γενικότερα οι νέες ιδέες και η ευρεσιτεχνία, οι πολιτιστικές δημιουργικές βιομηχανίες προωθούν την καινοτομία σε όλους τους κλάδους της οικονομίας καθώς και την υιοθέτηση μέσων προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. (Αυδίκος 2014, Λαζαρέτου 2014, Ευρωπαϊκή Επιτροπή. 2010).

iv στις έμμεσες επιδράσεις. (Λαζαρέτου 2014). Οι έμμεσες επιδράσεις αναφέρονται στην ανάπτυξη του κοινωνικού επιπέδου, της ποιότητας εκπαίδευσης και της ποιότητα ζωής. Συγκεκριμένα η ανάπτυξη των πολιτιστικών δημιουργικών βιομηχανιών μπορεί να συνεισφέρει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ζωή των ανθρώπων και στην ανάπτυξη κοινοτήτων οι οποίες βελτιώνουν την ευημερία και τις ατομικές δυνατότητές τους. Ταυτόχρονα ωθεί τους πολίτες να επιδιώκουν την συμμετοχή στην κοινοτική ζωή και να είναι πιο φιλόδοξοι (Jowell 2004). Οι ΔΠΒ, πραγματοποιώντας συμπράξεις με τον κλάδο της εκπαίδευσης, μπορούν επίσης να συμβάλουν σημαντικά στο να αποκτήσουν οι πολίτες τις δημιουργικές, επιχειρηματικές και διαπολιτισμικές δεξιότητες που τους είναι απαραίτητες. Υπό την έννοια αυτή, μπορούν να τροφοδοτήσουν τους πόλους αριστείας και να διαμορφώσουν μια κοινωνία που βασίζεται στη γνώση. Ταυτόχρονα, οι δεξιότητες αυτές τονώνουν τη ζήτηση για πιο διαφοροποιημένα και εξελιγμένα περιεχόμενα και προϊόντα. Τέλος, συμβάλουν στην ποιότητα ζωής με την έννοια ότι η καλλιτεχνική δημιουργία δίνει χαρά στον δημιουργό και παράγει συναισθήματα στον αποδέκτη του καλλιτεχνικού έργου (αισθητική αξία). Οι

έμμεσες επιδράσεις είναι αδύνατο να μεταφραστούν σε οικονομική αξία. Είναι δύσκολο να αξιολογηθεί το αν μια συναυλία αποτελεί πραγματικά μια εμπειρία που αλλάζει τη ζωή του θεατή και αν οι τέχνες βοηθάνε στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, στην υγεία, σε θέματα εγκληματικότητας και ούτω καθεξής, παρότι πολλές έρευνες επιχειρούν να το αποδείξουν(βλ. Reever 2002, Jermyn 2001, Guetzkow 2002 , Ruiz 2004).(Ευρωπαϊκή Επιτροπή. 2010).

Διάγραμμα 3. «Δημιουργική οικονομία & αλυσίδες αξίας».

Πηγή : «Εθνική Στρατηγική ΕΤΑΚ για την Έξυπνη Εξειδίκευση 2014-2020»επεξεργασία συγγραφέα

1.4.1.Οικονομικές επιπτώσεις

Η δημιουργική οικονομία έχει δείγματα ταχύτερης ανάπτυξης από την υπόλοιπη οικονομία. Παρά το γεγονός ότι στις αρχές του 21ου αιώνα, εκτιμάται ότι αντιπροσωπεύει σχεδόν το 8% του ετήσιου κύκλου εργασιών της παγκόσμιας οικονομίας (Howkins, 2001), είναι δύσκολο οι οικονομικές επιπτώσεις της να μετρηθούν με ακρίβεια. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις και ταξινομήσεις που οριοθετούν τον δημιουργικό τομέα καθώς και η έλλειψη έγκυρων στατιστικών στοιχείων από κυβερνητικές πηγές σχετικά με την απασχόληση, το κεφάλαιο και την προστιθέμενη αξία που παράγεται, λειτουργούν ως ανασχετικός παράγοντας στο να εκτιμηθεί η συμβολή του συγκεκριμένου τομέα στην παγκόσμια οικονομία. Με μια σύντομη επισκόπηση της κατάστασης ανά τον κόσμο οι αριθμοί μαρτυρούν μία πολύ σημαντική επίδραση των δημιουργικών βιομηχανιών και των τεχνών στο σύνολο της οικονομίας.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, σύμφωνα με την έκθεση του UNCTAD (UNCTAD, 2010), υποστηρίζουν πως στα χρόνια που προηγήθηκαν της οικονομικής ύφεσης, [2002 – 2008], το εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών από τις δημιουργικές βιομηχανίες αυξήθηκε κατά μέσο όρο 14% ετησίως. Ο οργανισμός UNCTAD σε μελέτη του το 2010 προέβλεπε ότι μόνο ο κλάδος της βιομηχανίας των μέσων ενημέρωσης και ψυχαγωγίας παγκοσμίως αναμενόταν να επιφέρει 2,2 τρις εκατομμύρια δολάρια στην παγκόσμια οικονομία για το 2012.

Στην Ασιατική ήπειρο, παρατηρείται ραγδαία ανάπτυξη της δημιουργικής οικονομίας. Η Κίνα (Kern, Smits, Wang, 2011) αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αύξησης των οικονομικών επιπτώσεων των τεχνών. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Κίνας η προστιθέμενη αξία από την πολιτιστική βιομηχανία αυξήθηκε 25,8% από έτος σε έτος και έφτασε σε 172 δις Ευρώ το 2010, αποτελώντας ένα μερίδιο 2,75% του ΑΕΠ της χώρας.

Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, τα αποτελέσματα διαφέρουν από χώρα σε χώρα, τονίζοντας για ακόμα μια φορά τις ανισότητες μεταξύ των χωρών. Συνολικά, για το έτος 2014 οι δημιουργικές βιομηχανίες αποτελούν το 2,8% του ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και δημιουργούν ένα κύκλο εργασιών άνω των 353 δισεκατομμυρίων Ευρώ, (Αυδίκος Β., Μιχαηλίδου Μ., Κλήμης Γ., Μίμης Α., 2017). Η ευρωπαϊκή βιομηχανία πολιτισμού και δημιουργικότητας αναδεικνύεται σήμερα παγκόσμιος ηγέτης, κατέχοντας το 70% της παγκόσμιας αγοράς. Παρουσιάζοντας συγκριτικό πλεονέκτημα στο εξαγωγικό εμπόριο προς τις τρίτες χώρες, αποτελεί αρωγό της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, της κοινοτικής και εθνικής ταυτότητας και πολιτιστικής κληρονομιάς. Σύμφωνα με την Λαζαρέτου, (2014:8), ο τομέας αυτός συνεισφέρει το 3% του ΑΕΠ της ΕΕ, μη συμπεριλαμβανομένου του χρηματοπιστωτικού τομέα και απασχολεί περισσότερους από 7 εκατομμύρια ανθρώπους, από τους οποίους περίπου ένα εκατομμύριο είναι αυτοαπασχολούμενοι και ελεύθεροι επαγγελματίες. Κατά την Πράσινη Βίβλο (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2010), συμβάλλει κατά 2,6% στο ΑΕΠ της ΕΕ και προσφέρει θέσεις εργασίας σε περισσότερους από 5 εκατομμύρια ανθρώπους. Μεταξύ 2002 και 2011, οι εξαγωγές προϊόντων πολιτισμού και δημιουργίας από την Ευρώπη προς τον υπόλοιπο κόσμο αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 6,3%.

Στην Ελλάδα ο πολιτιστικός και δημιουργικός τομέας απασχόλησε 110.668 εργαζόμενους σε 46.370 επιχειρήσεις, οι οποίες πώλησαν συμβολικά αγαθά και υπηρεσίες της τάξης των 5,3 δισεκατομμυρίων Ευρώ με προστιθέμενη αξία για την

ελληνική οικονομία 2,1 δισεκατομμύρια Ευρώ, συνεισφέροντας 1,4% στο ΑΕΠ. (Αυδίκος Β., Μιχαηλίδου Μ., Κλήμης Γ., Μίμης Α. 2017)

1.4.2. Κοινωνικές επιπτώσεις

Τα οφέλη που προκύπτουν από τις δραστηριότητες των πολιτιστικών δημιουργικών βιομηχανιών εκφράζονται σε όρους δημιουργίας θέσεων απασχόλησης και οικονομικής προόδου. Σε κοινωνικό επίπεδο ως πιο σημαντική αναφέρεται η συμβολή τους στην απασχόληση. Σύμφωνα με την έκθεση του UNCTAD (2010) υπολογίζεται πως ένα ποσοστό 2% – 8% του εργατικού δυναμικού παγκοσμίως απασχολείται στον τομέα των δημιουργικών βιομηχανιών. Στη συγκεκριμένη περίπτωση το ανθρώπινο δυναμικό χαρακτηρίζεται από ειδικές δεξιότητες, προσόντα υψηλού επιπέδου και συνήθως υψηλότερες απολαβές, ιδιαίτερα στις βιομηχανίες με υψηλή συγκέντρωση δημιουργικών συντελεστών παραγωγής όπως το θέατρο ή παραγωγή ταινιών και η μουσική. Αυτό είναι πολύ σημαντικό για μια κοινωνία καθώς οι άνθρωποι αυτοί έχουν τη δυνατότητα να «κινητοποιούν» την τοπική οικονομία και να διαχέουν γνώσεις και δεξιότητες μέσω της προσωπικής τους εξέλιξης. Ωστόσο για τα ελληνικά δεδομένα αυτή η ομάδα πληθυσμού – εργατικού δυναμικού, ως επί το πλείστον μετανάστευσε εντείνοντας το φαινόμενο του Brain Drain.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, οι δημιουργικές βιομηχανίες αντιπροσώπευαν περίπου το 4% της συνολικής απασχόλησης για το 2007. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση ανθρώπινου δυναμικού παρατηρήθηκε σε ανεξάρτητους καλλιτέχνες, συγγραφείς, ερμηνευτές και στη βιομηχανία των εκδόσεων.

Στην Ασιατική ήπειρο και συγκεκριμένα στη Κίνα το 2006, καταμετρήθηκαν 11,32 εκατομμύρια εργαζόμενοι στο τομέα των τεχνών, οι οποίοι αντιπροσώπευαν το 1,48% του συνολικού εργατικού δυναμικού της. Μέσα σε λίγα χρόνια, η απασχόληση στον κλάδο αυξήθηκε κατά περίπου 25%. (Kern, Smits, Wang, 2011).

Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο το 2005, οι εργαζόμενοι που δραστηριοποιούνται στο τομέα των τεχνών, αγγίζει ποσοστό της τάξης του 2,4% του ενεργού πληθυσμού (Eurostat, 2007). Στην Ελλάδα 110.668 εργαζόμενοι απασχολήθηκαν στον πολιτιστικό δημιουργικό τομέα, ποσοστό 3,2% επί του συνόλου των εργαζόμενων. Οι εργαζόμενοι αυτοί στελέχωσαν 46,370 επιχειρήσεις του κλάδου, ποσοστό 6,6% επί του συνόλου των επιχειρήσεων της χώρας (Αυδίκος Β., Μιχαηλίδου Μ., Κλήμης Γ., Μίμης Α. 2017). Ένα υψηλό ποσοστό των ατόμων είναι αυτοαπασχολούμενοι, 29 % σε σύγκριση με το 14 % του συνολικού πληθυσμού και η εργασία είναι συνήθως περισσότερο ευέλικτη και

επισφαλής, με το 25% του εργατικού δυναμικού να έχει θέσεις μερικής απασχόλησης σε σύγκριση με το 17 % του ενεργού πληθυσμού. Οι εργαζόμενοι στον πολιτιστικό τομέα σε ποσοστό 48% έχουν πτυχίο πανεπιστημίου σε σύγκριση με το 25 % για το σύνολο της οικονομίας. Την περίοδο 2008-2014 οι εργαζόμενοι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αυξήθηκαν κατά 23,7% (ΕΕ-28: 40%), ενώ οι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μειώθηκαν κατά 73% (ΕΕ-28: 24%), γεγονός που καταδεικνύει την αυξανόμενη επαγγελματοποίηση του ευρύτερου πεδίου της δημιουργικής εργασίας και το βαθμό στον οποίο ενδεχομένως αναδεικνύεται ως ελκυστικό πεδίο εργασίας σε υψηλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό (Αυδίκος Β., Μιχαηλίδου Μ., Κλήμης Γ., Μίμης Α. 2017).

Έρευνα της Eurostat (ΚΕΑ, 2009) αναφέρει ότι 3,6 εκατομμύρια άνθρωποι (δηλαδή 1,7% της συνολικής απασχόλησης) απασχολούνταν στους κύριους πολιτιστικούς τομείς της οικονομικής δραστηριότητας. Τα υψηλότερα επίπεδα βρέθηκαν στις σκανδιναβικές χώρες και τα χαμηλότερα στην Πορτογαλία, τη Ρουμανία και την Τουρκία. Στις περισσότερες χώρες, το ποσοστό των γυναικών ήταν κατά τι υψηλότερο στην απασχόληση σε πολιτιστικούς τομείς απ' ό,τι στο σύνολο της απασχόλησης. Στην Ελλάδα από το σύνολο των εργαζομένων του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα 57% είναι άνδρες και 43% είναι γυναίκες. Αυτά τα δεδομένα αποδίδουν στις δημιουργικές βιομηχανίες το χαρακτηριστικό πως προάγουν την συρρίκνωση του χάσματος των δύο φύλων στα ποσοστά απασχόλησης, άρα και μιας κοινωνίας ίσων ευκαιριών. Ο μεγάλος αριθμός εργαζομένων γυναικών στην παραγωγή έργων τέχνης, κοσμημάτων, χώρους σχετικούς με τη μόδα και τη διοργάνωση πολιτιστικών δραστηριοτήτων κ.α., δηλώνει ότι η δημιουργική οικονομία μπορεί να διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο στην προώθηση της ισόρροπης εκπροσώπησης των φύλων στο δημιουργικό εργατικό δυναμικό. Επιπλέον, η δημιουργική οικονομία παρουσιάζει σημαντική αλληλεπίδραση με τα εκπαιδευτικά συστήματα τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Όπως προαναφέρθηκε τα ποσοστά του ανθρώπινου δυναμικού με ειδικές δεξιότητες και γνώσεις είναι πολύ υψηλά. Ο ρόλος των τεχνών στη διαμόρφωση κοινωνικών στάσεων και συμπεριφοράς των παιδιών στα σχολεία αναγνωρίζεται ευρέως. Στον τομέα της εκπαίδευσης ενηλίκων, ο πολιτισμός και οι τέχνες χρησιμοποιούνται με ποικίλους τρόπους και πολλές δυνατότητες με σκοπό να μπορεί κάποιος να κατανοήσει την κοινωνία και τις λειτουργίες της. Υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ του εκπαιδευτικού συστήματος και της δημιουργικής οικονομίας. Από τη μία πλευρά, τα ιδρύματα εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι υπεύθυνα να παρακινούν τους ανθρώπους

με δεξιότητες και κίνητρα να ενταχθούν στο δημιουργικό εργατικό δυναμικό. Από την άλλη πλευρά, οι δημιουργικές βιομηχανίες παρέχουν τις αναγκαίες καλλιτεχνικές και πολιτιστικές εισροές στο εκπαιδευτικό σύστημα με σκοπό, μακροπρόθεσμα, να δημιουργηθεί ένας πληθυσμός με περισσότερη επίγνωση και αντίληψη των τεχνών. Τέλος, μια πολύ σημαντική κοινωνική πτυχή των δημιουργικών βιομηχανιών σχετίζεται με το ρόλο τους στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής. Σε τοπικό επίπεδο, η δημιουργική οικονομία περιλαμβάνει πολιτιστικές δραστηριότητες, που μπορεί να είναι σημαντικές για τη σύνδεση των κοινωνικών ομάδων και της κοινωνικής ένταξης. Πρωτοβουλίες που σχετίζονται με κοινοτικά προγράμματα τεχνών υποστηρίζουν την οικοδόμηση ενός τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου και ενισχύουν τα κίνητρα των ανθρώπων να απασχοληθούν στη ζωή μιας κοινότητας, παρέχοντας δεξιότητες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν επωφελώς σε τοπικές δημιουργικές βιομηχανίες. Επιπλέον, η δημιουργική δραστηριότητα μπορεί να αποδειχθεί ότι είναι σημαντική για την ατομική υγεία και την ψυχική ευεξία.

1.4.3. Πολιτιστικές επιπτώσεις. Πολιτιστική κληρονομιά, Πολιτιστική ποικιλομορφία.

Η δημιουργική οικονομία είναι συνδεδεμένη με την πολιτιστική κληρονομιά σε μια σχέση αλληλεπίδρασης, καθώς παρουσιάζει ως εφιαλτήριο των δραστηριοτήτων της την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου και ταυτόχρονα μπορεί να αποτελέσει μέσω διαφύλαξής της.

Ως πολιτιστική κληρονομιά νοείται η σχετιζόμενη με τον πολιτισμό παρακαταθήκη της προηγούμενης γενιάς, στην γενιά που έπεται. Η πολιτιστική κληρονομιά υπονοεί ένα κοινωνικό δέσιμο των ατόμων που συνιστούν την «κοινότητα», αντιπροσωπεύει την ιστορία, την κουλτούρα, την ταυτότητα και συνδέει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον του κάθε ανθρώπου (Franchi, 2015). Η έννοια και το περιεχόμενο της πολιτιστικής κληρονομιάς τα τελευταία χρόνια διευρύνονται, περικλείοντας πλέον όλα τα στοιχεία της ανθρώπινης δημιουργικότητας και έκφρασης, είτε σε υλική είτε σε άυλη μορφή. Ως άυλα, νοούνται *«τα διάφορα πνευματικά έργα του ανθρώπου και οτιδήποτε αποτελεί μαρτυρία του παραδοσιακού, λαϊκού και λόγιου πολιτισμού»* (Υπουργείο Πολιτισμού, 2002)

Προκειμένου η πολιτιστική κληρονομιά να παραμείνει αναλλοίωτη και να παραδοθεί αυτούσια στις επόμενες γενιές, κρίνεται απαραίτητη η κατάλληλη διαχείρισή της. Η δράσεις των δημιουργικών πολιτιστικών βιομηχανιών σε πολιτιστικό επίπεδο, μπορούν να συμβάλουν στη διατήρηση και την προστασία της, στη συμμετοχή των κατοίκων και

επισκεπτών στις διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις, στην εξοικείωση των επισκεπτών με την τέχνη και τον πολιτισμό, στην ενίσχυση της δημιουργικότητας και τέλος στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και ένταξης. Όπως αναφέρουν οι Tuan και Navrud, «Οι παραπάνω ενέργειες, θα επιφέρουν με τη σειρά τους κοινωνικά οφέλη στην συγκεκριμένη περιοχή, καθώς λόγω της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, μειώνεται η κοινωνική ανισότητα, καλλιεργείται ένας «θετικός ανταγωνισμός» ανάμεσα στις περιοχές, με στόχο την καλύτερη προβολή, επικοινωνία, διατήρηση και προστασία των πολιτιστικών αγαθών που διαθέτουν» (Tuan και Navrud, 2007:52)

Η Πολιτιστική κληρονομιά δεν αναγνωρίζεται ούτε ανήκει αποκλειστικά στον τόπο καταγωγής ή δημιουργίας της, αντίθετα ξεπερνά κάθε είδους σύνορα και αποκτά *«παγκόσμια αξία από την ιστορική, αισθητική, εθνολογική ή ανθρωπολογική άποψη»*, ενώ αποσπά το σεβασμό των περισσότερων ανθρώπων ανά τον κόσμο, που αναλαμβάνουν την ευθύνη για την προστασία και την διατήρησή της (ICCR0M, 2005:17). Αυτή η μορφή παγκοσμιοποίησης – ποικιλομορφίας είναι μια πολιτιστική διάσταση της δημιουργικής οικονομίας που έγινε πιο εμφανής τα τελευταία χρόνια. Διανύοντας την εποχή της παγκοσμιοποίησης, η αξία της πολιτιστικής πολυμορφίας είναι πιο ευκρινής και ο ρόλος των δημιουργικών βιομηχανιών στην ανάπτυξη είναι περισσότερο κατανοητός. Η Οικουμενική Διακήρυξη για την Πολιτιστική Ποικιλομορφία που υιοθετήθηκε από την UNESCO το 2001 (Unesco, 2009), αντιλαμβάνεται την πολυμορφία ως ένα τρόπο ενσωμάτωσης της πρωτοτυπίας και του πλουραλισμού των ταυτοτήτων των διαφόρων κοινωνιών και ομάδων, σε μια κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας. Δεδομένου ότι ο πολιτισμός είναι συνυφασμένος με την υλοποίηση των ανθρώπινων προσδοκιών, προβάλλεται το επιχείρημα ότι η πολιτιστική πολυμορφία θα αποτελέσει σημαντικό παράγοντα προώθησης της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης. Το 2009, η Παγκόσμια Έκθεση της UNESCO «Επενδύοντας στην πολιτιστική πολυμορφία και τον διαπολιτισμικό διάλογο» αναλύει τη φύση και την εκδήλωση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και τονίζει ότι η πολιτιστική πολυμορφία αποτελεί βασική διάσταση της αειφόρου ανάπτυξης και της ειρήνης. Εξετάζει τομείς που η εξέλιξη της πολιτιστικής πολυμορφίας επηρεάζει σημαντικά όπως τη γλώσσα, την εκπαίδευση, την επικοινωνία και το πολιτιστικό περιεχόμενο, καθώς και τη δημιουργικότητα και την αγορά. Έτσι, όλες οι κοινότητες είναι σε θέση να εκτιμήσουν την αξία της κληρονομιάς τους και να τη χρησιμοποιήσουν για να αντλούν οικονομικό και κοινωνικό όφελος.

1.4.4. Αειφόρος ανάπτυξη

Καθημερινά αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο πως η έννοια της «βιωσιμότητας» έχει ευρύτερο πεδίο εφαρμογών πέρα από την εφαρμογή της στο περιβάλλον. Το υλικό και άυλο πολιτιστικό κεφάλαιο μιας κοινότητας, ενός έθνους ή μιας περιοχής είναι κάτι που πρέπει να διατηρηθεί για τις επόμενες γενιές όπως ακριβώς οι φυσικοί πόροι και τα οικοσυστήματα θα πρέπει να διαφυλαχθούν για να εξασφαλισθεί η συνέχιση της ανθρώπινης ζωής στον πλανήτη (Arts 80 Council England, 2013). Η πολιτιστική βιωσιμότητα αποτελεί μια διαδικασία ανάπτυξης η οποία υποστηρίζει όλους τους τύπους των πολιτιστικών περιουσιακών στοιχείων, που προέρχονται από μειονοτικές γλώσσες και παραδοσιακές τελετουργίες, έργα τέχνης και παραδοσιακά κτίρια και χώρους. Η έννοια της «πολιτιστικής βιώσιμης ανάπτυξης», συνεπάγεται τις έννοιες:

i Ισότητα μεταξύ των γενεών: οι μελλοντικές γενεές θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε πολιτιστικούς πόρους, οι οποίοι θα πρέπει να ανταποκρίνονται στις πολιτισμικές τους ανάγκες. Αυτό απαιτεί οι εκάστοτε κινήσεις ανάπτυξης να περιλαμβάνουν μια μακροπρόθεσμη προοπτική προστασίας και ενίσχυσης του υλικού και άυλου πολιτιστικού κεφαλαίου ενός έθνους.

ii Αμεροληψία εντός των γενεών: η ανάπτυξη θα πρέπει να προάγει την ισότητα της πρόσβασης στην πολιτιστική παραγωγή, τη συμμετοχή και την απόλαυση σε όλα τα μέλη της κοινωνίας δίκαια και χωρίς διακρίσεις. Ειδικότερα, πρέπει να δοθεί προσοχή στα φτωχότερα και ευάλωτα μέλη μιας κοινωνίας για να εξασφαλιστεί ότι η ανάπτυξη συνάδει με τους στόχους μείωσης της φτώχειας.

iii Σπουδαιότητα της ποικιλομορφίας: όπως ακριβώς η αειφόρος ανάπτυξη απαιτεί την προστασία της βιοποικιλότητας, έτσι θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η αξία της πολιτιστικής πολυμορφίας στην εξέλιξη της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης.

iv Αρχή της προφύλαξης: κατά την διάρκεια της ανάπτυξης θα πρέπει να αποφεύγονται οι αποφάσεις με μη αναστρέψιμες συνέπειες, όπως η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς ή η εξαφάνιση της αξίας των πολιτιστικών πρακτικών.

v Η αλληλοσύνδεση: τα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντικά συστήματα δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως μεμονωμένα. Μια ολιστική προσέγγιση, μεταξύ της οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης είναι απαραίτητη. Ο κύριος πόρος των δημιουργικών δραστηριοτήτων είναι η δημιουργικότητα. Η παραγωγή των δημιουργικών βιομηχανιών είναι συνήθως λιγότερο εξαρτημένη από τη βαριά βιομηχανική υποδομή και συμβιβάζεται ευκολότερα με τους κανόνες και τους στόχους

της προστασίας και διατήρησης του περιβάλλοντος. Επιπλέον, υπάρχει μια πρόσφατη τάση προς τον ηθικό καταναλωτισμό. Γίνονται προσπάθειες εκ μέρους των παραγωγών και των καταναλωτών των δημιουργικών προϊόντων, να προωθηθεί η υπεύθυνη χρήση της βιοποικιλότητας του πλανήτη, ενώ παράλληλα υποστηρίζουν την αναπτυξιακή διάσταση της δημιουργικής οικονομίας. Η δημιουργικότητα και η βιοποικιλότητα θα πρέπει να θεωρηθεί ως μια win-win λύση για την ευημερία του πλανήτη (UNCTAD, 2010).

1.5. Φιλαρμονική, φορέας Ανάπτυξης μέσα από το πρίσμα της Δημιουργικότητας.

Το θεωρητικό υπόβαθρο που προηγήθηκε επικουρεί στο να εξεταστεί ο τρόπος και ο βαθμός στον οποίο οι δράσεις των φιλαρμονικών ανταποκρίνονται στο χαρακτήρα των φορέων ανάπτυξης.

Οι προσεγγίσεις που αποτυπώθηκαν συγκλίνουν στην άποψη ότι η δημιουργικότητα αποτελεί μοχλό ανάπτυξης που με ευελιξία και πρωτοτυπία εξετάζει μια κατάσταση ή ένα πρόβλημα (Landry & Bianchini 1995:17-20) και έχει την δυνατότητα να εφευρίσκει λύσεις (Edwards 1997:276) αξιοποιώντας - συνδυάζοντας υπάρχοντα στοιχεία του περιβάλλοντος (UNIDO, 2002:13). Για την περίπτωση των Φιλαρμονικών τα χαρακτηριστικά αυτά, είναι θεμελιώδη στη φιλοσοφία και την λειτουργία τους. Η φιλαρμονική ως οργανισμός βασίζεται εξ ολοκλήρου στο ανθρώπινο δυναμικό της, τους κατά τον Drucker (1995) «εργαζόμενους της γνώσης», «το πιο πολύτιμο εφόδιο του 21ου αιώνα». Επιπλέον η Φιλαρμονική εναρμονίζεται με τον ορισμό του Pratt για τις πολιτιστικές βιομηχανίες, καθώς έχει ως προτεραιότητα την κοινωνική σημασία της πολιτιστικής παραγωγής. Σύμφωνα με το πλαίσιο οριοθέτησης του τομέα του πολιτισμού και της δημιουργίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η πολιτιστική παραγωγή περιλαμβάνει «κάθε δραστηριότητα προσανατολισμένη ή όχι στην αγορά, με ή χωρίς εμπορική σημασία, η οποία ασκείται από κάθε είδους οικονομική μονάδα όπως άτομα, επιχειρήσεις, οργανωμένες ομάδες πολιτών, επαγγελματίες ή ερασιτέχνες» Λαζαρέτου(2014). Οι δράσεις των φιλαρμονικών και οι εμπλεκόμενοι σε αυτές αποτελούν παράδειγμα του παραπάνω πλαισίου, καθώς η επιτυχία των δράσεων της εξαρτώνται από τη συμμετοχή των μελών της κοινότητας και προσδιορίζεται από μια σχέση αλληλεπίδρασης. Η άποψη αυτή ενισχύεται από την απουσία ξεκάθαρα οικονομικού αποτυπώματος και από τις ισχυρές, όπως αυτές αποτυπώνονται στην έρευνα που ακολουθεί στα κεφάλαια 2 και 3, κοινωνικές, πολιτιστικές και σε επίπεδο

αειφόρου ανάπτυξης εκροές. Παρά την μειωμένη οικονομική δραστηριότητα η φιλαρμονική ως τμήμα του κλάδου της μουσικής, κατά τον John Howikins (2001) μια από τις δεκαπέντε ισχυρές δημιουργικές βιομηχανίες και μέσα από το όχημα της δημιουργικής οικονομίας μπορεί να έχει ρόλο διαμορφωτή του οικονομικού περιβάλλοντος του τόπου που δραστηριοποιείται.

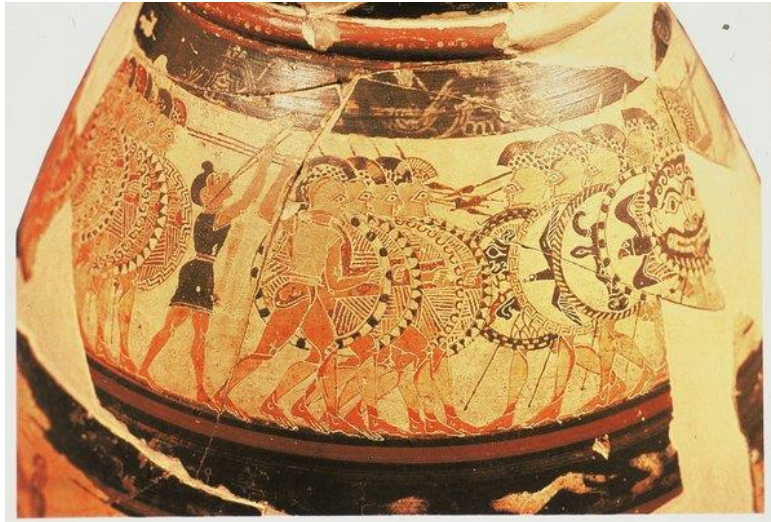
Στα κεφάλαια που ακολουθούν γίνεται κατανοητό ότι η φιλαρμονική ακολουθεί τον ορισμό των πολιτιστικών βιομηχανιών: «ως οι βιομηχανίες που παράγουν υλικά ή άυλα προϊόντα καλλιτεχνικής και δημιουργικής φύσεως, τα οποία έχουν τη δυνατότητα δημιουργίας πλούτου και εισοδημάτων μέσω της αξιοποίησης των πολιτιστικών αγαθών ή υπηρεσιών και της παραγωγής καινοτόμου γνώσης. Οι πολιτιστικές βιομηχανίες έχουν κοινό γνώμονα τη δημιουργικότητα, την πολιτιστική γνώση και την πνευματική ιδιοκτησία για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών με κοινωνική και πολιτιστική σημασία.» Τέλος η αναφορά στους δείκτες μέτρησης της δημιουργικότητας βοηθά να κατανοήσουμε το γενικότερο πλαίσιο εντός του οποίου η φιλαρμονική μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη.

Κεφάλαιο 2 Φιλαρμονικές Εταιρείες

2.1 Από την Στρατιωτική Μπάντα στην Φιλαρμονική. Σύντομη Ιστορική αναδρομή.

«Οι στρατιωτικές ορχήστρες πνευστών ονομάστηκαν Μπάντες, λέξη γοθική με την οποία αποκαλείτο ομάδα μουσικών που ρύθμιζαν το βήμα των στρατιωτών κατά την πορεία και τους εμπύχωναν κατά την ώρα της μάχης. Η λέξη Μπάντα κυριάρχησε σε όλες τις γλώσσες και με αυτήν χαρακτηρίζονται οι φιλαρμονικές, ή οι ορχήστρες χάλκινων οργάνων (φανφάρες) ή και το σύνολο των χάλκινων και κρουστών οργάνων μιας ορχήστρας.» (Μοτσενίγος Σ., 1958:19-43)

Η μπάντα, αρχόμενη ως στρατιωτική και στην συνέχειά της ως πολιτική, διατρέχει τους αιώνες. Από την πρώιμη αρχαιότητα ως και τις μέρες μας συναντάται σε πλήθος πολιτισμών. Στους πιο πρώιμους πολιτισμούς, πάντα υπήρχε μια άτυπη μπάντα από ζουρνάδες και κρουστά που επιτελούσε ιερατικούς, μνητικούς και πολεμικούς σκοπούς. Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι διέθεταν κινούμενες ορχήστρες από σάλπιγγες και τύμπανα, οι Εβραίοι από το κόρνο Σοφάρ και τύμπανα, οι αρχαίοι Έλληνες από σάλπιγγες, τύμπανα, αυλούς και ύδραυλι. Τα όργανα αυτά έκτοτε αποτέλεσαν, τον πυρήνα μιας μπάντας, στη σημερινή μορφή των οργάνων, δηλαδή, τρομπέτες, snare drums, όμποε. Στους λαούς των Μαορί, των Αμαζονίων, ή των Αβορίγινων, συναντάται κάποιο είδος σάλπιγγας ή σφυρίχτρας που σε συνδυασμό με κρουστά, προειδοποιούσαν, μεταφέραν πληροφορίες σε απομακρυσμένους στόχους, εμπύχωναν στον πόλεμο ή εμπλουτίζαν μουσικά κάποια ιεροτελεστία. Οι Σπαρτιάτες εμπύχωνονταν στο πεδίο της μάχης από μπάντα αυλητών, οι αυλητές των τριηρών, έδιναν τον ρυθμό αλλά και την αίσθηση της συνδρομής στην προσπάθεια. Σε αρχαιολογικά ευρήματα, κυρίως αγγεία, συναντάμε παραστάσεις μαχητών που συνοδεύονται από μουσικά όργανα και σκηνές μαχών με παρουσία αυλητών. Σε αγγείο παριστάνεται αμαζόνα με σάλπιγγα η οποία πλαισιώνεται από τα μουσικά σημεία TO TO TE TO TE, λεκτική απόδοση της υφής και του ρυθμού της αρχαίας φανφάρας. (M. L. West 1999: 41, 115, 133, 166, 512). Σε Κορινθιακό Κρατήρα του 7ου αιώνα π.Χ. (Ρώμη Villa Giulia) παρουσιάζεται «Αυλητής σε μάχη» εικ. 1.

εικ. 1

Σε χρυσό στατήρα Δημητρίου του Πολιορκητού, (Θησαυρός Επιδαύρου) του 300 π.Χ. (Νομισματικό Μουσείο Αθηνών) μια πτερωτή Νίκη σαλπίζει την ευτυχή έκβαση μάχης ή ίσως κάποιας ναυμαχίας εικ. 2.

εικ. 2

Οι Αργείοι πραγματοποιούσαν τις πολεμικές τους επιχειρήσεις με συνοδεία σαλπίγγων, ενώ οι Σπαρτιάτες με συνοδεία αυλού, οι Κρήτες με συνοδεία λύρας.

Κατά τα ρωμαϊκά χρόνια, οι σαλπικτές με τους τυμπανιστές, συνιστούσαν ιδιαίτερο σώμα στρατού. Προβλέπονταν ειδικές σχολές για την εκπαίδευση μουσικών που θα ενίσχυαν τη στρατιωτική μπάντα. (Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια:582)

Οι Βυζαντινοί διατηρούσαν στα στρατιωτικά τους τμήματα εκκλησιαστικές χορωδίες. Κατά τη διάρκεια των εκστρατειών, έψαλλαν, συχνά υπό τη διεύθυνση στρατηγών,

ύμνους, επινίκεια ή προσευχές προς το Θεό, ώστε να εξασφαλιστεί η ευτυχής έκβαση της μάχης.

Τον μεσαίωνα η μπάντα, παιάνιζε σε μεγάλα γεγονότα, ειδοποιούσε για κλέφτες, εκτελέσεις, μάχες, πυρκαγιές καθώς και για την αλλαγή της ώρας. Στην γκραβούρα που ακολουθεί(εικ. 3) και αποτελεί μνημείο στον πόλεμο των χωρικών, (Γερμανία 1525), ο Beham παρουσιάζει μαχητή συνοδευόμενο από τυμπανιστή.

εικ. 3

Κατά τα χρόνια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, η Ελλάδα επηρεάζεται από την κουλτούρα των κατακτητών και σταδιακά αποκόπτεται από την προϋπάρχουσα μουσική της παιδεία, με εξαίρεση τη βυζαντινή μουσική(Μοντεσίγος 1958). Τον 13ο αιώνα μ.Χ συναντάται η Οθωμανική στρατιωτική μπάντα, η οποία ονομάζονταν mehter. Πιστεύεται ότι η πρώτη στρατιωτική μπάντα mehter, εστάλη στον Οσμάν I, από τον Σελτζούκο σουλτάνο Alaeddin Keykubad III, σαν δώρο μαζί με μία επιστολή με την οποία χαιρέτιζε το νεοσύστατο κράτος. Τα όργανα από τα οποία αποτελούνταν ήταν: φλάουτα με ράμφος, τρομπέτες και τύμπανα. Σε κείμενα του Τούρκου περιηγητή του 17ου αιώνα Εβλιά Τσελεπή, από το 14ο αιώνα, η στρατιωτική μπάντα mehter : *«σκόρπιζε το φόβο στους εχθρούς των Τούρκων, βαδίζοντας στη μάχη με τα οξύχητα όμπε, τις σάλπιγγες να ηχούν εκκωφαντικά και με το κροτάλισμα των τυμπάνων, φόβιζε τους Σταυροφόρους, έριξε κάτω τα τείχη της Κωνσταντινούπολης και τρομοκράτησε το λαό της Βιέννης»*. Η ιδέα μιας στρατιωτικής μπάντας, όπως αυτές που χρησιμοποιούνται σήμερα, άρχισε να εισρέει στην Οθωμανική αυτοκρατορία από τον 16ο αιώνα. (C. Finkel 2007). Ο ήχος που παρήγαγε η mehter, επηρέασε πολλούς Ευρωπαίους συνθέτες κλασικής μουσικής, όπως ο Joseph Haydn, ο W. A. Mozart και ο L.van Beethoven. Τον 18ο αιώνα, η λατρεία για τον

εξωτισμό της Ανατολής αντικατοπτρίζεται σε κλασικά έργα όπως η όπερα « Απαγωγή από το Σαράι» 1782 του W. A. Mozart και «Τα ερείπια των Αθηνών» 1811 του L.van Beethoven. Την ίδια περίοδο υιοθετήθηκαν στις μπάντες και στις συμφωνικές ορχήστρες τα μεγάλα τουρκικά τύμπανα ή τυμπάνια και οι μεγάλες κάσες. Τα όργανα που χρησιμοποιούσαν πλέον ήταν: τρομπέτες, ταμπούρα, τύμπανα, όμποε, φλάουτο, πίπιζα, clairons (τρομπέτα με οξύ, διαπεραστικό ήχο), saqueboute (τρομπόνι) και bombardο (πρόγονος του φαγγότου) (Cooke, Mervyn 1998). Το 1831 συνθέτης Giuseppe Donizetti (1797-1856), προσλήφθηκε για να διοργανώσει την Ορχήστρα Πνευστών του Σουλτάνου Μαχμούτ II, σύμφωνα με το ευρωπαϊκό σύστημα (Emre Araci 2002).

Από τις αρχές του 17^{ου} αιώνα και παράλληλα με την εμφάνιση των πρώτων συγκροτημένων κρατών στην Ευρώπη, οι στρατιωτικές μπάντες άρχισαν να διαμορφώνουν σταθερά σχήματα. Το κράτος που προηγήθηκε στη χρήση της στρατιωτικής μουσικής ήταν η Αυστρία και ακολούθησε η Γαλλία. (Μ. Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια:582). Στη Ιταλία και την Ναπολέοντεια Γαλλία, η μπάντα ξεφεύγει του αυστηρά στρατιωτικού της χαρακτήρα και αποτελεί κομμάτι της κοινωνικής ζωής. Είναι ένα καλά οργανωμένο σωματείο εργαζομένων και παράλληλα ένα εργαλείο πολιτικής προπαγάνδας(Καρδάμης Κ. 2008). Στο άρθρο του Καρδάμη «*Μουσικοί απόηχοι της Γαλλικής Επανάστασης στα Επτάνησα*», αναφέρεται ότι ο Ναπολέων καθιερώνει υπαίθριες συναυλίες μπαντών που μορφώνουν το λαό ως προς τις αρχές της επανάστασης και της δημοκρατίας. Όταν ήρθαν οι Ναπολέοντεια στα Επτάνησα, το 18^ο αιώνα, έφεραν μαζί τους τις υπαίθριες μνητικές στη «δημοκρατία» εορτές τους. Η Μασσαλιώτιδα και η Καρμανιόλα, μεταξύ άλλων, τραγουδιόνταν σε ελληνικούς στίχους στις υπαίθριες συναυλίες της γαλλικής στρατιωτικής μπάντας στην Σπιανάδα της Κέρκυρας. Ενώ στην Ευρώπη και τα Επτάνησα είναι η χρονική στιγμή που η μπάντα αρχίζει να μετουσιώνεται σε Φιλαρμονική, στην «κυρίως» Ελλάδα παραμένει άτυπου στρατιωτικού ύφους μουσική ομάδα. Κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1821, τα ελληνικά άτακτα σώματα τα ακολουθούσαν πολεμιστές οργανοπαίχτες, και συχνά, οι επιθέσεις κατά του εχθρού, είχαν επικεφαλής τους, μουσικές ομάδες με τύμπανα, ζουρνάδες και κλαρίνα. «*Τη “βαρβαρόφωνη” εν λόγω μουσική, όπως ονομάστηκε αυτή αργότερα, τη συνήθιζε πολύ ο Κολοκοτρώνης ο οποίος θεωρούσε ότι αυτή ανταποκρινόταν στην τότε νοοτροπία και ψυχολογία των πολεμιστών του.*» (Μοτσενίγος Σ.,1958:256). Πέραν των μαχών και οι στρατολογήσεις ανδρών, ακολουθούνταν από ζουρνάδες και νταούλια. (Μ. Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια). Έγγραφο της Προσωρινής Διοικήσεως της Ελλάδος, με ημερομηνία 29

Ιουλίου 1824, προς τον “Φιλογενέστατον Κύριον Ιωάννην Θ. Στεφάνου”, αναφέρει ότι ο προσωρινός γραμματέας Πολέμου, Παναγιώτης Γ. Ρόδιος, ζητεί την βοήθεια της επιτροπής Ζακύνθου για τη σύσταση “ομάδος πολεμικών μουσικών”, γιατί “η μουσική τρόπον τινά είναι η ψυχή των τακτικών, αλλά κατά δυστυχίαν πολεμικοί μουσικοί εις την Ελλάδα σήμερον δεν ευρίσκονται...”. (Μοτσενίγος Σ.,1958) Οι πρώτες στρατιωτικές μπάντες, στο νεοσύστατο Ελληνικό κράτος, συγκροτούνται το 1824, στο Ναύπλιο.

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, η αστυφιλία και η εργασία στη βιομηχανία έχουν φτάσει στο ζενίθ τους. Στην Αγγλία, σχηματίζονται μπάντες που χρηματοδοτούνται από ευγενείς ή από το δήμο για την δημιουργική απασχόληση των εργατών. Σε αυτή την περίπτωση η μουσική δραστηριότητα της μπάντας δεν αφορά στην «χρηστή» διαπαιδαγώγησή των πολιτών αλλά, αντιθέτως, αποσκοπεί στην απορρόφηση τους σε ζητήματα πολιτιστικά και καλλιτεχνικά και την αποτροπή συγκεντρώσεων και διαδηλώσεων. Στο μεσοπόλεμο, οι εργοδότες διαθέτουν στους εργάτες κτήρια και θιάσους καμπαρέ για τον ίδιο λόγο. [Βλέπε το αφιέρωμα καπνός, του Μουσείου Μπενάκη, στο <https://www.youtube.com/watch?v=dIPEbzECPp4>]. Αρχικά η ποιότητα των μπαντών δεν ήταν ανάλογη της αντίστοιχης των συμφωνικών ορχηστρών των επαγγελματιών μουσικών. Ωστόσο, οι διαρκείς και ολοένα αυξανόμενοι μουσικοί διαγωνισμοί δημιούργησαν την ανάγκη να γίνουν πιο ευέλικτοι και ικανοί οι ερμηνευτές και να πραγματοποιηθούν εκτός από μεταγραφές έργων για ορχήστρα σε έργα για μπάντα και συνθέσεις ειδικά για αυτό το είδος ορχήστρας. Στην Ελλάδα παράδειγμα εργατικού-πολιτιστικού σωματείου μπάντας, είναι η Φιλαρμονική Εταιρεία Μάντζαρος (Κέρκυρα, έτος ίδρυσης 1890). Πιστεύεται ότι ιδρύθηκε για να δώσει στους εργάτες μια αξιοπρεπή ευρύτερη μόρφωση που θα τους έκανε αυτόνομους απέναντι στην άρχουσα τάξη, ωστόσο ενδέχεται ο σκοπός να ήταν η αποτροπή απεργιών και διαδηλώσεων. Ακόμη, η «Παλαιά» φιλαρμονική της Κέρκυρας υπήρξε ο πρώτος πυρήνας ελευθερίας και μόρφωσης του δημοκρατικού φρονήματος καθώς το κατάστημά της λειτουργούσε επιπλέον ως βιβλιοθήκη με έργα του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού αλλά και ως πυρήνας αναμετάδοσης, ευρείας γκάμας κλασικών μουσικών, μέσα από την διακίνηση παρτιτούρων (Καρδάμης 2019).

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα παρατηρείται η χρήση της μπάντας ως μέσου «τρομοκρατίας». Παράδειγμα αυτού του είδους της επιβολής προκύπτει από το ντοκιμαντέρ του Δημοσιογράφου Νίκου Ασλανίδη « Η Μπάντα» το οποίο αφορά στην γενοκτονία των Ποντίων.[απόσπασμα ντοκιμαντέρ στους ακόλουθους ηλεκτρονικούς συνδέσμους:

<https://www.youtube.com/watch?v=qXeWsfeMp9o>

<https://www.youtube.com/watch?v=s1zkAg45yMQ>].

Απόσπασμα άρθρου με τίτλο "Μπάντα", η φιλαρμονική ορχήστρα της Κερασούντος από την οποία επιβίωσε μόνο ένας μουσικός (εφημ. Μακεδονία 2019 <https://www.makthes.gr/>) αναφέρεται στα γεγονότα και το ντοκιμαντέρ: «Η "Μπάντα" παρουσιάζει την αληθινή ιστορία της φιλαρμονικής ορχήστρας της Κερασούντας του Πόντου. Η ορχήστρα αυτή αποτελείτο από 13 Έλληνες και τρεις Τούρκους. Επιστρατεύτηκε βίαια από τον σφαγέα των Ελλήνων του Πόντου, τον Τοπάλ Οσμάν, ο οποίος έσφαζε τους Έλληνες στην κυριολεξία μετά μουσικής[...]. Δηλαδή έμπαινε στα χωριά με την μπάντα να παίζει τουρκικά εμβατήρια και αυτός με τους τσέτες, έσφαζε τους άμαχους Έλληνες[...]. Στο τέλος έσφαζε και όλους τους μουσικούς της ορχήστρας για να μην μαρτυρήσουν τα εγκλήματα του. [...]».

Στα χρόνια που ακολουθούν παρατηρούνται δραστηριότητες της μπάντας που εξυπηρετούν μεταξύ άλλων και πολιτικούς σκοπούς. Σε βίντεο με τίτλο «Ο κυβερνήτης Λάγκο και οι μικροί Ιταλοί της Ρόδου» παρακολουθούμε παρέλαση των Ιταλών μαθητών της Ρόδου συνοδεία της φιλαρμονικής τους. (<https://www.youtube.com/watch?v=vfbiYZH6s7I> 1':26'' – 1':55'')

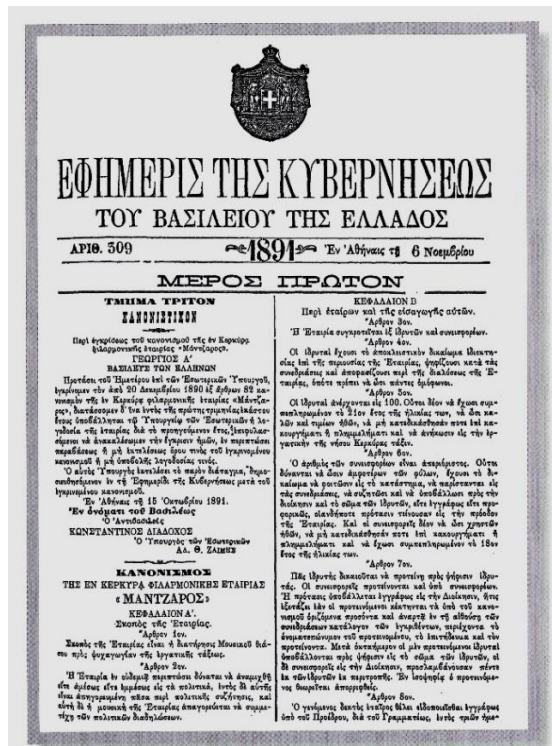
2.2. Φιλαρμονικές Εταιρείες στην Ελλάδα. Συνοπτική Ιστορική αναδρομή 19^{ος} – 20^{ος} αιώνας.

Το τελευταίο μισό του 19^{ου} αιώνα η ίδρυση πολιτιστικών συλλόγων στην Ελλάδα έλαβε τη μορφή φαινομένου μεγάλων διαστάσεων καθώς πολλές δεκάδες ιδρύονται κάθε χρόνο. Κύριος στόχος των περισσότερων από αυτούς ήταν η συγκρότηση μπάντας που είχε ως έργο την διασκέδαση των πολιτών, την μουσική επένδυση εορταστικών επετείων και εκδηλώσεων και την υποδοχή επίσημων προσώπων. Η σημαντική θέση των συλλόγων στη ζωή των πόλεων επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι για τα προεδρεία των αναγνωρισμένων, με βασιλικό διάταγμα, συλλόγων προβλέπονταν η υπ' αριθμόν 9 κερκίδα του δεξιού σκέλους, του κάτω διαζώματος του Παναθηναϊκού Σταδίου (Μπαρμπάκη 2009).

Μεταξύ των πολιτιστικών συλλόγων συγκαταλέγονται είτε αμιγώς μουσικού χαρακτήρα όπως η Φιλαρμονική Εταιρεία «Ευτέρπη» (1870), η Φιλαρμονική Εταιρεία Λευκάδας (1850) και η Φιλαρμονική Εταιρεία Κέρκυρας (1840), είτε σύλλογοι επιστημονικού και

φιλολογικού ενδιαφέροντος όπως ο Φιλολογικός σύλλογος «Παρνασσός» (1865), η εταιρεία φίλων του Λαού (1865), ο Σύλλογος Μικρασιατών «Ανατολή» (1891).

Οι Φιλαρμονικές Εταιρείες πρωτοεμφανίζονται στον Ελλαδικό χώρο¹ κατά τα μέσα του 19ου αιώνα, αρχικά στα Επτάνησα και ακολουθούν αστικά κέντρα όπως η Αθήνα, ο Πειραιάς και νησιά του Αιγαίου με ακμάζουσα αστική τάξη και πλούσια μουσική πολιτιστική ζωή όπως η Σύρος. Ιδρυτές και μέλη τους ήταν υψηλόβαθμα στελέχη της πολιτικής και οικονομικής ζωής της χώρας μεταξύ των οποίων ο Χαρίλαος Τρικούπης, ο Αλέξανδρος Κουμουνδούρος, αλλά και σπουδαίες προσωπικότητες της διανοήσης και της τέχνης όπως ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (Μοτσενίγος 1958, σελ. 338), ο Νικόλαος Μάντζαρος και ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης (Φίλιππας 1985). Η νομική μορφή που συνήθως έπαιρναν οι φιλαρμονικές ήταν αυτή του σωματίου. Η ίδρυση του οποίου απαιτούσε κυβερνητική άδεια που χορηγούνταν από το υπουργείο εσωτερικών με ειδικό διάταγμα υπογεγραμμένο από τον αρμόδιο υπουργό και τον Βασιλιά. (εικ. 4)

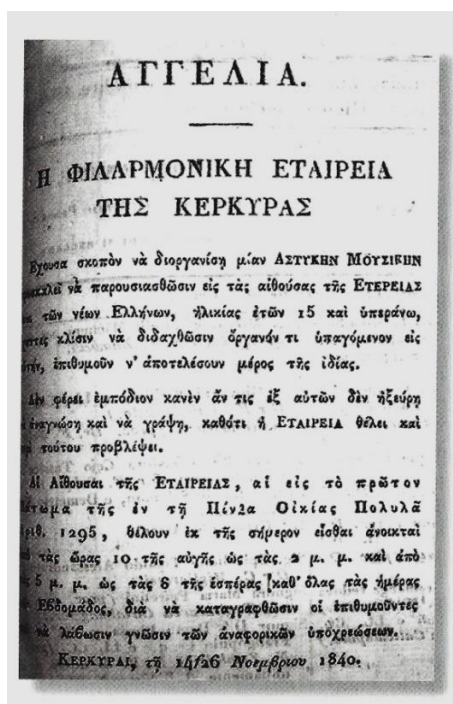
εικ. 4

Οι απαιτούμενοι για την λειτουργία τους πόροι εξασφαλιζονταν με δωρεές, από έσοδα συναυλιών, με την διεξαγωγή λαχειοφόρων αγορών, αλλά και με κρατικές ενισχύσεις.

1. Η Ένωση των Ιονίων Νήσων με την Ελλάδα έγινε στις 21 Μαΐου 1864

Από τους μεγαλύτερους ευεργέτες πλήθους Φιλαρμονικών εταιρειών και μουσικών συλλόγων ήταν ο Ανδρέας Συγγρός και οι οικογένειες Σούτσου, Μαυροκορδάτου και Καλλιφρονά.

Οι Φιλαρμονικές Εταιρείες, με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα αυτές της Κέρκυρας και της Λευκάδας, επηρέασαν βαθιά την Ελληνική μουσική. Άσκησαν σημαντικό εκπαιδευτικό και εκπολιτιστικό έργο καθώς αποτέλεσαν το κύριο ίδρυμα μουσικής εκπαίδευσης του τόπου τους, με σπουδές προσανατολισμένες στην Ευρωπαϊκή μουσική². Η λειτουργία τους ακολούθησε τα πρότυπα ευρωπαϊκών κονσερβατορίων μουσικής, όπως αυτό της Ακαδημίας της Μπολόνιας. Πέραν της δωρεάν μουσικής εκπαίδευσης σε άπορους νέους οι φιλαρμονικές εταιρείες συχνά αναλάμβαναν τα έξοδα της γενικότερης μόρφωσης των μαθητών τους. Σε αγγελία της Φιλαρμονικής εταιρείας Κέρκυρας στην επίσημη εφημερίδα του Ιονίου Κράτους αρ. 158/16.11.1840 αναφέρεται ότι προσκαλούνται νέοι 15 ετών και άνω με κλίση στην μουσική «Δεν φέρεται εμπόδιον κανέναν τις εξ αυτών δεν ηξεύρει ν' αναγνώση και να γράψη, καθότι η εταιρεία θέλει περί τούτου προβλέψει...» (Μοτσηνίγος 1958,σελ. 131),(εικ. 5). Στην εικόνα 6 παρουσιάζεται το Μετάλλιο – Αριστείο για τους μαθητές της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας (1858).

εικ. 5

εικ. 6

2. Μέχρι την Ίδρυση της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας το πρώτο Πανεπιστημιακό Ίδρυμα που παρείχε μουσική εκπαίδευση στον Ελλαδικό χώρο ήταν η Ιόνιος Σχολή, (1824 – 1829). Οι μουσικές σπουδές ήταν προσανατολισμένες στην εκκλησιαστική μουσική και όχι στην Όπερα μουσικό είδος που αφορούσε στην μουσική παράδοση των Επτανήσων(Ρωμανού 2006).

Η εκπαιδευτική αυτή δράση παίρνει την μορφή προγραμμάτων «λαϊκής» εκπαίδευσης που βασίζεται στην φιλοσοφία του Pestalozzi³, ο οποίος αντιμετωπίζει την εκπαίδευση στη μουσική ως όχημα στην ηθική ανάπτυξη του ανθρώπου, αποσυνδέοντας την κοινωνικά από την προνομιούχα τάξη και λειτουργικά από την εκκλησία. Σε αυτό το πλαίσιο οι φιλαρμονικές συμβάλλουν στην γνωριμία των μεσαίων και κατώτερων αστικών στρωμάτων με την έντεχνη μουσική, διαδίδοντας αναρίθμητες οπερετικές διασκευές.

Στο αρχείο της Αναγνωστικής εταιρείας Κέρκυρας αναφέρεται ότι κατά την περίοδο 1852 -1855 παρουσιάζονται οι όπερες Ριγκολέτο, Τροβατόρε και Ναμπούκο του Βέρντι. Επίσης όπως αναφέρει ο Π. Κουνιάκης (1937, σελ. 80) «στις 15.8.1909 η Μαντολινάτα Φιλόμουσων έπαιξε στην πλατεία με επιτυχία τα εξής έργα 1) Φρα Διάβολο (μέρη) του Ωμπέρ. 2) Καβαλλερία Ρουστικάνα (μέρη) του Μασκάνι 3) Βάλτσερ και 4) Μαζούρκα του Chopin». Ταυτόχρονα οι φιλαρμονικές εμφανίζουν σημαντικό καλλιτεχνικό έργο. Με την συμβολή τους, μέχρι το 1887, Έλληνες δημιουργοί έχουν την ευκαιρία να παρουσιάσουν τα έργα τους σε ένα ευρύτερο κοινό. Η σκλάβια Ολεμά του Εδουάρδου Λαμπελέτ, Άννα Γουίντερ από τον Σπυρίδωνα Ξύνδα, Φλόρα Μιραμπίλις ή όπως εξελληνισμένα αναφέρεται στο πρόγραμμα της παράστασης «Θαυμάσια Χλωρίς» του Σπυρίδωνα Σαμάρα(αρχείο Αναγνωστικής εταιρείας Κέρκυρας). Στο Βιβλίο του Αντώνη Φίλιππα «Φιλαρμονική Λευκάδος, Ιστορική πορεία 135 χρόνων»(1985) παρατίθενται παρτιτούρες μουσικών συνθέσεων κυρίως Πόλκες και Εμβατήρια, Λευκαδιτών μουσουργών εκείνης της εποχής, που παρουσιάστηκαν από την ΦΕΛ σε δημόσιες εκδηλώσεις για πρώτη φορά προάγοντας το καλλιτεχνικό έργο των δημιουργών. Στο σημαντικό εκπαιδευτικό και καλλιτεχνικό έργο των φιλαρμονικών έρχεται να προστεθεί έργο φιλανθρωπικού χαρακτήρα. Πέραν των συναυλιών που έδιναν σε διάφορα τοπικά ιδρύματα κοινής ωφέλειας, νοσοκομεία, γηροκομεία κτλ., θέσπισαν θεσμούς υποτροφιών δίνοντας την δυνατότητα σε νέους μουσικούς να συνεχίσουν τις μουσικές σπουδές τους σε Ελλάδα και εξωτερικό και να δραστηριοποιηθούν ως επαγγελματίες μουσικοί.

---

3. Johann Heinrich Pestalozzi Ελβετός παιδαγωγός και μεταρρυθμιστής της εκπαίδευσης, πρότυπο του κινήματος του ρομαντισμού. Οι παιδαγωγικές του αντιλήψεις εισήχθησαν στην Ελλάδα από τον Ιωάννη Καποδίστρια και υιοθετήθηκαν στο τότε ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Σημαντική στιγμή στην ιστορία των Φιλαρμονικών ήταν η συμμετοχή τους στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων το 1896 στην Αθήνα, όταν καλέστηκαν φιλαρμονικές όλων των ελληνικών επαρχιών να παιανίσουν τον Ολυμπιακό Ύμνο.

Μαρτυρίες από τις εφημερίδες της εποχής αναφέρουν:

«Χθές αί Φιλαρμονικαί κατέκλυσαν τάς Αθήνας με τάς ποικιλόχρωμους στολάς των και τα ωραία εμβατήρια...» (εφημ. ΕΣΤΙΑ, Γ. Δροσίνη, 25.3.1896),

«Εισέρχονται αι Φιλαρμονικαί ανακρούουσαι καθ' οδόν εμβατήρια και γοργά θούρια.»

(εφημ. Το ΑΣΤΥ 26.3.1896).

Σο ίδιο άρθρο αναφέρεται ότι όλες οι Φιλαρμονικές ενώθηκαν στο κέντρο του Σταδίου και παιάνισαν τον Ολυμπιακό Ύμνο που ειδικά για τους Ολυμπιακούς Αγώνες συνέθεσε ο Κερκυραίος μουσουργός Σπυρίδωνας Σαμάρας σε στίχους του Κωσταντίνου Παλαμά. Κατά την διάρκεια της Ιταλικής κατοχής οι συναυλίες των Φιλαρμονικών περιορίστηκαν σημαντικά. Η επίταξη των κτηρίων και η λεηλάτηση των περιουσιών τους από τους κατακτητές οδήγησαν στην καταστροφή των αρχείων αυτής της περιόδου. Μόνο από προφορικές μαρτυρίες και ιδιαίτερα για τις Φιλαρμονικές που δραστηριοποιούνταν στα Επτάνησα γνωρίζουμε ότι όσο την εξουσία είχαν Ιταλοί διοικητές γίνονται Εωθινά ⁴ και πλατείες ⁵. Οι μουσικοί που συμμετείχαν πληρώνονταν με διπλή μερίδα ψωμιού ή με Ιονικές δραχμές (Ροντογιάννης,1980) ⁶, «μπέλλα γκρέτσιες» όπως ειρωνικά τις λέγανε οι Λευκαδίτες. Με την μετάβαση σε αποκλειστικά Γερμανική κατοχή οι δράσεις των Φιλαρμονικών έπαψαν. Πολλά μέλη των Φιλαρμονικών εκτελέστηκαν, βγήκαν στο αντάρτικο ή πέθαναν από τις κακουχίες. Οι πρώτες προσπάθειες ανάκαμψης για τις Φιλαρμονικές γίνονται μετά το 1947. Κύριο μέλημα η ανεύρεση πόρων. Οργανώνονται έρανοι εντός των τοπικών κοινωνιών, απευθύνονται σε Έλληνες ομογενείς για δωρεές, σε τοπικούς Βουλευτές προκειμένου να μεσολαβήσουν για κρατική ενίσχυση και δειλά οργανώνουν τις πρώτες συναυλίες.

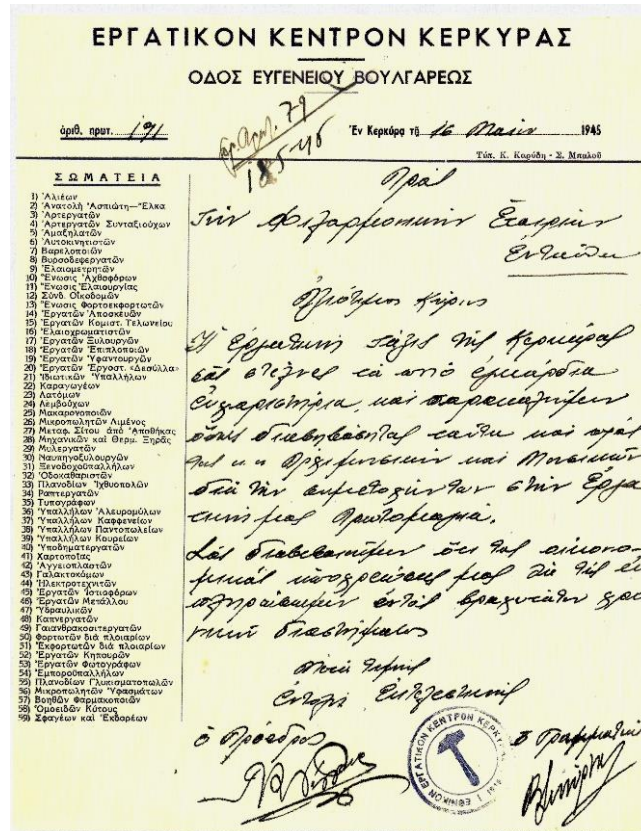
4. Εωθινό, τροπάριο του όρθρου

5. πλατείες, συναυλίες που λάμβαναν χώρα στις κεντρικές πλατείες των πόλεων.

6 Οι Ιταλοί κατά την διάρκεια της κατοχής είχαν επιβάλει το χαρτονόμισμα των Ιονικών Δραχμών. Cassa Mediterranea di Credito per la Grecia Ταμείον Πίστεως για την Ελλάδα

Στην εικόνα 7 παρουσιάζεται έγγραφο σχετικό με την συμμετοχή της Παλαιάς Φιλαρμονικής της Κέρκυρας στον πρώτο μεταπολεμικό εορτασμό της εργατικής Πρωτομαγιάς το 1945. Στο έγγραφο αναφέρεται η πρόθεση των εργατικών σωματείων να ανταποκριθούν στις οικονομικές υποχρεώσεις τους απέναντι στην φιλαρμονική «εντός βραχυπρόθεσμου χρονικού διαστήματος» (Καρδάμης 2019).

εικ. 7

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 οι Φιλαρμονικές εταιρείες αναλαμβάνουν ενεργή δράση σε Ελλάδα και εξωτερικό κυρίως σε Ιταλία και Γαλλία. εικόνα 8 «Η φιλαρμονική Σκριπερού στο Club Mediterranee το 1963» (Καρδάμης 2019).

εικ. 8

Συμμετέχουν σε μουσικά Φεστιβάλ, όπου συχνά βραβεύονται με τιμητικές διακρίσεις. Διανθίζουν με την παρουσία τους, μεγάλες πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως τις Γιορτές λόγου και Τέχνης της Λευκάδας, στο πλαίσιο των οποίων τον Αύγουστο του 1964 εμφανίζεται η Μαρία Κάλλας. Τραγουδά μέρη από την Αϊντα του Βέρντι συνοδεία του πιανίστα και μετέπειτα σπουδαίου συνθέτη Κυριάκου Σφέτσα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Σφέτσας ξεκίνησε τις μουσικές σπουδές του στο ωδείο της Φιλαρμονικής Λευκάδας (Φίλιππας Α. 1985).

Οι φιλαρμονικές ιδρύουν επιμέρους μουσικά σύνολα που λειτουργούν ως φυτώρια νέων μουσικών. Στις καλλιτεχνικές εσπερίδες τους περιλαμβάνουν διαλέξεις και θεατρικές παραστάσεις προάγοντας το πνευματικό επίπεδο της τοπικής κοινωνίας.

Η συνεισφορά τους αναγνωρίστηκε από την Ακαδημία Αθηνών στην πανηγυρική εκδήλωση της 30^{ης} Δεκεμβρίου του 1983 όταν τους απονεμήθηκαν βραβεία, μετάλλια και έπαινοι.

2.3.Φιλαρμονικές Εταιρείες σήμερα.

Σήμερα οι εν ενεργεία Φιλαρμονικές της χώρας ξεπερνούν τις εκατόν-τριάντα⁷. Το 70% από αυτές ανήκουν σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, λειτουργούν υπό την αιγίδα δήμων και έχουν την μορφή Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου. Το υπόλοιπο 30% ιδρύθηκαν με ιδιωτική πρωτοβουλία και έχουν συνήθως την νομική μορφή Σωματείων ή Εταιρειών φιλανθρωπικού μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Μέχρι το 2010, όταν τίθεται σε εφαρμογή το πρόγραμμα Καλλικράτης (ν3852/2010), οι Δημοτικές Φιλαρμονικές ήταν πολλαπλάσιες σε αριθμό. Δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για τον ακριβή αριθμό καθώς δεν υπάρχει σχετικό μητρώο στα αρμόδια Υπουργεία⁸, όμως βάση μαρτυριών εικάζεται ότι ο αριθμός τους άγγιζε τις πεντακόσιες. Μετά την συνένωση δήμων και κοινοτήτων πολλές Φιλαρμονικές συγχωνεύθηκαν ή με απόφαση των δημοτικών αρχών καταργήθηκαν. Στο κατάλογο ταξινόμησης των Φιλαρμονικών (παράρτημα πινάκων πίνακας 4, έρευνα συγγραφέα)

7.Σε παράρτημα(πίνακας 4) παρατίθεται κατάλογος των Φιλαρμονικών που εντοπίστηκαν από έρευνα στο διαδίκτυο

8. Ως αρμόδιο υπουργείο των Φιλαρμονικών που ανήκουν σε ΟΤΑ είναι το Υπ. Εσωτερικών και για τα Σωματεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα είναι το Υπ. Πολιτισμού

παρατηρούμε ότι ο μεγαλύτερος αριθμός φιλαρμονικών συγκεντρώνεται στην περιφέρεια των Ιόνιων νησιών, στην Μακεδονία και την Θράκη. Το γεγονός αυτό αποδίδεται, όσον αφορά τα Επτάνησα, στην μακρόχρονη κατοχή τους από Ενετούς και μετέπειτα Ιταλούς και Άγγλους και για την περιοχή της Μακεδονίας και της Θράκης στο μεγάλο προσφυγικό κύμα μετά την Μικρασιατική καταστροφή, που έφερε στην περιοχή την κουλτούρα και την αγάπη των Μικρασιατών για την μουσική. Ο χαρακτήρας των Φιλαρμονικών τόσο των δημοτικών όσο και των ιδιωτικών, παραμένει ο ίδιος, υποστηρίζουν καλλιτεχνικά μεγάλες πολιτιστικές εκδηλώσεις, θρησκευτικές εορτές και εθνικές επετείους. Η ειδοποιός διαφορά των δυο είναι ότι οι ιδιωτικές φιλαρμονικές εξακολουθούν και έχουν σημαντικό εκπαιδευτικό ρόλο ενώ για τις περιπτώσεις αυτών που ανήκουν σε ΟΤΑ ο ρόλος αυτός περιορίζεται σημαντικά. Όπως αποτυπώνεται στους πίνακες που ακολουθούν οι δράσεις που ξεφεύγουν από τα στενά πλαίσια των αρμοδιοτήτων των Κρατικών φιλαρμονικών συναντώνται σε δημοτικές φιλαρμονικές μικρότερων δήμων κυρίως της περιφέρειας. Ερευνώντας την δομή και λειτουργία των φιλαρμονικών απευθυνθήκαμε σε φιλαρμονικές όλης της επικράτεια και επικοινωνήσαμε με εκπροσώπους δέκα εξ αυτών.

Οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν, με τηλεφωνικές συνεντεύξεις και με αποστολή ερωτηματολογίων μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, κατηγοριοποιήθηκαν σε τρεις πίνακες, οι οποίοι παρουσιάζονται ως ακολούθως:

Στον πίνακα 1 αναφέρονται έτος ίδρυσης, νομική μορφή και έδρα της φιλαρμονικής. Στην στήλη «επιπλέον πληροφορίες» παρατίθενται σχόλια και προβληματισμοί των εκπροσώπων τους.

(πίνακας 1)

Όνομα	Ίδρυση	Νομική μορφή	Έδρα	επιπλέον πληροφορίες
Φιλαρμονική Σάμου "ΚΕΑΝΘΗΣ Ο ΣΑΜΙΟΣ"	1895	Εταιρία με ΑΦΜ	Ιδιόκτητος χώρος από το 1983	
Φιλαρμονική Σχολή Κεφαλληνίας	1838	Πολιτιστικό μη Κερδοσκοπικό Σωματείο	Ιδιόκτητος χώρος (εντός του Ωδείου Ρόκκου Βεργωτή)	

Φιλαρμονική Παπάφειου Ορφανοτροφείου	1904	ΝΠΔΔ Ίδρυμα εποπτευόμενο από το Παπάφειο Ορφανοτροφείο	χώρος του Παπάφειου Ιδρύματος	Μεγάλος αριθμός πνευστών μουσικών που δραστηριοποιούνται σε ορχήστρες της Β. Ελλάδας έχουν περάσει από την Φιλαρμονική του Παπάφειου και ολοκλήρωσαν της σπουδές τους στο κρατικό ωδείο Β. Ελλάδας δωρεάν με την συνδρομή του Ιδρύματος
Φιλαρμονική Δήμου Τριλόφου Θεσσαλονίκης	1950	ΝΠΙΔ εποπτευόμενο από την Δημοτική επιχείρηση Τριλόφου	Όχι φιλοξενούνται σε σχολική αίθουσα	Ιδρύθηκε από το σύλλογο γυναικών Τριλόφου. Πολλοί μαθητές της φιλαρμονικής είναι πλέον επαγγελματίες μουσικοί
Φιλαρμονική Δήμου Θεσσαλονίκης	1936	ΝΠΔΔ του τμήματος μουσικών δραστηριοτήτων του δήμου	σε χώρο του Δήμου	Οι εργαζόμενοι δηλώνουν ευχαριστημένοι από τις παροχές σε υλικοτεχνικό εξοπλισμό. Θεωρούν ότι η φιλαρμονική υπολείπεται σε θέματα επικοινωνίας. Δεν συμβαδίζουν με την ψηφιακή εποχή. Θα έπρεπε να υπάρχει τμήμα επικοινωνίας με ψηφιακά καταρτισμένους ανθρώπους. Το κενό αναπληρώνουν όσοι μουσικοί έχουν βασικές γνώσεις υπολογιστών εθελοντικά. Επιπλέον πρόβλημα ο προσωποπαγής χαρακτήρας των θέσεων αποτέλεσμα να φθίνει ο θεσμός.
Φιλαρμονική Δήμου Ρόδου	1994	ΝΠΔΔ του Δημ. Οργανισμού Πολιτισμού Αθλητισμού Ρόδου	σε χώρο του Δήμου	οι εργαζόμενοι δηλώνουν ευχαριστημένοι από αμοιβές και παροχές από το Δήμο
Φιλαρμονική Συναράδων Κερκυρας	1961	Πολιτιστικό μη Κερδοσκοπικό Σωματείο	ιδιόκτητος χώρος, δωρεά του αγροτ. συνεταιρισμού Συναράδων & της εκκλησίας.	Ανησυχία για το μέλλον της Φιλαρμονικής λόγω: α) υπογεννητικότητας και εσωτερικής μετανάστευσης

			(Προκύπτουν έσοδα από ενοικίαση μέρους του χώρου)	β) Δεν υπάρχει διάθεση συμμετοχής διότι δεν υπάρχει οικονομικό κίνητρο ενώ οι δυσκολίες λειτουργίας της Φιλαρμονικής είναι μεγάλες γ) τα οικονομικά ενδιαφέροντα έχουν μετατοπιστεί στον τουρισμό.
Φιλαρμονική εταιρία Λευκάδας	1850	Σωματείο μη Κερδοσκοπικού χαρακτήρα	Ιδιόκτητος χώρος	Ανησυχία για το μέλλον της φιλαρμονικής. Ανάγκη στήριξης από την πολιτεία Αισθάνονται ότι το έργο τους δεν αναγνωρίζεται επαρκώς
Φιλαρμονική Δήμου Καλαμαριάς	1983	ΝΠΔΔ του Δημ. Οργανισμού Πολιτισμού Δήμου Καλαμαριάς	σε χώρο του Δήμου	
Φιλαρμονική Δήμου Πέλλας	2012	ΝΠΙΔ εποπτευόμενο από την Δημοτική επιχείρηση Πέλλας	φιλοξενούνται στο Πνευματικό κέντρο Δήμου Πέλλας	οι μαθητές της φιλαρμονικής διδάσκονται την ενδεδειγμένη από το Υπ. Παιδείας ύλη. Έχουν την δυνατότητα σε κατατακτήριες εξετάσεις ωδίων, οπότε και λαμβάνουν διπλώματα β' ανωτέρας και υψηλότερου επιπέδου.

Η νομική μορφή των Φιλαρμονικών κρίνεται ως απαραίτητο στοιχείο αναφοράς καθώς αποτυπώνει το γενικότερο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της φιλαρμονικής και επηρεάζει σημαντικά το οικονομικό περιβάλλον της και το κοινωνικό οικοσύστημα που αναπτύσσεται γύρω από αυτή.

Από τον πίνακα 1 συμπεραίνουμε ότι οι παλαιότερες των φιλαρμονικών ξεκίνησαν και εξακολουθούν να λειτουργούν ως ιδιωτικές πρωτοβουλίες, αντίθετα εκείνες που ανήκουν σε Ο.Τ.Α., κάνουν την εμφάνισή τους μετά το 1930. Οι «ιδιωτικές» φιλαρμονικές έχουν δικό τους κτήριο, έδρα, δωρεά της κοινότητας ή κάποιου επιφανούς πολίτη της τοπικής κοινωνίας. Το στοιχείο αυτό μπορεί να αποδώσει την ανάγκη της εκάστοτε κοινότητας για πολιτισμό και την αναγνώριση των πολιτών στο έργο των φιλαρμονικών. Παράλληλα μπορεί να ερμηνευτεί και ως αδυναμία της τοπικής αυτοδιοίκησης να στηρίξει – ενισχύσει αυτού του είδους δράσεις.

Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην εκπαιδευτική δράση των φιλαρμονικών και την θετική επίδραση τους στον επαγγελματικό προσανατολισμό των νέων. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει το έντονο κοινωνικό αποτύπωμα των φιλαρμονικών. Η προσφορά δωρεάν μουσικής εκπαίδευσης, η δυνατότητα εντοπισμού νέων μουσικών ταλέντων, στη συνέχεια η παροχή στήριξης των ανώτερων μουσικών σπουδών τους και η επαγγελματική αποκατάσταση των μουσικών, είναι σημαντικά κοινωνικά οφέλη των δράσεων των φιλαρμονικών. Ωστόσο από τα σχόλια των εκπροσώπων των «ιδιωτικών» Φιλαρμονικών, προκύπτει ανησυχία για το μέλλον και τονίζεται η ανάγκη στήριξης από την πολιτεία σε οικονομικό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο σχεδιασμού πολιτικών στήριξης της περιφέρειας και των φορέων του πολιτισμού. Ειδικότερα εκπρόσωπος της φιλαρμονικής Συναράδων Κέρκυρας δήλωσε:

«Δεν γεννιούνται παιδιά στα Χωριά. Οι νέοι μεταναστεύουν στην πόλη της Κέρκυρας, οπότε εκ των πραγμάτων δεν υπάρχουν πια μαθητές ούτε και ερασιτέχνες μουσικοί να στελεχώσουν την μπάντα.»

Μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Φιλαρμονικής εταιρείας Λευκάδας σημείωσε:

«Όλοι ασχολούνται με τον τουρισμό εκεί υπάρχει χρήμα..., ξέρετε δεν υπάρχει διάθεση για συμμετοχή χωρίς οικονομικό αντίκρισμα, πως να στελεχωθεί λοιπόν μια φιλαρμονική»

Στον αντίποδα οι φιλαρμονικές που λειτουργούν υπό την αιγίδα Ο.Τ.Α. εμφανίζονται πιο ασφαλείς και εστιάζουν στην βελτίωση της λειτουργίας τους με την χρήση σύγχρονων μεθόδων σε θέματα επικοινωνίας και προώθησης του έργου τους. Θεωρούν ως βασική την χρήση των δυνατοτήτων που παρέχει η ψηφιακή τεχνολογία και υπογραμμίζουν την ανάγκη στελέχωσης των φιλαρμονικών με υπαλλήλους «ψηφιακά» καταρτισμένους.

Μέλος της Φιλαρμονικής Θεσσαλονίκης δήλωσε: «Όσοι συνάδελφοι γνωρίζουν υπολογιστές και είναι εξοικειωμένοι με τα social media, προσπαθούν να επικοινωνήσουν τις εκδηλώσεις της Φιλαρμονικής μέσα από την σελίδα του Δήμου»

Παρά την σχετική ασφάλεια που διακρίνει τις δημόσιες φιλαρμονικές επισημαίνονται αδυναμίες που αφορούν στην στελέχωση και τον σχεδιασμό μελλοντικών δράσεων που θα αποτρέψουν την φθίνουσα πορεία του θεσμού. Μουσικός της Φιλαρμονικής του Δήμου Θεσσαλονίκης επισήμανε: *«Από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε, οι Δημοτικές φιλαρμονικές, είναι ότι οι θέσεις των μουσικών είναι προσωποπαγείς. Βγαίνει συνάδελφος στην σύνταξη και δεν αντικαθίσταται. Με αποτέλεσμα να φθίνει ο θεσμός...Φέτος πια γίνονται κάποιες κινήσεις από την πολιτεία να αλλάξει αυτό το καθεστώς.»*

Στον πίνακα που ακολουθεί, πίνακας 2, αποτυπώνονται στοιχεία, σχετικά με το ανθρώπινο δυναμικό, τη σχέση εργασίας των απασχολουμένων, τις αμοιβές τους, καθώς και το επίπεδο σπουδών τους.

(πίνακας 2)

Όνομα	Ανθρώπινο Δυναμικό	εκπαιδευτικό επίπεδο	Έμισθοι	Εθελοντές
Φιλαρμονική Σάμου "ΚΕΑΝΘΗΣ Ο ΣΑΜΙΟΣ"	7 μέλές Διοικ. Συμβούλιο 1 Αρχιμουσικός, 35 μαθητές, από αυτούς 25 μέσου και υψηλού μουσικού επιπέδου στελεχώνουν την μπάντα	Διπλωματούχοι Μουσικοί	1 Αρχιμουσικός	7 μέλη Δ.Σ. 35 μαθητές - Μουσικοί
Φιλαρμονική Σχολή Κεφαλληνίας	2 υπάλληλοι πλήρους απασχόλησης 9 υπάλληλοι μερικής απασχόλησης	Διπλωματούχοι Μουσικοί	11 έμισθοι	Όχι
Φιλαρμονική Παπάφειου Ορφανοτροφείου	1 Αρχιμουσικός, 25 μαθητές, άπαυτους 10 μέσου και υψηλού επιπέδου γνώσεων στελεχώνουν την μπάντα	Διπλωματούχος Μουσικός	έμισθη (ΙΔΑΧ)	8 απόφοιτοι του Παπάφειου εθελοντική συμμετοχή στις συναυλίες
Φιλαρμονική Δήμου Τριλόφου	2 αρχιμουσικοί (ΙΔΑΧ 8μηνες συμβάσεις) 15 ενήλικες ερασιτέχνες μουσικοί, 30 μαθητές	Διπλωματούχος Μουσικός	2 αρχιμουσικοί	2 αρχιμουσικοί (8μήνη σύμβαση) + 15 ενήλικες ερασιτέχνες μουσικοί που πλαισιώνουν την φιλαρμονική στις εμφανίσεις της
Φιλαρμονική Δήμου Θεσσαλονίκης	3 διοικητικοί υπάλληλοι του τμήματος μουσικών δραστηριοτήτων 1 διευθύντρια τμήματος 30 μουσικοί 2 αρχιμουσικοί 1 φροντιστής	Διπλωματούχοι Μουσικοί απόφοιτοι Μουσικολογίας Ιόνιου Παν/μιου και ΑΠΘ παν/μιακή εκπαίδευση άλλων ειδικοτήτων.	37 άτομα	όχι

Φιλαρμονική Δήμου Ρόδου	24 Μουσικοί (ΙΔΟΧ Μερικής απασχόλησης). Διοικητικά υποστηρίζονται από τον Δήμο. Εθελοντές εξωτερικοί συνεργάτες μουσικοί	Διπλωματούχοι Μουσικοί επιπλέον πτυχία πανεπιστημίων και μεταπτυχιακά	24 άτομα	Ναι. Δεν υπάρχει σταθερός αριθμός καλούνται να συνδράμουν σε δράσεις τις φιλαρμονικής
Φιλαρμονική Συναράδων Κέρκυρας	1 αρχιμουσικός, 3 υπ'αρχιμουσικοί, 1 δάσκαλος θεωρίας, 5 δάσκαλοι οργάνων, 110 ερασιτέχνες μουσικοί της Φιλαρμονικής	Διπλωματούχοι Μουσικοί επιπλέον πτυχία πανεπιστημίων και μεταπτυχιακά	9 άτομα (συμβολική αμοιβή / άτυπη συμφωνία)	7 μέλη Διοικητικού Συμβουλίου εθελοντές, 110 ερασιτέχνες μουσικοί της Φιλαρμονικής
Φιλαρμονική εταιρία Λευκάδας	9 άτομα διοικητικό συμβούλιο, 7 άτομα διδακτικό προσωπικό, 1 γραμματέας ημι απασχόληση, 85 μαθητές (8-14 ετών) & 20 μαθητές (ενήλικοι)	5 διπλωματούχοι μουσικοί 2 απόφοιτοι του ωδείου της φιλαρμονικής χωρίς αναγνωρισμένο δίπλωμα. μουσικοί με πολυετή εμπειρία	7 άτομα διδακτικό προσωπικό (συμβολική άτυπη αμοιβή)	9 μέλη Διοικητικού Συμβουλίου εθελοντές 60 μουσικοί στην μπάντα & 50 μουσικοί έκτακτοι που συνδράμουν σε ειδικές περιπτώσεις
Φιλαρμονική Δήμου Καλαμαριάς	1 αρχιμουσικός (ΙΔΑΧ) / 1 υπ'αρχιμουσικός (ΙΔΑΧ) / 80 μουσικοί μέλη ορχήστρας	Διπλωματούχοι Μουσικοί επιπλέον πτυχία πανεπιστημίων και μεταπτυχιακά	2 άτομα	80 μουσικοί μέλη ορχήστρας
Φιλαρμονική Δήμου Πέλλας	1 αρχιμουσικός (ΙΔΑΧ) / 1 υπαρχιμουσικός εθελοντής εκτελεί και χρέη γραμματέα 35 μουσικοί μέλη ορχήστρας	Διπλωματούχοι Μουσικοί επιπλέον πτυχία πανεπιστημίων και μεταπτυχιακά	1 άτομο (ανάθεση έργου)	1 υπαρχιμουσικός εθελοντής 35 μουσικοί μέλη ορχήστρας

Τα δεδομένα που καταγράφηκαν καταδεικνύουν το γεγονός ότι η πλειοψηφία του ανθρώπινου δυναμικού που απασχολείται στις Φιλαρμονικές εργάζονται εθελοντικά ή

με υποτυπώδεις αμοιβές. Σε πολλές περιπτώσεις η εργασία διέπεται από κανόνες ιδιωτικών συμφωνιών και κινείται στα όρια της «σκιάδους» οικονομίας. Η εθελοντική, προσωρινή απασχόληση αυξάνει το προσωπικό ρίσκο του εργαζόμενου και λειτουργεί ανασχετικά στην απόφασή του να δραστηριοποιηθεί επαγγελματικά σε αυτόν τον τομέα. Ωστόσο στο σύνολο τους οι εργαζόμενοι στις φιλαρμονικές κατέχουν υψηλό επίπεδο σπουδών, διαθέτουν κατάρτιση στις νέες ψηφιακές τεχνολογίες και είναι πρόθυμοι να συνεχίσουν την δραστηριότητα τους σε αυτές, πέραν του προσωπικού κόστους σε χρόνο και οικονομικές απολαβές.

Όσον αφορά τους μουσικούς μέλη της ορχήστρας μόνο στις περιπτώσεις μεγάλων δημοτικών φιλαρμονικών, όπως για παράδειγμα, της Θεσσαλονίκης, της Αθήνας και του Πειραιά, είναι αμειβόμενοι με σταθερό καθεστώς απασχόλησης. Για τις περιπτώσεις μικρότερων δημοτικών φιλαρμονικών της περιφέρειας η απασχόληση αφορά σε συμβάσεις ορισμένου χρόνου, συνήθως οκτάμηνες. Για τα σωματεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, οι μουσικοί αντλούνται πάντα από την «δεξαμενή» των μαθητών ή αποφοίτων της φιλαρμονικής και είναι στο σύνολο τους εθελοντές.

Οι εκπρόσωποι των φιλαρμονικών δήλωσαν ότι όλοι οι απασχολούμενοι των φιλαρμονικών στηρίζουν τις δράσεις αναγνωρίζοντας την κοινωνική προσφορά και αξία που προκύπτει από αυτές. Παράλληλα εκφράζουν προβληματισμούς για το μέλλον των φιλαρμονικών καθώς δεν υπάρχει η δυνατότητα να παρέχουν αξιοπρεπείς αμοιβές στο δυναμικό τους. Θεωρούν ότι ο επισφαλής χαρακτήρας της εργασίας στις φιλαρμονικές επηρεάζει αρνητικά την εύρυθμη λειτουργία τους.

Οι φιλαρμονικές εμφανίζονται να προσελκύουν δημιουργικούς εργαζόμενους. Ωστόσο η αδυναμία τους να παρέχουν σταθερό καθεστώς απασχόλησης και αξιοπρεπείς αμοιβές, τις οδηγεί να χάνουν *«τον σημαντικότερο πόρο μιας δημιουργικής επιχείρησης»* (Florida 2002)

Τα στοιχεία του πίνακα 3, αφορούν στις δράσεις και τις συνεργασίες των φιλαρμονικών. Κρίθηκε σημαντικό να αναφερθούν δεδομένου ότι αποτυπώνουν την σημαντικότητα και την πολυπλοκότητα του έργου τους. Το έντονα πολιτιστικό περιεχόμενο των δράσεων τους, τις εντάσσει στον πυρήνα του «μοντέλου των ομόκεντρων κύκλων» (Throsby 2008). Οι μεταξύ τους συνεργασίες αλλά και με άλλους πολιτιστικούς φορείς δείχνουν μια τάση συσπείρωσης των πολιτιστικών αυτών οντοτήτων. Μέσω των προαναφερόμενων συμπράξεων δημιουργούνται κανάλια επικοινωνίας με στόχο την ισχυροποίηση τους στο πολιτιστικό και οικονομικό τοπίο της χώρας.

(πίνακας 3)

Όνομα	Δράσεις	Συνεργασίες
Φιλαρμονική Σάμου "ΚΕΑΝΘΗΣ Ο ΣΑΜΙΟΣ"	1)Λιτανείες 2)θρησκευτικές εορτές 3)παρελάσεις εθνικών εορτών 4)συναυλίες 5)Μαθήματα σε νέους μουσικούς 6) Σεμινάρια ενηλίκων για πνευστά και κρουστά 7) Καθαρισμός Παραλιών του νησιού 8) Συλλογή καπακιών έναντι Αναπηρικών αμαξιδίων	Ναι [εντός και εκτός Σάμου] 1)Με φιλαρμονικές 2)Με χορωδίες 3)Με χορευτικούς συλλόγους
Φιλαρμονική Σχολή Κεφαλληνίας	1)Λιτανείες 2)θρησκευτικές εορτές 3)παρελάσεις εθνικών εορτών 4)συναυλίες 5)Μαθήματα σε νέους μουσικούς 6) Δημιουργικά μουσικά εργαστήρια ενηλίκων	Ναι με την Παλαιά Φιλαρμονική της Κέρκυρας
Φιλαρμονική Παπάφειου Ορφανοτροφείου	1)Λιτανείες 2)θρησκευτικές εορτές 3)παρελάσεις εθνικών εορτών 4)συναυλίες σε γηροκομεία και νοσοκομεία 5)Μαθήματα σε νέους μουσικούς τρόφιμους του ιδρύματος 6) Κάλαντα για το χαρτζιλίκι των παιδιών της μπάντας 7) συμμετοχή σε φεστιβάλ παιδικών φιλαρμονικών σε Κύπρο και Βουλγαρία	Ναι με παιδικές φιλαρμονικές
Φιλαρμονική Δήμου Τριλόφου	1)Λιτανείες 2)θρησκευτικές εορτές 3)παρελάσεις εθνικών εορτών 4)Μαθήματα σε νέους 5)Μαθήματα σε ενήλικες 6)Συναυλίες	Συμμετοχή σε μουσικά φεστιβάλ σε συνεργασία με άλλες δημοτικές φιλαρμονικές
Φιλαρμονική Δήμου Θεσσαλονίκης	συνολικά 130 εμφανίσεις /έτος 1)Λιτανείες 2)θρησκευτικές εορτές 3)παρελάσεις εθνικών εορτών 4)συναυλίες σε γηροκομεία, νοσοκομεία και σε δομές προσφύγων 5) εκπαιδευτικές δράσεις σε σχολεία 6) υποδοχή τιμώμενων προσώπων 7) συναυλίες και διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις	συνεργασίες με : 1)μπάντες στρατιωτικών σωμάτων, 2)παραδοσιακά χορευτικά συγκροτήματα, 3)συμφωνική του Δήμου, 4)ορχήστρα του κρατικού ωδείου Β. Ελλάδας 5) ιδιωτικές χορευτικές ομάδες
Φιλαρμονική Δήμου Ρόδου	1)Λιτανείες 2)θρησκευτικές εορτές 3)παρελάσεις εθνικών εορτών 4)συναυλίες τουριστικού χαρακτήρα 5) Θεματικές συναυλίες 6) Διδασκαλία νέων μουσικών 40 μαθητές 7)λειτουργεί μπαντίνα (φυτώριο νέων μουσικών) 8)Ανοιχτά Δωρεάν Σεμινάρια γύρω από την μουσική 9)Συναυλίες φιλανθρωπικού χαρακτήρα όπου τα έσοδα διατίθενται για στήριξη ευπαθών ομάδων 10) εκδρομές για τους μαθητές της μπαντίνας με παράλληλες δράσεις συναυλιών ή δέντροφύτευσης 11)υποτροφίες εξαιρετικών	συνεργασίες με : 1)Εθνική Λυρική Σκηνή 2)Κρατική Ορχήστρα 3)Φιλαρμονικές της Ελλάδας και του εξωτερικού, 4) Δημοτικό Ωδείο Ρόδου

	ταλέντων (καλύπτονται έξοδα μαθημάτων σε ωδεία της Ρόδου) 12) εκπαιδευτικές δράσεις σε σχολεία 13) Οργάνωση Φιλολογικών Βραδιών και ημερίδων	
Φιλαρμονική Συναράδων Κερκυρας	1) 4-6 τμήματα διδασκαλίας 40 μαθητές 2)μαθήματα μουσικών οργάνων ενηλίκων 3)συναυλίες σε Ελλάδα και εξωτερικό 4)Λιτανείες 5)θρησκευτικές εορτές 6)παρελάσεις εθνικών εορτών 7)ειδικές περιστάσεις(κηδείες)	Συνεργασίες με Φιλαρμονικές Κέρκυρας
Φιλαρμονική εταιρία Λευκάδας	1)Λιτανείες 2)θρησκευτικές εορτές 3)παρελάσεις εθνικών εορτών 4)συναυλίες τουριστικού χαρακτήρα (Άνοιγμα των "Γιορτών Λόγου & Τέχνης") 5) Θεματικές συναυλίες 6) Διδασκαλία νέων μουσικών (85 μαθητές) 7)λειτουργεί μπαντίνα (φυτώριο νέων μουσικών 40 μαθητές) 8)Συναυλίες φιλανθρωπικού χαρακτήρα, τα έσοδα διατίθενται για στήριξη ευπαθών ομάδων 9) Διδασκαλία ενηλίκων 10)υποτροφίες εξαιρετικών ταλέντων (Θεσμός υποτροφιών Αντωνάκης Φίλιππας) 11) Οργάνωση Φεστιβάλ Φιλαρμονικών με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών ρεπερτορίου 12) Λειτουργεί ωδείο Φιλαρμονικής 13) Μουσείο Φιλαρμονικής	1)Συνεργασίες με Φιλαρμονικές της Ελλάδας 2)παραδοσιακά χορευτικά συγκροτήματα και χορευτικούς συλλόγους 3) χορωδίες 4)καλλιτέχνες παραδοσιακού και λαϊκού τραγουδιού 5) συνεργασία με το ελληνικό ωδείο
Φιλαρμονική Δήμου Καλαμαριάς	31 εμφανίσεις /έτος 1) Λιτανείες 2)θρησκευτικές εορτές 3)παρελάσεις εθνικών εορτών 4)συναυλίες και διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις 5) τμήματα διδασκαλίας νέων 6)μαθήματα μουσικών οργάνων ενηλίκων 7) Συναυλίες για φιλανθρωπικούς σκοπούς 8) Σεμινάρια	Συνεργασίες με Φιλαρμονικές της Ελλάδας
Φιλαρμονική Δήμου Πέλλας	100 εμφανίσεις /έτος 1)Λιτανείες 2)θρησκευτικές εορτές 3)παρελάσεις εθνικών εορτών 4)συναυλίες και διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις 5) τμήματα διδασκαλίας νέων 6)μαθήματα μουσικών οργάνων ενηλίκων 7)Φιλανθρωπικού χαρακτήρα συναυλίες: στήριξη ενοριακού κέντρου κοινωνικού φαρμακείου, οικονομική ενίσχυση ευπαθών ομάδων	Συνεργασίες με Ελληνικές Φιλαρμονικές, με την ορχήστρα του Πολεμικού Ναυτικού, την Κρατική Ορχήστρα

Τα δεδομένα του πίνακα 3 αποτυπώνουν την έντονη παρουσία των φιλαρμονικών στα πολιτιστικά δρώμενα του τόπου τους και πέραν αυτού, εντός και εκτός Ελλάδας. Η συνεργασία μεταξύ των φιλαρμονικών προάγει την ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ των Ελληνικών περιφερειών, αλλά και εκτός των στενών ορίων της χώρας. Οι φιλαρμονικές λειτουργούν ως πρεσβευτές του ελληνικού πολιτισμού και δημιουργούν διαύλους επικοινωνίας και ανταλλαγής αύλων πολιτιστικών αγαθών. Επίσης βάση των στοιχείων που παρατίθενται στην στήλη «συνεργασίες», διαπιστώνεται μια προσπάθεια δημιουργίας συμπράξεων με στόχο την διάχυση γνώσης και πληροφοριών και την δικτύωση μεταξύ τους, προκειμένου να προκύψουν θετικές επιπτώσεις για τις ίδιες ως «επιχειρήσεις» αλλά και τους εμπλεκόμενους σε δευτερογενές επίπεδο.

Οι φιλαρμονικές έχουν σημαντικότατο κοινωνικό ρόλο. Παρέχουν δωρεάν ή χαμηλού κόστους μουσική εκπαίδευση. Εισάγουν τους νέους στον κόσμο της μουσικής ανοίγοντας τους ορίζοντες επαγγελματικής αποκατάστασης στον τομέα της και συχνά στηρίζουν έμπρακτα τα ξεκινήματα των μελών τους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα οι υποτροφίες που δίνονται από την Φιλαρμονική Εταιρεία Λευκάδας και η κάλυψη των εξόδων φοίτησης σε Ωδείο από το Παπάφειο Ίδρυμα. Μεγάλος αριθμός αποφοίτων σχολών φιλαρμονικής είναι επαγγελματίες μουσικοί σε μπάντες του στρατού, κρατικές και συμφωνικές ορχήστρες, καθηγητές μουσικής σε Μουσικά Γυμνάσια και Λύκεια καθώς και σε Ωδεία. Μέσω των δράσεων των φιλαρμονικών προσφέρεται ελεύθερη και ισότιμη πρόσβαση στην καλλιτεχνική έκφραση. Πρόσβαση δίχως φυλετικούς, ταξικούς και χωρικούς περιορισμούς. Η ελεύθερη πρόσβαση στην δημιουργική απασχόληση προσφέρει στους συμμετέχοντες πλήθος οφελών και επικουρεί στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων (εν συναίσθηση, σεβασμός ανεκτικότητα, συνέπεια, αλληλεγγύη, εθελοντισμό). Παράλληλα η έντονη παρουσία των φιλαρμονικών στα καλλιτεχνικά και όχι μόνο δρώμενα (δενδροφυτεύσεις, καθαρισμοί παραλιών), τους προσδίδει το χαρακτηριστικό του διαμορφωτή της αισθητικής και της κουλτούρας του τόπου, επηρεάζοντας τελικά την ταυτότητα του ακροατηρίου – κοινωνικού συνόλου. Τέλος το σημαντικό κοινωνικό έργο που επιτελείται με την φιλανθρωπική τους δράση δημιουργεί και εδραιώνει δεσμούς αλληλεπίδρασης μεταξύ φιλαρμονικής και τοπικής κοινωνίας, οι οποίοι εμφανίζονται να δρουν προς όφελος και των δυο πλευρών. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από τις καταγραφές της στήλης «Δωρεές» στον πίνακα 4.2 που ακολουθεί.

Προκειμένου να εξεταστεί το ζήτημα της βιωσιμότητας των φιλαρμονικών αλλά και η συνεισφορά τους στο οικονομικό τοπίο του τόπου τους, τέθηκαν ερωτήματα

σχετικά με έσοδα που προκύπτουν: από τις δράσεις τους, δωρεές, επιχορηγήσεις και ετήσιες συνδρομές. Εξετάζεται επίσης αν προκύπτουν έσοδα από λειτουργία e-shop. Επιπρόσθετα το δεδομένο αυτό εντάσσεται στο πλαίσιο διερεύνησης του κατά πόσο γίνεται χρήση των σύγχρονων ψηφιακών δυνατοτήτων, στο ίδιο πλαίσιο καταγράφονται και οι περιπτώσεις διενέργειας συναυλιών μέσω διαδικτύου(live streaming). Ακολουθούν οι πίνακες 4.1 και 4.2, οι οποίοι εμπεριέχουν τις προαναφερθείσες πληροφορίες. Συγκεκριμένα στον πίνακα 4.1 παρουσιάζονται πιθανά έσοδα από «εμπορικές» δραστηριότητες των φιλαρμονικών και στον πίνακα 4.2 από δωρεές και κρατικές επιχορηγήσεις. Η στήλη «συναλλαγές με τρίτους» αφορά σε συναλλαγές με τοπικές επιχειρήσεις ή ιδιώτες και αποτυπώνει την συνεισφορά των φιλαρμονικών στην τοπική οικονομία. Από τα σχετικά με τις συναλλαγές στοιχεία οδηγούμαστε σε συμπεράσματα αναφορικά με την λειτουργία συμπράξεων με δευτερογενείς spillover επιδράσεις.

(πίνακας 4.1)

Όνομα	Έσοδα από συναυλίες Μουσικές εκδηλώσεις	Έσοδα από eshop	Έσοδα από μαθήματα	Έσοδα ετήσια. συνδρομή
Φιλαρμονική Σάμου "ΚΕΑΝΘΗΣ Ο ΣΑΜΙΟΣ"	Ναι	Δεν υπάρχει eshop	Όχι	Ναι
Φιλαρμονική Σχολή Κεφαλληνίας	Όχι	Δεν υπάρχει eshop	Όχι	Όχι
Φιλαρμονική Παπάφειου Ορφανοτροφείου	Όχι	Δεν υπάρχει eshop	Όχι	Όχι
Φιλαρμονική Δήμου Τριλόφου	Όχι	Δεν υπάρχει eshop	Όχι	Όχι
Φιλαρμονική Δήμου Θεσσαλονίκης	Όχι / Για συνεργασίες με ιδιώτες προβλέπεται εισιτήριο για κάλυψη εξόδων ενοικίασης χώρου & υλοποίησης συναυλίας	Δεν υπάρχει eshop	Όχι	Όχι
Φιλαρμονική Δήμου Ρόδου	Όχι	Δεν υπάρχει eshop (υπό σκέψη)	Όχι	Όχι
Φιλαρμονική Σιναράδων Κερκυρας	Όχι	Δεν υπάρχει eshop	Ναι συμβολικό ποσό	Ναι

Φιλαρμονική εταιρία Λευκάδας	Ναι / *Έσοδα από πώλησεις cd ηχογραφήσεων συναυλιών της φιλαρμονικής / *Έσοδα από live streaming συναυλίες	Ναι. Δημιουργήθη-κε από μαθητή της φιλαρμονικής Δωρεάν	Ναι συμβολικό ποσό	Ναι
Φιλαρμονική Δήμου Καλαμαριάς	Όχι	Δεν υπάρχει eshop	Όχι	Όχι
Φιλαρμονική Δήμου Πέλλας	Όχι Σε περιπτώσεις φιλανθρωπικών συναυλιών τα έσοδα από τα εισιτήρια πιστώνονται στο ΑΦΜ του ωφελούμενου	Δεν υπάρχει eshop	Όχι	Όχι

(πίνακας 4.2)

Όνομα	Δωρεές	Τακτική / έκτακτη κρατική επιχορήγηση	Οικονομικές συναλλαγές με τρίτους
Φιλαρμονική Σάμου "ΚΕΑΝΘΗΣ Ο ΣΑΜΙΟΣ"	Ναι (υλικό τεχνική υποδομή όργανα και οικονομική ενίσχυση από επιχειρηματίες της Σάμου)	ετήσια τακτική επιχορήγηση από τον Δήμο Σάμου	Ναι (δαπάνη 5%-7% των ετήσιων πόρων) α) επισκευαστή τεχνικό οργάνων β) γραφείο
Φιλαρμονική Σχολή Κεφαλληνίας	Ναι από συμπολίτες και από τοπικά Ιδρύματα (περίπου ανά τριετία)	Όχι τακτικές 1 έκτακτη επιχορήγηση από ΥΠΠΟΛ ανακοινωθείσα δράση για Αφιέρωμα όχι για την λειτουργία της Φιλαρμονικής	Ναι (δαπάνη 6% του ετήσιου προϋπολογισμού) α) επισκευαστή τεχνικό οργάνων β) εταιρία μεταφορών
Φιλαρμονική Παπάφειου Ορφανοτροφείου	Ναι (υλικό τεχνική υποδομή όργανα από επιχειρηματίες της Θεσσαλονίκης). Το Παπάφειο επωφελείται δωρεών που προκύπτουν από εμφανίσεις της φιλαρμονικής)	Όχι	Ναι (τα έξοδα καλύπτονται από το Παπάφειο) α) επισκευαστή τεχνικό οργάνων β) γραφείο
Φιλαρμονική Δήμου Τριλόφου	Όχι	Όχι	Ναι μικρής κλίμακας που καλύπτονται από τον δήμο
Φιλαρμονική Δήμου Θεσσαλονίκη	Όχι	Όχι	Ναι καλύπτονται από τον ετήσιο προϋπολογισμό του Δήμου
Φιλαρμονική Δήμου Ρόδου	Ναι (υλικό τεχνική υποδομή όργανα)	Όχι	Ναι καλύπτονται από τον ετήσιο προϋπολογισμό του Δήμου

Φιλαρμονική Συναράδων Κερκυρας	Ναι χρηματικά ποσά	Όχι τακτικές 1 έκτακτη από ΥΠΠΟΛ	Ναι (δαπάνη 10% των ετήσιων πόρων) α) επισκευαστή τεχνικό οργάνων β)ραφείο Ετήσιο κόστος λειτουργίας περίπου 19.000
Φιλαρμονική εταιρία Λευκάδας	Ναι.	Ναι. Από Δήμο για έξοδα οργάνωσης συναυλίας 1 φορά το χρόνο	Ναι : 1)επισκευή οργάνων 2) στολές φιλαρμονικής 3) μετακινήσεις τις φιλαρμονικής 4)γραφική ύλη καλύπτονται από τον ετήσιο προϋπολογισμό της φιλαρμονικής. περίπου 15% των εσόδων της
Φιλαρμονική Δήμου Καλαμαριάς	Όχι	Τακτική επιχορήγηση από το Δήμο Καλαμαριάς	Ναι : 1)επισκευή οργάνων 2) στολές φιλαρμονικής 3) μετακινήσεις τις φιλαρμονικής 4)γραφική ύλη καλύπτονται από τον ετήσιο προϋπολογισμό του Δήμου
Φιλαρμονική Δήμου Πέλλας	Ναι (υλικό τεχνική υποδομή όργανα) από επιχειρηματίες της περιοχής εν είδος Χορηγίας οπότε και αναφέρονται στο πρόγραμμα ή την Αφίσα της συναυλίας και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης της φιλαρμονικής		οποιαδήποτε έξοδα για αγορά οργάνων στολές και μετακινήσεις βαρύνουν τους μουσικούς της φιλαρμονικής

Από τα στοιχεία των παραπάνω πινάκων προκύπτει ότι οι φιλαρμονικές στο σύνολο τους έχουν σχεδόν μηδενική οικονομική δραστηριότητα. Παρότι μέρος των δράσεων τους οργανώνονται στο πλαίσιο ανταποδοτικής τουριστικής επένδυσης, δεν υπάρχει άμεσο οικονομικό αντίκρισμα. Για την πλειοψηφία τους δεν προκύπτουν έσοδα από συναυλίες και μαθήματα. Εξαιρεση αποτελεί η περίπτωση της Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδας που εξασφαλίζει κάποια έσοδα, από ετήσιες συνδρομές (συμβολικό ποσό και μόνο από όσους αντέχουν αυτή την οικονομική επιβάρυνση),πωλήσεις εισιτηρίων, ηχογραφήσεων, βιβλίων αλλά και σχετικών με την φιλαρμονική αντικειμένων. Το κόστος λειτουργίας των δημοτικών φιλαρμονικών συνήθως καλύπτεται από τον ΟΤΑ στον οποίο ανήκουν. Εμφανίζουν συναλλαγές με τοπικές επιχειρήσεις όσον αφορά στην συντήρηση των οργάνων τους και της υλικοτεχνικής και κτηριακής υποδομής τους. Βάση αυτού του γεγονότος μπορούν να ενταχθούν στις δημιουργικές βιομηχανίες που δημιουργούν συστάδες νέφους (Lazzereti et al. 2012) και δευτερογενώς, στο πλαίσιο της διάχυσης παραγωγής, δημιουργούν ζήτηση για προϊόντα σε άλλες βιομηχανίες. Ωστόσο το εύρος των συναλλαγών αυτών είναι περιορισμένο και το οικονομικό αποτύπωμα

πολύ μικρό. Η συνεισφορά των δήμων στα πάγια έξοδα των φιλαρμονικών είναι περιορισμένη. Το φαινόμενο αυτό συναντάται εντονότερο σε φιλαρμονικές της περιφέρειας. Όπως μας ανέφερε εκπρόσωπος της φιλαρμονικής του Δήμου Θέρμης: *«Τα κονδύλια για τους πολιτιστικούς τομείς των Δήμων έχουν μειωθεί σημαντικά,... γίνονται προσπάθειες να εξασφαλιστούν χορηγίες και δωρεές προκειμένου να υπάρχει συνέχεια στις δράσεις μας».*

Σε αυτό το σημείο τονίζεται ότι δεν προβλέπονται κρατικές επιχορηγήσεις αλλά και στην περίπτωση που αυτές προκύψουν (Πρόγραμμα οικονομικής & ηθικής υποστήριξης Φορέων και Δράσεων Φιλαρμονικών ΥΠΠΟΛ 2021, ΓΔΣΠ) η πρόσβαση στην πληροφορία είναι ελλιπής/περιορισμένη, τα κριτήρια συμμετοχής στην προκήρυξη ιδιαίτερα αυστηρά και τα διατιθέμενα κονδύλια ελάχιστα (110.000€). Χαρακτηριστικό άλλωστε είναι το γεγονός ότι μόνο 24 φιλαρμονικές επωφελήθηκαν του εν λόγω προγράμματος (Υπουργείο Πολιτισμού 2021)

Όσον αφορά τις φιλαρμονικές με νομική μορφή Σωματίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα τα έξοδα λειτουργίας τους βαραίνουν αποκλειστικά τις ίδιες και τους μαθητές, εθελοντές τους. Τα έσοδα που προκύπτουν από συναυλίες, ή άλλες εμπορικές δραστηριότητες, απορροφούνται στο 100% από τα λειτουργικά έξοδα της φιλαρμονικής ενώ είναι σύνηθες το φαινόμενο να τα καλύπτουν οριακά. Οι προσπάθειες εξεύρεσης νέων πόρων μέσω των δυνατοτήτων της ψηφιακής τεχνολογίας γίνονται στο πλαίσιο και υπό το πρίσμα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας χωρίς το απαιτούμενο γνωσιακό υπόβαθρο και χωρίς την συμβολή κρατικών φορέων, είτε εν είδη οικονομικής στήριξης είτε με τη μορφή προγραμμάτων επιμόρφωσης. Παρατίθεται απόσπασμα τηλεφωνικής επικοινωνίας με τον αρχιμουσικό της φιλαρμονικής Δήμου Ρόδου με το οποίο γίνεται σαφές το γεγονός της έλλειψης του απαραίτητου οικονομικού υπόβαθρου:

« Λειτουργούμε την φιλαρμονική με τα Ψέματα.»

Κεφάλαιο 3. Μελέτη περίπτωσης «Φιλαρμονική Εταιρεία Λευκάδας»

Στο πλαίσιο της έρευνας που παρατέθηκε ανωτέρω, μεταξύ των φιλαρμονικών ξεχώρισε η περίπτωση της Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδας, καθώς παρουσιάζει οικονομική δραστηριότητα, κάνει χρήση των ψηφιακών δυνατοτήτων και διατηρεί έντονη την παρουσία της στα πολιτιστικά δρώμενα του νησιού, της περιφέρειας Ιονίων νήσων και ευρύτερα στην Ελλάδα. Δεδομένου αυτού κρίθηκε σκόπιμο να διεξαχθεί μελέτη περίπτωσης για την εν λόγω φιλαρμονική. Αρχικά παρουσιάζεται το πολιτιστικό και κοινωνικό πλαίσιο κατά την περίοδο ίδρυσης της Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδας, στην συνέχεια γίνεται μια σύντομη αναφορά στην ιστορία της και τέλος παρατίθενται στοιχεία που αφορούν στην σημερινή της κατάσταση. Στόχος είναι να αποτυπωθεί η συμβολή της στην κοινωνικό - οικονομική κατάσταση του νησιού, στην διαμόρφωση της κουλτούρας των κατοίκων και την επιρροή που άσκησε στον τομέα της εκπαίδευσης και του πολιτισμού. Τα στοιχεία που παρατίθενται προκύπτουν από την σχετική βιβλιογραφία αλλά και από τηλεφωνικές συνεντεύξεις με εκπροσώπους της Φιλαρμονικής. Με σκοπό να αποδοθεί το αποτύπωμα των δράσεων της φιλαρμονικής στην ζωή των μαθητών της, μιλήσαμε με επαγγελματία μουσικό της Κρατικής Ορχήστρας Αθηνών που υπήρξε μαθητής της φιλαρμονικής της Λευκάδας και πλέον δραστηριοποιείται και ως δάσκαλος μουσικής σε φιλαρμονικές εταιρείες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εμφανίζει ο τρόπος επιρροής της Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδας ως άτυπος φορέας μουσικής εκπαίδευσης. Για το λόγο αυτό απευθυνθήκαμε σε σημερινούς μαθητές της Φ.Ε.Λ..

3.1 Πολιτιστικό και κοινωνικό πλαίσιο κατά την περίοδο ίδρυσης της Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδας.

Η Φιλαρμονική της Λευκάδας αποτελεί ιστορικό σωματείο με έτος ίδρυσης το 1850. Η δράση και η συμβολή του στην μουσική εκπαίδευση και την ψυχαγωγία των κατοίκων του νησιού, καθώς και στην διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την οικονομική ανάπτυξη του τόπου, είναι σημαντική Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο ομότιμος Διευθυντής Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης: *«Δυο είναι οι σημαντικοί θεσμοί παιδείας και πολιτισμού που επιβίωσαν από τα χρόνια της Αγγλοκρατίας: το Γυμνάσιο Λευκάδος(1829) και η Φιλαρμονική(1850). Και οι δυο θα αποτελέσουν τους μακροβιότερους θεσμούς και θα στηρίζουν, ο πρώτος την τοπική*

παιδεία[...] ενώ η Φιλαρμονική θα μπορέσει να διατηρήσει την μουσική παιδεία και να σφραγίσει την πολιτισμική ζωή στο νησί[...] (Η πολιτισμική Ιστορία της Λευκάδας μετά την Ένωση 2006)

Παρά το μικρό μέγεθος και τους λιγοστούς κάτοικους του νησιού¹ ο τομέας του πολιτισμού έχει αναδείξει άξιους εκπροσώπους. Ξεκινώντας μια σύντομη αναδρομή στην ιστορία της και προκειμένου να αποδοθεί πληρέστερα το πνευματικό επίπεδο της τοπικής κοινωνίας κατά την περίοδο της δημιουργίας της Φιλαρμονικής, αναφέρονται σημαντικοί άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών και σχετικές δράσεις όπως κυκλοφορία εφημερίδων και λειτουργία λεισχών.

- * Ιωάννης Ζαχ. Ζαμπέλιος (1787 -1856). Νομικός, συγγραφέας έμμετρων τραγωδιών, μέλος της Φιλικής Εταιρείας, ένας από τους ιδρυτές της Φιλαρμονικής Εταιρίας της Κέρκυρας και θεμελιωτής του Νεοελληνικού Ιστορικού Θεάτρου (Συναδινός 1922),
- * Δημήτριος Π. Πετριτσόπουλος (1763-1863) Ιατρός, Ιστορικός και Μαθηματικός μέλος πολλών Ιταλικών Ακαδημιών.
- * Λευκάδιος Χέρν (1850-1904) Φιλολόγος και Λογοτέχνης, εθνικός συγγραφέας της Ιαπωνίας.
- * Αριστοτέλης Βαλαωρίτης (1824-1879) Εθνικός ποιητής.
- * Άγγελος Σικελιανός(1884-1951) Ποιητής ο οποίος αναβίωσε και ενσάρκωσε την Δελφική Ιδέα.
- * Σπυρίδων Γαζής(1838-1920) Ζωγράφος και Αγιογράφος.
- * Σπυρίδων Βεντούρα Ζωγράφος και Αγιογράφος.
- * Νικόλαος Μιχ. Ασπρογέρακας (1874-1942) Ζωγράφος, καθηγητής στην Ανωτ. Σχολή Καλών Τεχνών του Πολυτεχνείου. (Ροντογιάννης.1980)

Την περίοδο 1850-1900 στην Λευκάδα κυκλοφορούν 12 εφημερίδες, φύλλα ορισμένων έχουν διασωθεί στο αρχειοφυλάκιο της Λευκάδας και μας επιτρέπουν να διαπιστώσουμε το πολιτιστικό και «μαχητικό» τους περιεχόμενο.Χαρακτηριστικότερο δείγμα η εφημερίδα ΝΕΟΛΑΙΑ (1849), κυκλοφορούσε χειρόγραφη, με αρθρογραφία σχετική με την «Ένωση» των Επτανήσων.

1.Μέχρι το 1824 οι κάτοικοι της πόλης της Λευκάδας δεν ξεπερνούσαν τις 4000(απογραφή των Άγγλων). Στο σύνολο του νησιού ο αριθμός των κατοίκων αγγίζει τις 17000. Το 1865 οι κάτοικοι της πόλης της Λευκάδας ήταν 4395 και ολόκληρου του νησιού 21019 Ροντογιάννης Π. (1980)

Ακολουθώντας τα πρότυπα των αδελφών Ιονίων νήσων στην πόλη της Λευκάδας λειτουργούν Λέσχες, χώροι συγκέντρωσης και ψυχαγωγίας των «αρχόντων» και μορφωμένων της εποχής (Μαχαίρας Κ. 1940). Μεταξύ αυτών διακρίνεται και η λέσχη «Το Καζίνο», με ιδιαίτερο ιστορικό ενδιαφέρον καθώς όντας εντευκτήριο των οπαδών του Βαλαωρίτη, αποτέλεσε τον χώρο- πυρήνα των εργασιών της ένωσης των Επτανήσων με την Ελλάδα (Φίλιππας 1985).

Μέχρι την ίδρυση της Φιλαρμονικής το 1850 δεν υπάρχουν πληροφορίες αν στην Λευκάδα υπάρχουν έντεχνοι μουσικοί και δημόσιες μουσικές εκδηλώσεις. Μόνο τρεις περιπτώσεις αναφέρονται και αφορούν σε υποδοχή τιμώμενων προσώπων κατά τις οποίες λαμβάνουν χώρα παραστάσεις και εορταστικές εκδηλώσεις. Στις 15.12.1832 «Πράξη δραματική με Μουσική» συγγραφείς Σπ. Ζαμπέλιος & Ι. Μαρίνος, αγνώστου συνθέτη (Π. Κοντομίχης 1964) και στις 9.2.1833 Μελοδραματική Σκηνή από τον «Δαφνοστέφανο», σύνθετης Ιωάννης Δε Πίκολι. Οι παραστάσεις αυτές δόθηκαν προς τιμήν του Αρμοστή Λόρδου Γεωργίου Κράνβιλ Νουγέντ. Στον «Δαφνοστέφανο» ήταν και η πρώτη φορά που δεσποινίδες ανέβηκαν στο «παλκοσένικο» υποδυόμενες τις ποιμενίδες, γεγονός άκρως αντίθετο με τα χρηστά ήθη της εποχής, που ωστόσο σχολιάστηκε ευμενώς από την επίσημη εφημερίδα του Ηνωμένου Κράτους των Ιονίων Νήσων (Φίλιππας 1985). Τον Φεβρουάριο του 1843 στο πλαίσιο εορταστικών εκδηλώσεων για την επανεκλογή του Π. Πετριτσόπουλου ως Προέδρου της Γερουσίας ανεβαίνει μελόδραμα σε δυο πράξεις «Η Δόξα της Λευκάδας» συγγραφέας Σπ. Ι. Καββαδάς, αγνώστου συνθέτη (Ροντογιάννης 1963).

3.2 Ιστορική αναδρομή - Μελέτη Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδας

Εξετάζοντας τις ιδιαιτερότητες της φιλαρμονικής της Λευκάδας και ανατρέχοντας στο παρελθόν εστιάζουμε στους λόγους της ίδρυσής της, στον τρόπο λειτουργίας της, την σχέση αλληλεπίδρασης της κοινωνίας των πολιτών με το σωματείο και τέλος στον κοινωνικό αντίκτυπο των δράσεων της.

Οι λόγοι που συνέτειναν στην δημιουργία της Φιλαρμονικής της Λευκάδας διαφέρουν από αυτούς των υπολοίπων φιλαρμονικών των Επτανήσων. Σύμφωνα με το βιβλίο του Σπ. Μοντσενίγου «Ιστορία της Νεοελληνικής Μουσικής» (σελ. 144,166,170), μέχρι και το έτος ίδρυσης της φιλαρμονικής Λευκάδας είχαν ήδη ιδρυθεί οι φιλαρμονικές της Ζακύνθου, του Αργοστολίου, του Ληξουρίου και της Κέρκυρας. Οι λόγοι της ίδρυσης τους ήταν κυρίως λόγοι προάσπισης του εθνικού και θρησκευτικού συναισθήματος.

Χαρακτηριστικό είναι το επεισόδιο της 11^{ης} Αυγούστου του 1837 στην Κέρκυρα, όταν η λιτανεία του Άη Σπυρίδωνα μετατράπηκε σε πορεία διαμαρτυρίας. Οι κάτοικοι της πόλης συγκεντρώθηκαν έξω από το κτίριο της Αγγλικής διοίκησης αποδοκιμάζοντας έντονα τον Αρμοστή «Ντούγκλα» (Howard Douglas). Διαμαρτύρονταν κατά της απόφασης της Βασίλισσας Βικτωρίας, να καταργήσει το έθιμο συνοδείας των ορθοδόξων θρησκευτικών τελετών, από στρατιωτικές μπάντες της Αγγλικής Αυτοκρατορίας. Η αντίδραση στην εφαρμογή της απόφασης θα σημάνει την απαρχή της ίδρυσης των φιλαρμονικών στο νησί.

Στην περίπτωση της Φιλαρμονικής της Λευκάδας δεν υπήρξαν θρησκευτικό - πατριωτικοί λόγοι (Φίλιππας Α. 1985). Οι οκτώ πρωτουργοί της κίνησης για την δημιουργία της Φιλαρμονικής (Πάνος Στεφανίτσης, εισοδηματίας, Κωνσταντίνος Αλβανίτης, γιατρός-δήμαρχος, Τζώρτζης Καλκάνης, εισοδηματίας-δήμαρχος, Ευστάθιος Πήλλικας, δημαστυνόμος, Κωνσταντίνος Φίλιππας, αστυνόμος, Ευστάθιος Σούρμπης, εισοδηματίας - πρωτοδίκης) έδρασαν βάση της φιλοδοξίας τους για την πρόοδο και πολιτιστική εξέλιξη του τόπου τους, καθώς και την αγάπη τους για την μουσική. Πίστευαν ότι για να επιτευχθεί ο στόχος επιβάλλονταν να ιδρυθεί μια μουσική σχολή. Παρατίθεται απόσπασμα από ανέκδοτη διάλεξη του Κ. Μαχαίρα για τα 75 χρόνια της Φιλαρμονικής (1925), η οποία ενισχύει αυτήν την άποψη(Φίλιππας 1985).

« γύρω στα 1850 αρκετοί πνευματικοί Λευκαδίτες [...] βλέποντας ότι η Λευκάδα υστερούσε στην καλλιέργεια της μουσικής σκεφθήκανε: αφού τόσο καλά καλλιεργείται ο ΛΟΓΟΣ και ιδιαίτερα η ΠΟΙΗΣΗ γιατί να μην καλλιεργείται και να μην λατρεύεται κι η δίδυμη αδελφή της η μουσική; [...] σαν μορφωμένοι και σπουδασμένοι οι περισσότεροι στο εξωτερικό, γνωρίζανε ότι η καλλιέργεια της μουσικής, είναι ένα από τα σπουδαιότερα στοιχεία προόδου και αναπτύξεως της νεολαίας και ότι η σπουδή της μουσικής πρέπει να είναι μια από τις πρώτες φροντίδες μιας κοινωνίας που θέλει να προοδέψει.»

Ιδρυτές της Φιλαρμονικής Εταιρίας Λευκάδας.

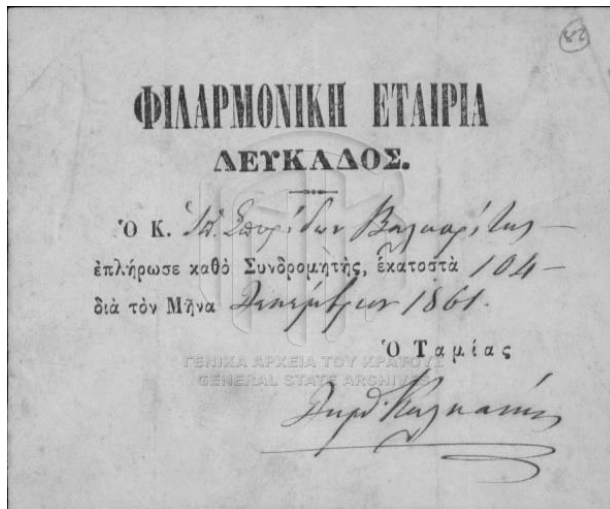
Η ίδρυση της Φιλαρμονικής της Λευκάδας αποτέλεσε καινοτομία για την εποχή λόγω των τότε πολιτικών και οικονομικών συνθηκών. Βρισκόμαστε μόλις δυο χρόνια μετά τις εξεγέρσεις του 1848-1849μ.Χ. (ενωτικό κίνημα Η. Ζέρβα και Ι. Μομφεράτου Κεφαλλονιά) και τις σκληρές αντεκδικήσεις των Άγγλων, διωγμούς, συλλήψεις, φυλακίσεις, εξορίες, κλείσιμο των εφημερίδων και έντονη λογοκρισία σε κάθε είδους τέχνη σε όλα τα Επτάνησα. Ως εκ τούτου δεν υπάρχουν υποδομές, ούτε και τα απαιτούμενα κεφάλαια για αυτό το εγχείρημα. Ωστόσο υπάρχει γόνιμο έδαφος δεδομένου ότι οι Λευκαδίτες έχουν πρότερη επαφή με τους ήχους των οργάνων ορχήστρας και το μουσικό θέατρο, σε αντίθεση με τους κατοίκους της υπόλοιπης ελεύθερης Ελλάδας όπου όργανα όπως τα χάλκινα είναι γνωστά μόνο στο Ναύπλιο, το Άργος, την Αθήνα, την Χαλκίδα, το Μεσολόγγι και την Πάτρα λόγω των εκεί Στρατιωτικών Μπαντών (Συνοδινός. 1919).

Η Φιλαρμονική ιδρύεται με έρανο μεταξύ των αστών του νησιού. Δίνεται επίσης οικονομική ενίσχυση από το «Δημογεροντείο» ύψους 700 ασημένιων τάλιρων και από το «Κοινό ταμείο Εκκλησιών και Μονών». Αρχιμουσικός ορίζεται ο Κόμης Αντώνιος Καπνίσσης, ο οποίος κατά τον Μοτσενίγο ήταν μαθητής του Ν. Μάντζαρου, με σπάνια μουσική μόρφωση σε Ιταλία και Γερμανία, έξοχος κιθαρίστας και συνθέτης. Στην ίδρυση της Φιλαρμονικής συμβάλλει με τον τρόπο του και «απλός» Λευκαδίτης με χαρακτηριστικό παράδειγμα τον Πάνο Αραβανή ο οποίος κατασκεύασε και δώρισε την πρώτη Γκραν Κάσσα της Φιλαρμονικής. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Μπάρμπα Πάνος δεν αναφέρεται στο Libro D' Oro των οικογενειών της Λευκάδας όπως προκύπτει από τα αρχεία της Φιλαρμονικής της Λευκάδας δεν κατείχε υψηλή μόρφωση, ήταν όμως άνθρωπος ευφυής και πολυπράγμων, δεινός κατασκευαστής βεγγαλικών.

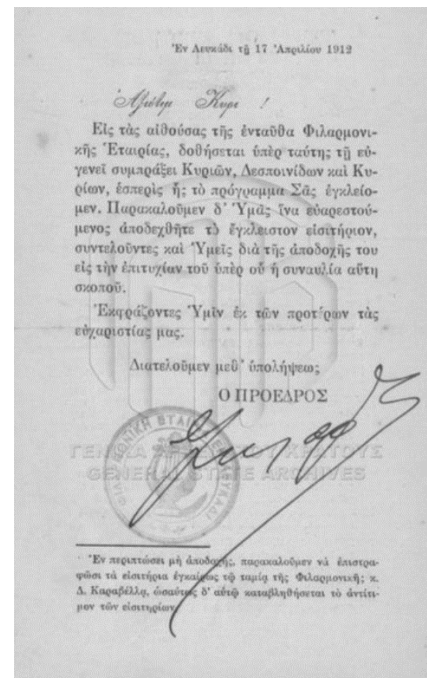
Η Φιλαρμονική στην ίδρυση της παίρνει μορφή σωματείου και διοικείται από πενταμελή επιτροπή, «Διοικούσα Επιτροπή». Όπως ήταν φυσικό η πρώτη διοικούσα επιτροπή απαρτίζεται από τους ιδρυτές της. Στο καταστατικό της προβλέπονταν η διοικούσα επιτροπή να εκλέγεται με μυστική ψηφοφορία από το σύνολο των συνδρομητών της. Σε συνέχεια του ορισμού της, ψήφισε για το Πρόεδρο της. Η όλη διαδικασία ήταν ιδιαίτερα δημοκρατική και συμπεριληπτική για την εποχή, δεδομένου ότι δεν προβλέπονταν κανένας ταξικός περιορισμός για τους συνδρομητές της Φιλαρμονικής.

Οικονομικά συντηρείται από μηνιαίες συνδρομές, δωρεές ευεργεσίες και οικονομικές ενισχύσεις από ιδιώτες(εικ.1). Σε κατοπινά χρόνια, προκύπτουν έσοδα από συναυλίες και χοροεσπερίδες.(εικ. 2-3) καθώς και από Φιλολογικές βραδιές – Διαλέξεις κατά τις

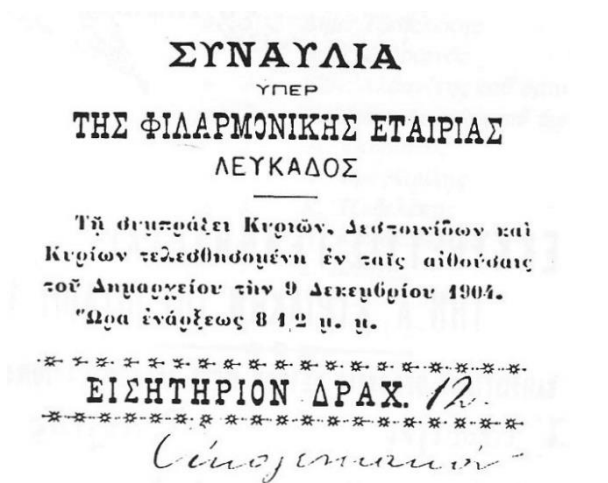
οποίες συζητούνται επίκαιρα θέματα τις εποχής ή ιστορικά και πατριωτικού περιεχομένου θέματα από σημαντικούς Λευκαδίτες Λόγιους(εικ.4)

εικ 1 Απόδειξη είσπραξης συνδρομής
Ιπότη Σπυρίδωνα Βαλαωρίτη. Έτος 1861

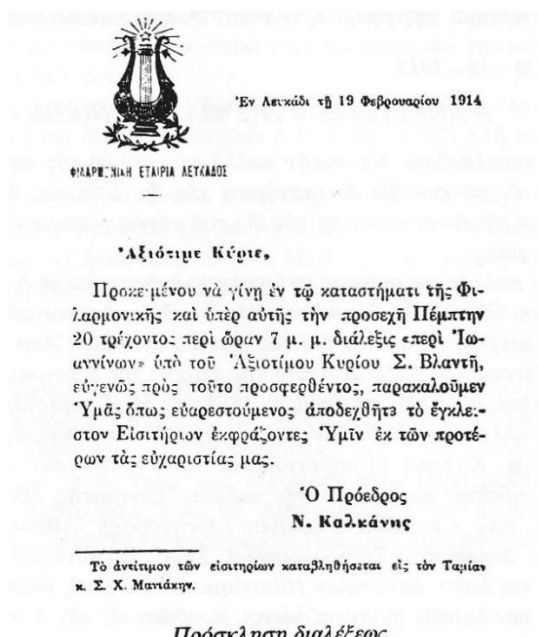
εικ. 2 Πρόσκληση Εσπερίδας

εικ.3 Εισιτήριο συναυλίας

Η πρώτη εμφάνιση της Φιλαρμονικής λαμβάνει χώρα την 11^η Δεκεμβρίου του 1852, με το σώμα να αποτελείται από 31 μουσικούς. Οι στολές περιλάμβαναν μόνο πηλήκιο, με τους βιρτουόζους να φέρουν στο πηλήκιο τους ένα χρυσό σιρίτι.

Η Φιλαρμονική διδάσκει αμισθί και αντιμετωπίζει το έργο της με σοβαρότητα. Η συμμετοχή στις εκπαιδευτικές δράσεις της, προϋποθέτει υπογραφή «Συμβολαίου

εικ. 4 Πρόσκληση Διάλεξης

Μαθητείας» Στην περίπτωση που ο μαθητής είναι ανήλικος υπογράφει ο κηδεμόνας του. Ακολουθεί Συμβόλαιο Μαθητείας του 1853 από το αρχείο του Συμβολαιογράφου Δήμου Α. Μαλακάση (Φίλιππας 1985).

«Άριθ. Πράξεως 35 – σελ. 45

Σήμερον ἡμέραν Δευτέρα 27/15 εἰκοστῆ εὐδόμη (sic) καὶ δεκάτῃ πέμπτῃ Ἰουνίου 1853 χίλια ὀκτακόσια πενήντα τρία, ὥρα 12 δωδεκάτῃ τῆς μεσημβρίας, ἐν πόλει Λευκάδος. Μετέβην ἐγὼ ὁ Συμβολαιογράφος εἰς τὸ κατάστημα τῆς Φ. Ἐταιρίας τῆς Νήσου ταύτης (3), κείμενον ἀπέναντι τῆς πλατείας τῆς πόλεως ταύτης, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου Δόκτωρος Εὐσταθίου Σούρμπη, ὅπου ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιόν μου καὶ ἐπὶ παρουσία τῶν ὑποφαινομένων μαρτύρων ἀφ' ἐνός ἢ Ἐπιτροπῆ τοῦ Καταστήματος αὐτοῦ κύριος Γεώργιος Καλκάνης ποτέ Φιλίππου, Δ^ρ Εὐστάθιος Σούρμπης καὶ Μάστρακας Δεσίλας ποτέ Κων/τίνου καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ μαθηταὶ τῆς αὐτῆς Φ. κύριος Θεμιστοκλῆς Κοῦρτος ποτέ Θεοδώρου – Κων/τίνος Χόρτης τοῦ Παναγιώτου – Χρῆστος Κονιδάρης τοῦ Προκοπίου – Ἐπαμεινώνδας Παραμυθιώτης τοῦ Στεφάνου – Σπυρίδων Κοῦρτος ποτέ Θεοδώρου – Διονύσιος Κοθρῆς ποτέ Μιχαήλ – Εὐαγγέλιος Θεοφιλόπουλος τοῦ Παναγιώτου – Γεώργιος Σκοπετάρης τοῦ Ἰωάννου – Κων/τίνος Μίτσουρας τοῦ Ἰωάννου – Σπυρίδων Κασάνος τοῦ Λουγγίου – Ἰωάννης Γάτσος ποτέ Δημητρίου – Νικόλαος Ναπολιτᾶνος τοῦ Ἰωάννου – Φραγγίσκος Λουπέτης ποτέ Δημητρίου – Δημήτριος Ἀνιφαντῆς τοῦ Πολυχρόνη – Ἰωάννης Κονιδάρης τοῦ Προκοπίου – Κων/τίνος Ρεκατσίνας τοῦ Ἀνδρέα – Βασίλειος Κατωπόδης τοῦ Θωμᾶ – Ἀντώνιος Κορφιάτης ποτέ Δημητρίου καὶ Παναγιώτης Γλένης ποτέ Εὐσταθίου καὶ ἐκ τρίτου οἱ Κύριοι Σουσάνη χήρα ποτέ Δημητρίου Βαλαμόντη – Δημήτριος Μπαριάμης ποτέ Βασιλείου – Παναγιώτης Χόρτης ποτέ Καλογήρου – Προκόπης Κονιδάρης ποτέ Χρήστου – Παναγιώτης Θεοφιλόπουλος ποτέ Ἀθανασίου – Λουγγίος Κασάνος τοῦ Φραγγίσκου – Σπυρίδων Μιχαήλ ποτέ Ἰωάννου – Νικόλαος Γλένης ποτέ Εὐσταθίου – Ἰωάννης Ναπολιτᾶνος ποτέ... Ἄγγιολα χήρα ποτέ Δημητρίου Λουπέτη, ἅπαντες ἐκ τῆς Νήσου ταύτης (ἐκτός τοῦ Λουγγίου Κασάνου καὶ υἱοῦ τοῦ Σπυρίδωνος Ἰταλῶν καὶ κατοικούντων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ) οἵτινες μοὶ ἐζήτησαν τὴν σύνταξιν τοῦ Συμβολαίου τούτου ὑπηρεσίας. Ἀναγγείλας δὲ εἰς αὐτοὺς τὰς διατάξεις τῶν νόμων ἐπὶ τῷ ἀντικειμένῳ τούτῳ αὐτοὶ μοὶ ἐξέθεσαν καὶ συνομολόγησαν τὰ ἐπόμενα. Ἐν ὀνόματι τῆς Φιλαρμονικῆς Ἐταιρίας Λευκάδος ἢ ῥηθεῖσα Ἐπιτροπῆ συνεφώνησε μετὰ τῶν ῥηθέντων μαθητῶν τὰ ἐπόμενα: α) Ἡ Φιλαρμονικὴ Ἐταιρία ὑποχρεοῦται νὰ διδάσκη ἀμισθί εἰς τὸ κατάστημά της τοὺς εἰρημένους μαθητὰς εἰς τὸ Μουσικόν ὄργανον τὸ ὁποῖον ἐκάστου θέλει προσδιορίζει ὁ Διευθυντῆς τῆς Ὄργανικῆς Μουσικῆς δι' ὄλον τὸν καιρὸν τὸν ὀριζόμενον ἀπὸ τὸ ἐπακόλουθον ἄρθρον στ^ο. β) Ἄμα ἀποκατασταθῆ ἱκανὸς ἕκαστος αὐτῶν νὰ ἀποτελῆ ἐνεργητικὸν μέλος εἰς τὸ Σῶμα τῆς ὀργανικῆς Μουσικῆς, ἢ Ἐταιρεία θέλει τοῦ χορηγεῖ τὸ μουσικόν ὄργανον καὶ τὴν στολὴν μουσικοῦ ἥτις μετὰ τοῦ ὄργάνου θέλει ὑπόκειται εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἐπομένου 3 ἑδαφίου τοῦ Ε' ἄρθρου. γ) Ἐν περιπτώσει ἀσθενείας ἢ Ἐταιρία θέλει τὸν προμηθεύει δι' ἐξόδων της, ἱατροῦ καὶ φαρμάκων. δ) Ἀπὸ τὰς κατὰ καιρὸν ἀντιμισθίας τὰς ὁποίας λαμβάνει τὸ μουσικόν σῶμα διὰ ἰδιαιτέρας ξένας ὑπηρεσίας, θέλουν οἱ αὐτοὶ μαθηταὶ λαμβάνουν ἀνάλογον μερίδιον ὡς θέλει διορίζει ἢ Ἐπιτροπῆ τῆς Ἐταιρίας. ε) Οἱ ῥηθέντες μαθηταὶ ὑπόσχονται: (1) Νὰ αποτελοῦν μέλη τῶν συγκροτούντων τὴν ὀργανικὴν Μουσικὴν τῆς Ἐταιρίας. (2) Νὰ ὑπηρετοῦν αὐτὴν ἀμισθί, εἴτε συμμορικῶς, εἴτε ἀτομικῶς ὡς μουσικοὶ καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας δι' ὑπηρεσίαν τῆς Ἐταιρίας ἢ μουσικῆ ἤθελεν ἐνεργῆ ἐντός ἢ ἐκτός τοῦ Καταστήματος εἰς Δημοσίαν ἢ εἰς ἰδιωτικὰς τελετὰς ὅπως καὶ ὅταν ἤθελε διαταχθῆ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἐταιρίας. (3) Νὰ διατηροῦν τὸ ὄργανον καὶ τὴν στολὴν εἰς τὴν ἀκεραιότητα καὶ καθαρότητα αὐτῶν καὶ νὰ μὴ φέρῃ ταῦτα ἐκτός τοῦ Καταστήματος ἄνευ προηγουμένης ἀδείας

τῆς Ἐπιτροπῆς. (4) *Νά μή τονίζουν (1) ἑνωμένοι μέ ἄλλους μουσικούς ἐκτός τοῦ καταστήματος μέ τά ὄργανα τοῦ καταστήματος. στ) Οἱ ῥηθέντες μαθηταί ὑποχρεοῦνται νά μή ζητήσουν τήν παραίτησίν των εἴτε ν' ἀπομακρυνθῶσι τῆς Νήσου ταύτης πρό τῆς παρελεύσεως τριῶν ἐτῶν ἀπό τήν σήμερον (ἂν ἡ ἔταιρία αὐτή ἤθελεν διατηρηθῆ κατά τό διάστημα τοῦτο) ἐκτός ἂν ἤθελον νά μετοικήσουν διά παντός τῆς Νήσου. ζ) Ἐάν ποτέ ἤθελον αὐτοπροαιρέτως καί χωρίς τήν ἄδειαν τῆς Ἐπιτροπῆς παραμερίσουν καί ἀπομακρυνθοῦν πρό τῆς ἐκπνεύσεως τῆς προμνησθείσης προθεσμίας, ὑπόσχονται νά ἀποζημιώσωσι τήν Ἐταιρίαν διά πᾶσαν ζημίαν, παῦσον συμφέροντος καί ἐνόχλησιν εἰς τάς ὁποίας διά τήν ἀπουσίαν των ἤθελεν ἐκτεθῆ ἡ Ἐταιρία κατά τά μέτρα ἅτινα ἀπό τήν σήμερον πρός ἀποφυγῆν κρισιολογιῶν (2) συμφώνως προσδιορίζεται ὡς ἔπεται:*

(1) *Θέλει πληρώσει ἕκαστος εἰς τήν Ἐταιρίαν ἀποζημιώσιν ταλήρων διστήλων δεκαπέντε 15 ἂν ἡ ἀποβολή συμβῆ τόν πρῶτον χρόνον – ἂν τόν δεύτερον μέ δίστηλα εἴκοσι τέσσαρα \$ 24, ἂν τόν τρίτον μέ δίστηλα τριάκοντα \$ 30. (2) Θέλει πληρώσει τήν προκύπτουσαν κοσότητα πρός Σελήνια δεκαπέντε ἀρ. 15 ἀνά μῆνα ἀπό τήν σήμερον καί ἕως τήν στιγμήν τῆς ἐλλείψεως ἢ ἀπουσίας του καί ταύτην ὡς μισθόν τῶν εἰς αὐτόν παραδιδόμενων μαθημάτων. η) Οἱ εἰρημένοι μαθηταί ὑποχρεοῦνται νά συμμορφωνονται καί νά ὑποτάσσονται εἰς ὄλους τοὺς κανονισμούς τῆς Ἐταιρίας καί εἰς τά κατά καιρόν δημοσιεύμενα διατάγματα τῆς ἰδίας καί τῆς Ἐπιτροπῆς. Καί ἐν περιπτώσει ἀνυποταγῆς εἰς ὅσα ἤθελον ἐπιταχθῆ εἰς αὐτοὺς διά τῶν ῥηθέντων διαταγμάτων ἢ ἄλλης τινός ἐλλείψεως εἰς τήν διατήρησιν τῶν ὑποχρεώσεων ἢ κακῆς διαγωγῆς του ἐντός ἢ ἐκτός τοῦ καταστήματος – ἢ ἐάν καταδικασθῆ ἀτιμαστικῶς ἀπό ποινικὴν ἀπόφασιν τῶν Δικαστηρίων – εἰς αὐτάς τάς περιπτώσεις ἡ Ἐπιτροπή θέλει ἔχει τήν ἐξουσίαν καί τό δικαίωμα νά ἐξώσῃ αὐτόν ἀπό τό Κατάστημά της· καί ὁ ἐξωσμένος θέλει ὑπόκειται εἰς τὰ παρά τῶν 1 καί 2 ἑδαφίων τοῦ Ζ' ἄρθρου διατασσόμενα. Ἐν περιπτώσει δέ μικρῶν ἐλλείψεων, αὐτός θέλει ὑπόκειται εἰς τά πρόστιμα τά ὁποῖα διατάσσονται ἀπό τοὺς ἐσωτερικούς κανονισμούς τοῦ σώματος τῆς Μουσικῆς. θ) Καί ἐπειδή ἀπό τοὺς ῥηθέντας μαθητάς οἱ Ἐπαμεινώνδας Παραμυθιώτης, Ἰωάν. Γάτσος, Χρῆστος καί Ἰωάν. ἀδελφοί Κονιδάρη, Σπυρ. Κούρτος, Εὔαγ. Θεοφιλόπουλος, Γεώργ. Σικοπετάρης, Σπυρ. Κασάνος, Νικόλαος Ναπολιτᾶνος, Παναγιώτης Γλένης καί Κων/τίνος Ρεκατσίνας εἶναι ἀνήλικες καί κατά νόμον δέν δύνανται νά ἀναλάβωσι τήν εὐθύνην τῶν ἄνω εἰρημένων ὑποχρεώσεων διά τήν ἀποζημιώσιν τοῦ καταστήματος εἰς κάθε ἐλλειψίν των ὡς ἀνωτέρω εἰπῶθη,*

διά τοῦτο οἱ ῥηθέντες ἐγγυηταί Κυρία Σουσάνη χήρα ποτέ Δημητρίου Βαλαμόντε ἀναδέχεται εἰς τόν ἑαυτόν της τάς ἄνωθεν ὑποχρεώσεις τοῦ μαθητοῦ Ἐπαμεινώνδα Παραμυθιώτη τοῦ Στεφάνου, ὁ Κύριος Σπυρίδων Μιχελῆς π. Ἰωάννου τάς ὁμοίας τοῦ μαθητοῦ Κων/τίνου Ρεκατσίνα, ὁ κύριος Δημήτριος Μπαριάμης, διά τόν μαθητήν Ἰωάννην Γάτσον – ὁ κος Παναγιώτης Χόρτης διά τόν υἱόν του Κων/τίνον, ὁ κος Προκόπης Κονιδάρης διά τοὺς ῥηθέντας υἱούς του Χρῆστον καί Ἰωάννην, ὁ κος Παναγιώτης Θεοφιλόπουλος διά τόν υἱόν του Εὔαγγελον, ὁ κος Ἰωάννης Σικοπετάρης διά τόν ῥηθέντα υἱόν του Γεώργιον, ὁ κος Λουῖγγιος Κασάνος διά τόν υἱόν του Σπυρίδωνα, ὁ Ἰωάννης Ναπολιτᾶνος διά τόν υἱόν του Νικόλαον, ὁ Νικόλαος Γλένης διά τόν ἀδελφόν του Παναγιώτην καί ἡ κα Ἄγγιολα χήρα ποτέ Δημητρίου Λουπέτη διά τόν υἱόν της Φραγγίσκον καί Θεμιστοκλῆς Κούρτος διά τόν ἀδελφόν του Σπυρίδωνα οἱ ὁποῖοι ὡς ἐγγυηταί ὑπόσχονται ἕκαστος δι' ὄντινα ἐγγυᾶται νά διατηρήσωσι ἐν ὀνόματι αὐτῶν τάς ἄνωθεν συνθήκας καί νά εἶναι ὑπεύθυνοι προσωπικῶς εἰς οἰανδήποτε παράβασιν καί ἀνυποταγῆν τῶν μαθητῶν πληρόντες ἐξ ἰδίων των πᾶσαν ἀποζημιώσιν εἰς τήν ὁποίαν ἤθελαν ὑποκειθῆ (sic) ἕκαστος τῶν ἄνωθεν μαθητῶν διά τοὺς ὁποίους ἐγγυᾶνται. Καθώς ἐπίσης καί οἱ λοιποὶ ἐνήλι-

κες μαθηταί Θεμιστοκλῆς Κοῦρτος, Διονύσιος Κορφιάτης, βασιλείος Κατωπόδης, Κων/τίνος Μίτσουρας καί Ἀντώνιος Κορφιάτης υπόσχονται νά διατηρήσωσι καί νά εἶναι υπεύθυνοι προσωπικῶς εἰς ὅσον ὡς ἀνωτέρω συνομολογήθη. Καί ἐπειδὴ εἰς τῶν ρηθέντων ἐγγυητῶν ὁ Λουϊγγίος Κασάνος δέν γνωρίζει τήν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διερμηνεύθη παρ' ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου εἰς αὐτόν εἰς τήν ἐθνικὴν γλῶσσαν τήν ἰταλικήν, σύμφωνα μέ τὰς διατάξεις τοῦ β' ἄρθρου τῆς ὑπ' ἀριθμόν 9 πράξεως τοῦ 10^{ου} Κοινοβουλίου ὑπό χρονολογίαν 1/13 Ἰουλίου 1852.

Ταῦτα συναμολόγησαν – ἡ ρηθεῖσα Ἐπιτροπή – οἱ ἐνήλικες ἄνωθεν μαθηταί καί οἱ διὰ τούς ἀνηλικούς μαθητάς ἐγγυηταί καί ἀναλαβόντες εἰς τόν ἑαυτὸν τῶν τὰς ὑποχρεώσεις τῶν παρά αὐτῶν ἀντιπροσωπευομένων ἀνηλίκων, μοί εἶπον καί κατεχώρησα. Καί ἀναγνώσας τό παρόν ἐνώπιον πάντων αὐτῶν, ἀσκέτων μοι πάσης ἐννόμου ἐξαιρέσεως καί γνωστοί μοι καί ἐνώπιον τῶν ἐπίσης ἀσκέτων μετ' ἐμοῦ καί τῶν μαρτύρων Κυρίων Μιχαήλ Θερμόν ποτέ Εὐτυχίου καί Νικόλαον Κοψιδᾶ ποτέ Ἰωάννου, ἀμφότεροι ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, γνωστῶν μοι προσυπογράφεται παρά τῶν ρηθέντων Ἐπιτρόπων Κυρίων Καλκάνη, Σούρμης καί Μάστρακα – παρά τῶν ἄνωθεν Κων/τίνου Χόρτη – Χρήστου Κονιδάρη – Ἐπαμεινώνδα Παραμυθιώτη – Σπυρίδωνος Κούρτου – Εὐαγγέλου καί Παναγιώτου Θεοφιλοπούλων – Γεωργίου καί Ἰωάννου Σικοπετάρη – Κων/τίνου Μίτσουρα – Σπύρου καί Λουϊγγίνου Κασάνου – Ἰωάννου Γάτσου – Φραγγίσκου Λουπέτη – Ἰωάννου Κονιδάρη – Βασιλείου Κατωπόδη – Ἀντωνίου Κορφιάτη – Δη-

μητρίου Μπαριάμη – Σπυρίδωνος Μεχελῆ καί Νικολάου Γλένη καί διὰ τῆς ἀγνοίας τοῦ γράφειν τῶν ἐπιλοιπῶν ἐνεφανισθέντων παρά τῶν μαρτύρων καί ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου.

Γεώργιος Καλκάνης ποτέ Φιλίππου μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς	βεβαιῶ
Εὐστάθιος Σούρμης ποτέ Μάρκου μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς	βεβαιῶ
Μάστρακας Δεσίλας ποτέ Κων/τίνου μέλος τῆς ἐπιτροπῆς	βεβαιῶ
Νικόλαος Γλένης ποτέ Εὐσταθίου	βεβαιῶ
Ἰωάννης Σικοπετάρης ποτέ Νίκου	βεβαιῶ
Σπυρίδων Μιχελῆς ποτέ Ἰωάννου	βεβαιῶν
Βασίλης Κατωπόδης τοῦ Θωμᾶ	»
Σπυρίδων Κοῦρτος ποτέ Θεοδώρου	»
Ἀντώνιος Κορφιάτης ποτέ Δημητρίου	»
Γεώργιος Σκετοπετάρης τοῦ Ἰωάννου	»
Κων/τίνος Χόρτης τοῦ Πάνου	»
Χρῆστος Κονιδάρης τοῦ Προκοπίου	»
Ἐπαμεινώνδας Παραμυθιώτης τοῦ Στεφάνου	»
Κων/τίνος Μίτσουρας ποτέ Ἰωάννου	»
Δημήτριος Μπαριάμη ποτέ Βασιλείου	»
Παναγιώτης Θεοφιλόπουλος ποτέ Ἀθανασίου	»
Φραντζέσκος Λουπέτης ποτέ Δημητρίου	»
Βαγγέλης Θεοφιλόπουλος τοῦ Παναγιώτου	»
Ἰωάννης Κονιδάρης τοῦ Προκόπη	»
Ἰωάννης Γάτζος ποτέ Δημητρίου	»
Μιχαήλ Θερμός ποτέ Εὐτυχίου	μαρτυρῶ
Νικόλαος Κοψιδᾶς ποτέ Ἰωάννου	μαρτυρῶ
Σπυρίδων Σούντιας ποτέ Δρος Ἰωάννου Συμβολαιογράφος».	

Ὅπως αποτυπώνεται στο σκιασμένο κομμάτι του συμβολαίου μαθητείας η Φιλαρμονική παρείχε στους μαθητές της ιατρό-φαρμακευτική περίθαλψη και όταν ο μαθητής καθίστανται ικανός να αποτελέσει ενεργό μέλος του σώματος της μπάντας απολάμβανε ποσοστό επί των εσόδων που προκύπταν από υπηρεσίες της Φιλαρμονικής προς ιδιώτες.

Πέραν του ρόλου της, στο πολιτιστικό και κοινωνικό γίνεσθαι της εποχής, η Φιλαρμονική εμφανίζεται να έχει και οικονομική - εμπορική δραστηριότητα, θα τολμήσουμε να την χαρακτηρίσουμε προπομπό των φορέων του κλάδου της δημιουργικής και πολιτιστικής βιομηχανίας. Ανά τακτά χρονικά διαστήματα συντάσσεται ισολογισμός - απολογισμός χρήσης (εικ.5), ο οποίος και με απόφαση της διοικούσας επιτροπής δημοσιοποιείται και κυκλοφορεί σε φέιγ βολάν για λόγους διαφάνειας.

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΤΗΣ ΕΝ ΛΕΥΚΑΔΙ ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

Των ετών από 1 Μαρτίου 1892 μέχρι 29 Φεβρουαρίου 1894 και από 1 Μαρτίου 1894 μέχρι 28 Φεβρουαρίου 1895.

ΕΣΟΔΑ	Δρ.	Λ.	ΕΣΟΔΑ	Δρ.	Λ.
Υπόλοιπον προηγούμενης περιόδου της Φιλαρμονικής Εταιρίας	130		Μισθός Μουσικοδιδασκάλου	3400	
Από μηνιαίας Συνδρομής και έκτακτους Δωρεάς	8201	50	Μισθός υπηρέτου	354	
Επιχορήγησις Δήμου Λευκαδίων Δρ. 1000			Ένοικιον Καταστήματος	960	
Μέλιον χαρτοσημ. Δρ. 8	992		Προμήθεια Όργάνων και διορθώσεις παλαιών εν Τσαλία	2106	25
			Επισκευαί θρανίων και όργάνων ένταθα	132	80
			Φάρμακα Μουσικών	149	80
			Βιβλία, έντυπα, τυπογραφικά κ.λπ.	121	30
			Βοηθήματα και άποζημιώσεις	136	50
			Φωταγία Καταστήματος, κατασκευή έρμυριών, χάρτης μουσικής, γραφική ύλη, έπιπλα και σκευή	1933	95
				9294	60
			Μετρητά εις Ταμείον	28	90
	9323	50		9323	50

ΕΣΟΔΑ	Δρ.	Λ.	ΕΣΟΔΑ	Δρ.	Λ.
Υπόλοιπον άς άνω	28	90	Μισθός Μουσικοδιδασκάλου	1840	
Από μηνιαίας Συνδρομής και έκτακτους Δωρεάς	3557	60	Μισθός Βοηθού	310	
Επιχορήγησις Δήμου Λευκαδίων Δρ. 500			Ένοικιον Καταστήματος	480	
Μέλιον χαρτοσημ. Δρ. 5.50	494	50	Προμήθεια Όργάνων	644	56
Από Μουσικήν Συνολών 27 Μαρτίου 1894 και περιουσιών Λαχείων μετά την άφαιρέσιν των δαπανών	816		Φάρμακα Μουσικών	119	22
	4897	20	Φωταγία	17	50
Έλλειμμα όφειλόμενον	556	23	Δόρον διδασκάλου διά την συνολίαν	100	
			Βιβλία, έντυπα, τυπογραφικά κ.λπ.	195	20
			Συνδρομή εις τον Ήρανον προς έποδοχήν Φιλαρμονικής Κερκυρας	83	45
			Κατασκευή ήματιοθηκών διά τας στολάς κ.λπ.	137	
			Εισπραξις Διπλοτύπων	70	
	5453	43	Μετρηθέντα εις Κυρ. Σ. Βλαντιν ήπέρ των Στολών Δρ. 199.40	279	40
			Διορθωσις Στολών ένταθα Δρ. 80		
			Φωταγία Καταστήματος, διορθώσεις Όργάνων εν Τσαλία και ένταθα, όξια σανίδων, χάρτου Μουσικής, γραφική ύλη κ.λπ. ός και άνωτέρω.	1177	10
				5453	43

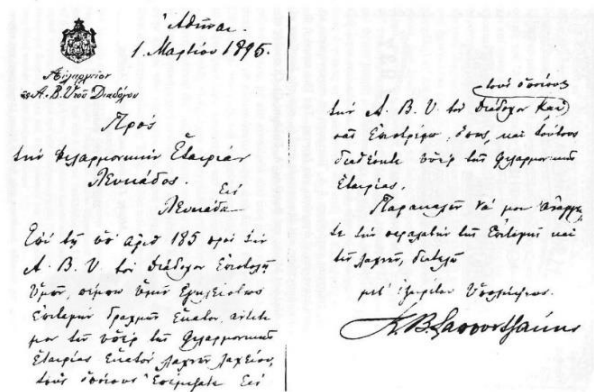
Ειδικών Ταμείων έκτακτου συνεισφοράς ήπέρ στολών κ.λπ.

ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ	Δρ.	Λ.	ΔΑΠΑΝΑΙ	Δρ.	Λ.
Έκ της διενεργηθείσης κατά τό παρελθόν θερος έκτακτου συνεισφοράς προς άπόκτησιν στολών και των όργάνων κ.λπ.	2343		Άξια 32 στολών χαμερινών και 60 πληκτίων, ναβλιος και μικρά σχετικά έξοδα	3862	10
Από τό ταμείον	199	40	Εισπραγνικός δασμός, δημοτ. και λιμεν. φόρος	580	
Έλλειμμα όφειλόμενον	2254	30	Τελεταγία παραγγέλια όργάνων, βιβλίων μουσικής κ.λπ.	354	60
	4796	70		4796	70

Σημ. Το έλλειμμα τούτο θέλει καλυφθή διά τοφ Καλλιτεχνικού Λαχείου, έξ οφ έισπραχθέντων ήδη άρ. 1544.

εικ. 5

Τα οικονομικά προβλήματα υπήρξαν ζοφερή πραγματικότητα στην μακροχρόνια πορεία της Φιλαρμονικής και οδήγησαν κατά καιρούς στην προσωρινή διακοπή της λειτουργίας της και των εμφανίσεων της. Για να τα αντιμετωπίσουν οι Λευκαδίτες διοργανώνουν λαχειοφόρους και δεν διστάζουν να απευθυνθούν στον τότε διάδοχο Κωνσταντίνο και την Βασίλισσα Αμαλία, στέλνοντας λαχνούς προς ενίσχυση της Φιλαρμονικής (εικ. 6-7).

εικ. 6.

εικ. 7.

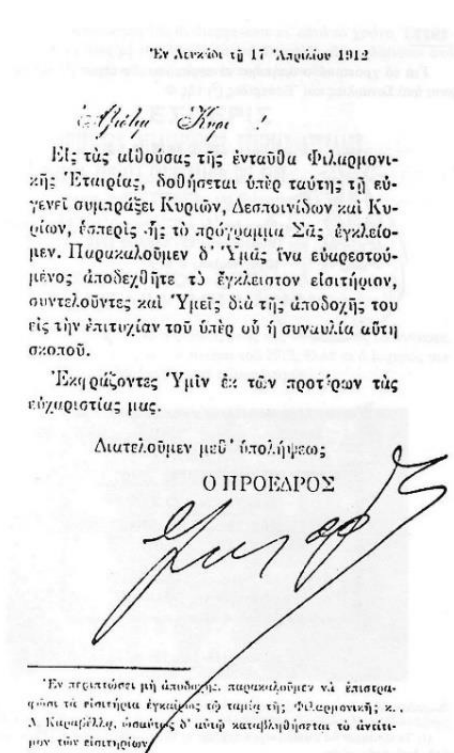
Η Φιλαρμονική στεγάζεται σε σπίτι ιδιοκτησίας Ευστρ. Σουρμπή, ένος εκ των ιδρυτών της. Είναι το σπίτι στην αριστερή πλευρά της γκραβούρας με το χαρακτηριστικό από άκρη σε άκρη της πρόσοψης, ξύλινο μπαλκόνι (μπότζο). Βρίσκοταν στην νοτιοανατολική πλευρά της κεντρικής πλατείας της Χώρας. (εικ. 7)

Piazza principale di S. Maura, parte orientale

εικ. 7

Στις δράσεις τις φιλαρμονικής περιλαμβάνονται: α) οι «πλατείες», πρόκειται για συναυλίες σε υπαίθριους χώρους, β) η συνοδεία θρησκευτικών και εθνικών εορτών, γ) η μουσική επένδυση σημαντικών γεγονότων, υποδοχή τιμώντων προσώπων κτλ., δ) διδασκαλία, ε) διαλέξεις με θέματα ιστορικά, κοινωνιολογικά, φιλολογικά και νομικά, στ) ποιητικές βραδύες και ζ) οι «Εσπερίδες» ένας συνδιασμός μικρής συναυλίας και θεατρικών παραστάσεων από ερασιτεχνικές ομάδες με την συνδρομή της μπάντας. Πρόσκληση και πρόγραμμα εσπερίδας παρουσιάζονται στις εικ. 8 και 9.

εικ. 8

εικ. 9

Στις εσπερίδες η συμμετοχή ήταν πάντα μεγάλη και ο χαρακτήρας τους ιδιαίτερα συμπεριληπτικός. όπως αναφέρεται σε διάλεξη του ιστορικού Κ. Μαχαίρα (Φίλιππας Α. 1985) «Δεν υπήρξε οικογένεια εν Λευκάδι αδιακρίτως κοινωνικής τάξεως της οποίας μέλος να μην έλαβε εις ταύτας, είτε εις παράστασιν κομωδίας ή δράματος, είτε εις συναυλίας».

Σημαντικοί ιστορικοί σταθμοί στην πορεία της Φιλαρμονικής ήταν :

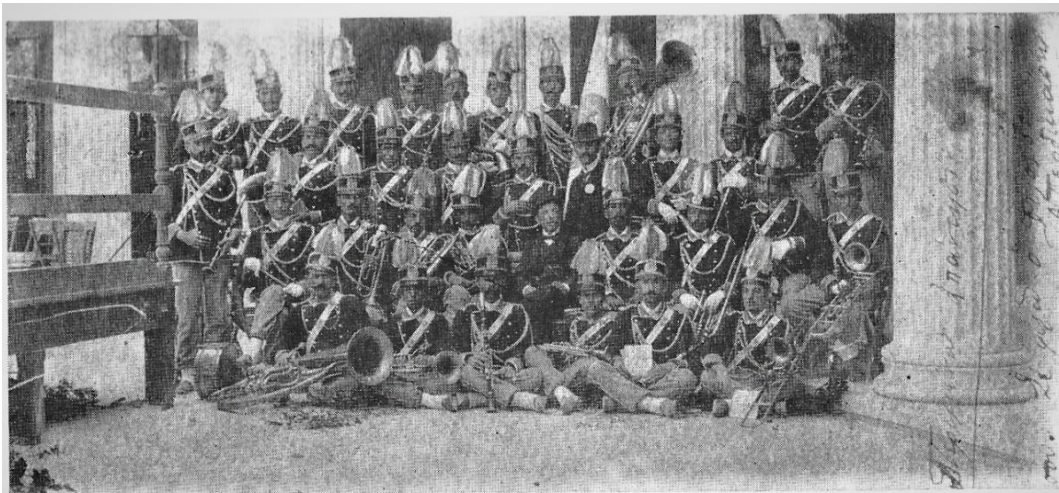
* 21^η Μαΐου 1864 αποδίδει τιμές κατά την υποστολή της Αγγλικής σημαίας και κατά την έπαρση της Ελληνικής στις επάλξεις του φρουρίου της Λευκάδας (κάστρο της Αγίας Μαύρας). Η φιλαρμονική συμμετέχει στις εορταστικές εκδηλώσεις για την ένωση, τόσο τις επίσημες όσο και τις λαϊκές. Όπως περιγράφεται στην αναφορά του έπαρχου Ευάγγ. Τσαρλαμπά προς τον τότε Υπουργό εξωτερικών της ελληνικής κυβέρνησης Θρασύβουλο Ζαΐμη (Μαχαίρας Κ. 1940). «Περὶν την 6^η πρωϊνή εξέρχεται του Φρουρίου η

Αγγλική Φρουρά ... παιανιζούσης της Φιλαρμονικής Λευκάδος» και «... Το Αγγλικόν απόσπασμα παρουσιάζει όπλα, η Φιλαρμονική ανακρούει τον Αγγλικόν υμνον...Κατόπιν ηγουμένης της Μουσικής...κατέρχονται εκ των επάλξεων...το δε απόσπασμα της χωροφυλακής μετά της μουσικής και των επισήμων μεταβαίνει εις την έπαλξιν της σημαίας. ... και η ιόνιος αύρα εναγκαλίζεται και θωπεύει και φιλεί την κυανόλευκον!... Το θαύμα συνετελέσθει!»

* 24^η Ιουλίου 1879. Θάνατος του εθνικού ποιητή Αριστοτέλη Βαλαωρίτη. Η φιλαρμονική συνοδεύει τον ποιητή στην τελευταία του κατοικία.

* 6^η Απριλίου 1896. Αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα. Η φιλαρμονική παιανίζει τον ολυμπιακό ύμνο μαζί με πλήθος άλλων φιλαρμονικών. Η ΝΕΑ ΕΦΗΜΕΡΙΣ (Φέρμος. Φυλ. 27.03.1896) αναφέρει: «Αι Φιλαρμονικέ εγκαίρως είχαν φθάσει εν τω Σταδίω, κατέλαβε δε η των Πατρών κερκίδα της Άνω Ζώνης, η δε της Λευκάδος την Τρίτη κερκίδα, την δεξιάν τω εισερχομένων»

* 9-19 Απριλίου 1906. Συμμετοχή στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας(εικ. 10 - 11). Μεταξύ άλλων εφημερίδων της εποχής Η ΕΣΠΕΡΙΝΗ του Π. Γιάνναρου στο φυλ. της 10^{ης} Απριλίου 1906 γράφει: «Τον εκ των συνδιαλέξεων ελαφρόν ψίθυρον των ακουομένων φωνών, έρχεται να κατασιγάση ο ενθουσιώδης ήχος εμβατηρίου της πρώτης καταυθάνουσης μουσικής. Είναι η ωραία Μουσική της Λευκάδος της οποίας προηγείται δημαιοφόρος φέρων κυανόλευκο λάβαρον. ... Το σύνθημα εδώθει και η παρέλασις των αθλητών ήρχισεν. Προηγούνται οι μουσικοί της Λευκάδος και της μουσικής εταιρείας»

Η Φιλαρμονική στά Προπύλαια του Ζακπείου, τό 1906

εικ. 10

Φιλαρμονική Έταιρεία Λευιάδος

Όταν διευρίθη εις τους Ολυμπιακούς Αγώνες τοῦ 1906 ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμουσικοῦ Ἀγγέλου Δ' Ἀννα

εικ. 11

* Μάιος 1914 Λαμβάνει μέρος στις εκδηλώσεις για τα 50 χρόνια από την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα στην Κέρκυρα. Έπαινοι και τιμητικό μετάλλιο που κόπηκε ειδικά για την επέτειο (Φίλιππας 1985)

* 31 Ιανουαρίου 1948 Δημοσιεύεται ο Ν. 537/31.1.1948 (ΦΕΚ αριθ. 30/6-2-1948 τεύχος α)που αφορά σε επιβολή πρόσθετου τέλους επί των εν Κέρκυρα δημοσίων θεαμάτων, υπέρ των μουσικών Ιδρυμάτων Κέρκυρας Φιλαρμονική Εταιρεία Κέρκυρας, Φιλαρμονική Εταιρεία Μάντζαρος και της Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδας.

* 30 Ιουνίου 1948 Στον μεγάλο σεισμό της Λευκάδας καταρρέει το κτίριο της Φιλαρμονικής. Καταστρέφονται τα περισσότερα όργανα της μπάντας και η πλειονότητα της υλικοτεχνικής υποδομής της. Με ιδιωτική πρωτοβουλία αποκαθίστανται οι ζημιές, ο Γεράσιμος Μεσσήνης έμπορος από την Ιταλία στέλνει ξυλεία για την ανοικοδόμηση των κτιρίων του νησιού και η Φιλαρμονική επωφελείται αυτής της προσφοράς. Η επισκευή κόστισε 491.000 παλαιές δραχ.,επί της ευκαιρίας κατασκευάζεται και η πρώτη βιβλιοθήκη της Φιλαρμονικής για την οποία δαπανήθηκαν 47.000 παλαιές. Με έρανο μεταξύ των Λευκαδιτών και χορηγίες από ομογενής του εξωτερικού αγοράζονται νέα όργανα. (Φίλιππας Α. 1985)

* Αύγουστος 1955. Διοργανώνονται οι πρώτες Γιορτές Λόγου και Τέχνης. Η Φιλαρμονική πρωταγωνιστεί στο πρόγραμμα εκδηλώσεων των γιορτών παρουσιάζοντας έργα των Rossini(εισαγωγή από τον Κουρέα της Σεβίλλης), Verdi(μέρη της όπερας Τροβατόρε), Θεόφραστου Σακελλαρίδη(μέρη της οπερέτας Στα παραπήγματα).Ο θεσμός εξακολουθεί να υφίσταται και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα πολιτιστικά γεγονότα του νησιού. Οι «Γιορτές Λόγου και Τέχνης» έχουν

φιλοξενήσει φολκλορικά συγκροτήματα από όλο τον κόσμο, προσδίδοντας στη Λευκάδα παγκόσμια αναγνωρισιμότητα στον τομέα του πολιτισμού και του τουρισμού.

* 1958 Ξεκινά συνεργασία της φιλαρμονικής με το Ωδείο Αθηνών. Μετά από πρόταση του Μουσουργού και Ακαδημαϊκού, τότε Γενικού Διευθυντή του ωδείου, Μ. Καλομοίρη η Φιλαρμονική καλείται να εποπτεύει και να συνδράμει στο έργο του εν Λευκάδα υποκαταστήματος του Ωδείου Αθηνών.

* 23 Αυγούστου 1962 Συναυλία της Φιλαρμονικής στην οποία συμμετέχει η μέτζο - σοπράνο Αγνή Μπάλτσα. Δεκαοχτώ ετών τότε τρία χρόνια πριν αποφοιτήσει από το ωδείο Αθηνών και συνεχίσει τις σπουδές της στο Μόναχο με υποτροφία Μαρία Κάλλας, τραγουδά άριες από διάφορες όπερες συνοδεία της φιλαρμονικής.

* 18 Αυγούστου 1964 Η υψίφωνος Μαρία Κάλλας, τραγουδά στην πλατεία της Λευκάδας άριες από την Αϊντα του Βέρντι και Καβαλερία Ρουστικάνα του Μασκάνι. Στο πιάνο την συνοδεύει ο μαθητής της Φιλαρμονικής και μετέπειτα σπουδαίος συνθέτης και διευθυντής προγράμματος του ά και γ' προγράμματος της Ελληνικής ραδιοφωνίας, κ. Κυριάκος Σφέτσας. (εικ. 12, 13)

εικ. 12

εικ.13

Στο περιοδικό Ντομινό της εποχής η βραδυά περιγράφεται ως εξής:

«Έτσι τραγούδησε η πριμαντόνα του αιώνα, χαρίζοντας σε λίγους Έλληνες το δώρο της υπέροχης φωνής της. Πριν αρχίσει το τραγούδι, μίλησε:[...] “Θα σας τραγουδήσω την «Καβαλερία Ρουστικάνα». Διαλέγω αυτή την άρια, γιατί μ’ αυτήν έκανα ντεπούτο εδώ στην Ελλάδα, σαν ήμουν 14 χρονών! Και την τραγουδάω τώρα πάλι, μόνο για σας” Όταν τελείωσε, οι 7.000 άνθρωποι που είχαν μαζευτεί στην πλατεία και κρεμαστεί στα μπαλκόνια, έμειναν βουβοί. Δεν ακούγονταν μύγα να πετά. Η Μαρία Κάλλας έμεινε και εκείνη καρφωμένη στην θέση της ακίνητη. Από τα μάτια της έτρεχαν δάκρυα κι έβρεχαν τα μάγουλα της. Ξαφνικά, ξέσπασε ένα ομαδικό χειροκρότημα που αντήχησε στον

ουρανό[...] Όταν κατέβηκε από το πάλκο, αποθεώθηκε. Έσκυβαν και της φιλούσαν τα γόνατα. Ένα γέρος Λευκαδίτης, ξεκρέμασε από το σπίτι του ένα παλιό κλουβί μ' ένα καναρίνι που είχε και της το πρόσφερε[...]» (www.aromalefkadas.gr)

* Από το Σεπτέμβριο του 1970 η Φιλαρμονική ξεκινά της εμφανίσεις της σε ευρωπαϊκά φεστιβάλ μουσικής. Ακολουθεί φωτογραφικό υλικό – αναμνήσεις(εικ. 14 έως 19) από τις συμμετοχές της Φιλαρμονικής στο φεστιβάλ του Lugo και του Brindisi στην Ιταλία, του Die' στην Γαλλία και στο Λουξεμβούργο. Μεταξύ άλλων η φιλαρμονική κάνει εμφανίσεις σε φολκλορικά φεστιβάλ στο Calais, Blois, Aileviller ,Pasavant και Douai (Γαλλία).

Η Φιλαρμονική στους δρόμους του Λουγκο
μέ έπικεφαλής τόν Άρχιμουσικό Τάκη Βλάχο

εικ. 14

Τό δίπλωμα και τά μετάλλια που πήρε ή Φιλαρμονική στην Ιταλία

εικ. 15

IN CONTROLUCE I GRUPPI CHE
PARTICIPANO ALLA «4 GIORNI»

La banda di Leucade è ultracentenaria

«La banda di Leucade, Grecia, suona i... colonnel». Sembra un titolo a... doppio senso, ma si tratta solo di uno strumento particolare usato dagli artisti del gruppo musicale dell'isola di Leucade, che tanto successo sta riscuotendo nelle sue esibizioni per le vie di Brindisi. Il complesso, uno dei più vecchi della Grecia e fondato nel 1850, è diretto dal maestro Dimitrios Vassos insegnante di musica presso il ginnasio di Salonicco. L'età media dei 25 componenti il gruppo varia dai 13 ai 50 anni (sette le ragazze). Tutti sono studenti o professori di musica. Il maggiore successo, quest'anno, lo hanno conseguito suonando al carnevale di Atene insieme alle «Majorettes» di Rodex.

La banda di Leucade, che difficilmente si reca all'estero, ha accettato di venire in Italia (a Brindisi per la seconda volta), perché entusiasta dell'accoglienza tributata dai brindisini. Nel gruppo non ci sono primi attori. Nel loro repertorio lirico figurano i grandi autori italiani Verdi, Puccini, Donizetti ecc., che hanno la prevalenza sugli altri.

Φωτοτυπία του άποσπάσματος της «Μετζοτζιόρνο»

εικ. 16

Ἡ Φιλαρμονική στό Μπριντίτζι μέ τίς Μαζορέττες. Διακρίνονται ἀπ' ἀριστερά: Ὁ Ἀρχιμουσικός Τάκης Βλάχος, ἡ Μαριάννα Βλάχου μέ στολή Ἀμαλίας, ἀπό πίσω τῆς ἡ Λίτσα Πολίτου καί ὁ Σύμβουλος Γεράσι. Μελλάς

εικ. 17

Ἡ Φιλαρμονική στό Saint Dié τῆς Γαλλίας

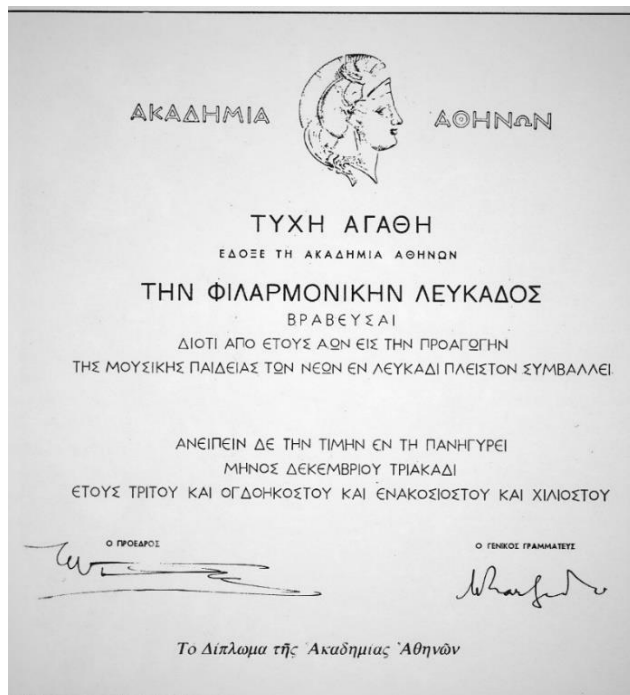
εικ. 18

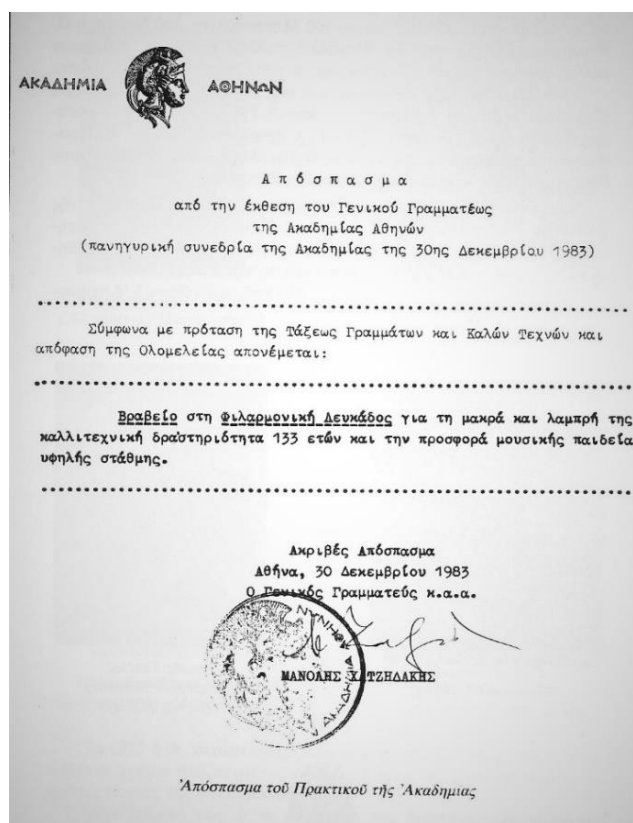
*Ἡ Φιλαρμονική στό Λουξεμβούργο
Διακρίνονται ἀπό δεξιά: Ὁ Δήμαρχος, καί οἱ Κων. Καμινάρης, Ἀναστ. Κοφιδάς, Λίτσα Πολίτη καί ὁ Ἀρχιμουσικός Τάκης Βλάχος*

εικ. 19

* Ως αναγνώριση της συνεισφοράς της, στην μουσική παιδεία και της καλλιτεχνικής της δραστηριότητας, στις 30 Δεκεμβρίου 1983 η Φιλαρμονική της Λευκάδας βραβεύεται από την Ακαδημία Αθηνών. Στην εικ. 20 και εικ. 21 παρουσιάζονται το δίπλωμα βράβευσης και το απόσπασμα της έκθεσης του Γενικού Γραμματέα της Ακαδημίας Αθηνών, ακαδημαϊκού Μανόλη Χατζηδάκη.

εικ. 20

εικ. 21

Από τις πληροφορίες που αντλήθηκαν από την σύντομη αναδρομή στην ιστορία της φιλαρμονικής στοιχειοθετείται ο χαρακτήρας της ως φορέας του κλάδου της πολιτιστικής βιομηχανίας, και ως φορέα ανάπτυξης. Οι εκπαιδευτικές της δράσεις, η συμπεριληπτικότητα που τις διακρίνει ακόμα και η κάποια οικονομική δραστηριότητα που παρουσίαζε ακολουθούν τα χαρακτηριστικά των δημιουργικών βιομηχανιών όπως αυτά παρουσιάστηκαν στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Η Φιλαρμονική εταιρεία Λευκάδας βασιζόμενη στην δημιουργικότητα, την πολιτιστική γνώση και κυρίως τον εθελοντισμό παρείχε υπηρεσίες κοινωνικής και πολιτιστικής σημασίας. Δρώντας επικουρικά στις πολιτιστικές εκδηλώσεις του τόπου ενίσχυσε τον τομέα του τουρισμού του νησιού. Η εκτός Ελλάδας παρουσία της, μπορεί να της προσδώσει τον χαρακτηρισμό του πολιτιστικού «πρεσβευτή». Οι εκπαιδευτικές της δράσης κάλυψαν και εξακολουθούν να καλύπτουν το κενό στην μουσική εκπαίδευση στο νησί. Οι ιδιότητες αυτές ακολουθούν τα πρότυπα των δημιουργικών βιομηχανιών όπως αυτά ορίζονται από τα διεθνή μοντέλα. Στη συνέχεια παρουσιάζεται το παρόν της Φ.Ε.Λ. και διερευνάται αν εξακολουθεί να υφίσταται και εάν ενισχύθηκε η θέση της ως φορέας ανάπτυξης.

3.3. Το παρόν της Φιλαρμονικής Εταιρίας Λευκάδας.

Σήμερα η Φιλαρμονική εταιρεία Λευκάδας λειτουργεί με την νομική μορφή σωματείου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Εδρεύει σε ιδιόκτητο χώρο, στο παλαιό αρχοντικό Κόνταρη (εικ. 22), δωρεά της Μαρίας Αιγιαλίδου. Τα εγκαίνια του κτιρίου έγιναν το 1999. Προηγήθηκε ανακατασκευή του κτιρίου στα πρότυπα της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής της παλιάς πόλης της Λευκάδας, η οποία σύμφωνα με το ΦΕΚ 103/Β/10-03-1982 και την υπ' αριθμό Γ/1981/85006 απόφαση της Υπ. Πολιτισμού & Επιστημών Μελίνας Μερκούρη, έχει χαρακτηριστεί ως Ιστορικός, Διατηρητέος Τόπος. Το κτήριο είναι τριώροφο, στον πρώτο όροφο βρίσκονται το γραφείο του Δ.Σ. και η ιματιοθήκη της μπάντας, στον δεύτερο όροφο το γραφείο του Αρχιμουσικού, οι αίθουσες διδασκαλίας και ο χώρος όπου φυλάσσονται τα όργανα. Το ισόγειο φιλοξενεί την αίθουσα εκδηλώσεων (εικ. 23) και το μουσείο της Φιλαρμονικής(εικ. 24 – 27). Στο μικρό του χώρο φιλοξενούνται τουλάχιστον 150 εκθέματα. Πλήθος μουσικών οργάνων, μεταξύ των οποίων ένα σουζάφωνο του 19ου αιώνα και ένα μικρό ξύλινο φλάουτο, στολές της Μπάντας παλαιότερων ετών, καθώς και πλήθος φωτογραφιών από αρχιμουσικούς και μουσικούς που πέρασαν από τη Φ.Ε.Λ.

εικ.22

εικ.23

εικ. 24

εικ. 25

εικ. 26

εικ. 27

Υπάρχει ακόμα ένας μεγάλος αριθμός χειρόγραφων παρτιτούρων, που έγραψαν Αρχιμουσικοί και προγυμναστές. Εδώ κανείς συναντά την παρτιτούρα του έργου CARA MUSICALE ANNO(1896) που παίχτηκε στην Ολυμπιάδα του ίδιου έτους. Η πιο παλαιά παρτιτούρα χρονολογείται το 1883. Στο σημείο αυτό υπογραμμίζεται η εν εξελίξει προσπάθεια συλλογής και ψηφιοποίησης του ιστορικού αρχείου της φιλαρμονικής και το γεγονός ότι αίτηση επιχορήγησης στο πλαίσιο προγράμματος του ΥΠΠΟΔ για την «Στήριξη του ερευνητικού και αρχειακού έργου των Φιλαρμονικών», δεν έτυχε χρηματοδότησης.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι εντός της φιλαρμονικής δημιουργήθηκαν και λειτουργούν χώροι που ανήκουν αυτόνομα στο πεδίο των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών, μουσείο και αίθουσα συναυλιών. Αυτό το κομμάτι του πολυδιάστατου χαρακτήρα της ΦΕΛ ενισχύει την θέση ότι οι φιλαρμονικές λειτουργούν στο πλαίσιο της οικονομίας του πολιτισμού και η περαιτέρω ανάπτυξη και αξιοποίηση τους μπορεί να συνεισφέρει τόσο στην οικονομική όσο και την πολιτισμική ανάπτυξη του τόπου. Ωστόσο εξίσου σημαντικό γεγονός είναι ότι τα έξοδα ανακατασκευής του κτιρίου το κόστος των απαιτούμενων συντηρήσεων αλλά και λειτουργίας του μουσείου βαραίνουν αποκλειστικά την φιλαρμονική, παρότι έγιναν αιτήματα για κρατική ενίσχυση

Το ανθρώπινο δυναμικό της Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδας απαριθμεί 122 άτομα. Εξ αυτών 9 αποτελούν το διοικητικό συμβούλιο, το οποίο εκλέγεται από τα 300 εγγεγραμμένα μέλη του σωματείου. Ως διδακτικό προσωπικό απασχολούνται 7 μουσικοί. Χρέη διοικητικής υποστήριξης έχει 1 εργαζόμενος με ημιαπασχόληση. Το διοικητικό συμβούλιο δεν αμείβεται και δεν έχει κατάρτιση σχετική με το management. Το μεράκι και η αγάπη για την μουσική και την Φιλαρμονική είναι το εφελτήριο ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της λειτουργίας της. Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και το διδακτικό προσωπικό, ενώ είναι διπλωματούχοι μουσικοί με πολυετή εμπειρία, εργάζονται εθελοντικά ή με υποτυπώδεις αμοιβές. Η εργασία διέπεται από κανόνες ιδιωτικών συμφωνιών και κινείται στα όρια της «σκιάδους» οικονομίας. Η εθελοντική, προσωρινή απασχόληση αυξάνει το προσωπικό ρίσκο του εργαζόμενου και λειτουργεί ανασχετικά στην απόφασή του να δραστηριοποιηθεί επαγγελματικά σε αυτόν τον τομέα. Στο σύνολο τους οι εργαζόμενοι στις φιλαρμονικές κατέχουν υψηλό επίπεδο σπουδών, διαθέτουν κατάρτιση στις νέες ψηφιακές τεχνολογίες και είναι πρόθυμοι να συνεχίσουν την δραστηριότητα τους σε αυτές, πέραν του προσωπικού κόστους σε χρόνο και οικονομικές απολαβές.

Η Φ.Ε.Λ. εξακολουθεί να έχει έντονη παρουσία στα πολιτιστικά δρώμενα του τόπου, διατηρεί τον εκπαιδευτικό της χαρακτήρα και το κοινωνικό της πρόσωπο. Εξαίρεση υπήρξε η περίοδος της πανδημίας, κατά την οποία η διαζώσης παρουσία της περιορίστηκε σημαντικά. Ωστόσο η απουσία αυτή καλύφθηκε εν μέρη, μέσω των τριών διαδικτυακών συναυλιών που δόθηκαν την περίοδο 2020-2021. Κάθε χρόνο γίνονται κατά προσέγγιση 10 συναυλίες. Σε αυτές περιλαμβάνονται συναυλίες τουριστικού χαρακτήρα, όπως η καθιερωμένη συναυλία έναρξης των Γιορτών Λόγου & Τέχνης, συναυλίες φιλανθρωπικού χαρακτήρα, τα έσοδα των οποίων διατίθενται για στήριξη

ευπαθών ομάδων, μικρές συναυλίες – επισκέψεις σε ιδρύματα του νησιού, θεματικές συναυλίες. Στο ευρύτερο πλαίσιο των συναυλιών μπορούν να συγκαταλεχθούν και οι «μουσικές επενδύσεις» λιτανειών, θρησκευτικών εορτών, παρελάσεων εθνικών εορτών. Επιπλέον η Φ.Ε.Λ. διοργανώνει φεστιβάλ Φιλαρμονικών, σε συνεργασία με την περιφέρεια Ιονίων νήσων, τα οποία έχουν σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών και ρεπερτορίου μεταξύ των φιλαρμονικών όλης της Ελλάδας, αποκριάτικους χορούς, επιδείξεις μουσικών οργάνων φιλαρμονικής, Στις δράσεις της Φ.Ε.Λ. συγκαταλέγονται:

- Ωδείο Φιλαρμονικής στο οποίο διδάσκονται νέοι μουσικοί από 8 έως 14 ετών (85 μαθητές) καθώς και ενήλικες
- Μπαντίνα (φυτώριο νέων μουσικών 40 μαθητές)
- Υποτροφίες εξαιρετικών ταλέντων (Θεσμός υποτροφιών Αντωνάκης Φίλιππας²).
- Ηλεκτρονικό Κατάστημα
- Επίσημη Ιστοσελίδα
- Κανάλι στο Youtube

Αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα παρουσίας της Φιλαρμονικής στον παγκόσμιο ιστό και εκμεταλευόμενη των ψηφιακών δυνατοτήτων, δημιουργήθηκε επίσημη ιστοσελίδα της Φιλαρμονικής, κανάλι στο Youtube και ηλεκτρονικό κατάστημα. Προκειμένου να επιτυγχάνεται η αμμεσότερη επικοινωνία των δράσεων της κάνει χρήση των δυνατοτήτων που παρέχονται από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Όλη αυτή η προσπάθεια στηρίχτηκε στον εθελοντισμό και στο αίσθημα ανταποδοτικότητας των μαθητών προς την φιλαρμονική. Συνεπώς, οργανώθηκαν και λειτουργούν από μαθητές της φιλαρμονικής, κάτοχοι κατάλληλων δεξιοτήτων, οι οποίοι δεν αμείφθηκαν για τις υπηρεσίες τους και εξακολουθούν να εργάζονται σε αυτό το πλαίσιο όσον αφορά την λειτουργία και παρακολούθηση των ψηφιακών μέσων της φιλαρμονικής.

---

2. Η εν λόγω υποτροφία θεσπίστηκε στη μνήμη του Αντώνη Φίλιππα μαθητή, υποστηρικτή, και συγγραφέα του βιβλίου για την ιστορία της Φ.Ε.Λ.. Τα πρώτα χρήματα για την στήριξη αυτής της δράσης δόθηκαν από την οικογένεια του εκλιπόντος. Δυστυχώς η χορήγηση της υποτροφίας έχει διακοπεί τα τελευταία 2 χρόνια, λόγω έλλειψης πόρων.

3.4.Επίμετρο

Τολμώντας έναν παραλληλισμό της συνθήκης του παρελθόντος με την σημερινή πραγματικότητα της Φιλαρμονικής Εταιρείας Λευκάδας διαπιστώνουμε ότι οι στόχοι εξακολουθούν να είναι οι ίδιοι. Ωστόσο ίδια παραμένει και η αγωνιώδης προσπάθεια του διοικητικού της συμβουλίου και των μελών της για την απόκτηση πόρων που θα εξασφαλίσουν την λειτουργία της.

Οι μαρτυρίες των συνομιλητών μας σχετικά με τον κοινωνικό χαρακτήρα της Φιλαρμονικής υπογραμμίζουν τους σκοπούς της.

«Το σημαντικότερο από όλα είναι η ανάγκη που έχουμε όλοι οι άνθρωποι, Η ΕΚΦΡΑΣΗ. Μαθαίνοντας ένα όργανο έχεις ένα εργαλείο να εκφράσεις τον εαυτό σου, το οποίο[...] είναι ένα avantage.»

«Υπάρχει μια μουσική συνεργασία μεταξύ των παιδιών της μπάντας η οποία είναι ανεκτίμητη. Είναι μια κοινωνικοποίηση πολύ υψηλού επιπέδου γιατί έρχεται μέσα από την τέχνη.»

«Αυτό που αρέσει πολύ στα παιδιά είναι ότι μαθαίνοντας ένα όργανο και συμμετέχοντας σε ένα μουσικό σύνολο μαθαίνεις τα όρια σου και πολλές φορές τα ξεπερνάς. Μαθαίνεις τον εαυτό σου. Είναι πολύ σημαντικό εφόδιο»

«Η εμπειρία μου από τις επισκέψεις στην άγωνα γραμμή με την Κ.Ο.Α. είναι ότι υπάρχουν παιδιά με δίψα για την μουσική που δεν θα έχουν ποτέ την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με αυτή χωρίς τις πρωτοβουλίες της ορχήστρας. Αυτό ισχύει αντίστοιχα και για την φιλαρμονική.»

«Ποτέ δεν μπήκε ως κριτήριο η εθνικότητα ούτε η οικονομική κατάσταση. Τα δίδακτρα είναι 15€ το μήνα και δεν είναι υποχρεωτικά»

«Τα χρήματα που μαζεύονται από τις Χριστουγεννιάτικες πλατείες είναι για τα μικρά της μπάντας μας. Ένα είδος επιβράβευσης»

Οι μαθητές της μπάντας επιβεβαιώνοντας τα λεγόμενα των ενηλικών κατέθεσαν τα εξής:

«[...]πάμε ταξίδια, γνωρίζω καινούρια άτομα, καινούρια τοπία. Αλλά κυρίως γελάω πάρα πολύ γιατί η φιλαρμονική είναι μια μικρή, μεγάλη ομάδα που συμπαθεί ο ένας τον άλλο.»

«Έχω δει δέκα πράγματα παραπάνω από ότι έχουν δει άλλα παιδιά στην ηλικία μου. Έχω συνεργαστεί με μεγαλύτερους μου. Υπήρχαν στιγμές που ήθελα να τα παρατήσω γιατί δυσκολευόμουν, αλλά μου δίδαξε να έχω εμπιστοσύνη στον εαυτό μου και να συνεχίζω...»

«Μαθαίνουμε να είμαστε πειθαρχημένοι...»

«Ακολουθείς τους κανόνες και το πρόγραμμα, για να σε υπολογίζουν, να μπορεί να στηριχτεί η φιλαρμονική πάνω σου. Αισθάνομαι ότι όλοι με εκτιμούν και εγώ τους εκτιμώ. Όλοι μπορούν να πουν την γνώμη τους και μας ακούνε κιόλας ... και εμάς τους πιο μικρούς.»

«Είμαστε ωραία ομάδα. Όλοι έχουμε πολύ καλή σχέση μεταξύ μας και το καλό είναι ότι υπάρχουν άτομα όλων των ηλικιών,[...]. Έχουμε και παιδιά άλλης καταγωγής και δεν υπάρχει κανένα απολύτως πρόβλημα, νομίζω έχουν κοινωνικοποιηθεί πολύ καλά.»

«Πάντως εγώ νομίζω ότι κάνει και λίγο διαφορά στον χαρακτήρα των συμμαθητών μου αυτοί που παίζουν είναι πιο συγκρατημένοι είναι πιο ήρεμοι, συνεννοούμαστε καλύτερα.»

Από τις παραπάνω μαρτυρίες γίνεται εμφανές πως ενισχύεται το αίσθημα του ανήκειν παράλληλα με την αυτοεκτίμηση και το αίσθημα αυτάρκειας μέσω ενός συμπεριληπτικού ισότιμου περιβάλλοντος.

Στο σύνολο τους οι συνεντευξιαζόμενοι δήλωσαν ότι η Φιλαρμονική Εταιρεία Λευκάδας προσπαθεί έμπρακτα να στηρίξει τους νέους καλλιτέχνες και να διατηρήσει, να ενισχύσει το εκπαιδευτικό της χαρακτήρα. Η συμβολή στην τοπική κουλτούρα είναι αδιαμφισβήτητη.

« Όταν ένας τόπος έχει μια φιλαρμονική [...], ένας άνθρωπος ο οποίος μεγαλώνει μέσα σε αυτή αλλά και ως ακροατής, όταν πηγαίνει σε μια συναυλία και ακούει όπερες,[...] διαμορφώνει μια διαφορετική κουλτούρα από ότι κάποιος άλλος. Είναι απόλυτα φυσιολογικό αυτό και ναι οι φιλαρμονικές προσφέρουν πάρα πολύ σε αυτό το επίπεδο»

«Είμαστε περήφανοι για το έργο της Φιλαρμονικής. Μουσικοί που ξεκίνησαν από εδώ έχουν στελεχώσει την ορχήστρα της Λυρικής, την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, Μπάντες σωματίων Στρατού. Είναι δάσκαλοι σε μουσικά σχολεία και ωδεία»

«Εγώ χρωστάω την επαγγελματική μου πορεία στην Φ.Ε.Λ γιατί κάποιοι άνθρωποι, χωρίς χρήματα, τα απογεύματα ασχολούνταν μαζί μου με τον τρόπο τους, καλός, κακός, λίγος, αρκετός, δεν έχει σημασία. Μετά προσπάθησα και το έκανα λίγο παραπάνω.»

«Αν δεν ήμουν στην Φιλαρμονική στην Λευκάδα δεν θα γινόμουν ποτέ μουσικός. Ήταν καταλυτικός ο ρόλος της γιατί δεν θα ερχόμουν ποτέ σε επαφή με την μουσική.»

Οι μαθητές της Φιλαρμονικής υπογράμμισαν το κενό στην μουσική εκπαίδευση του τόπου και κατέθεσαν σχετικά με τον τρόπο που αυτό καλύπτεται από τη Φ.Ε.Λ.:

«[...]δεν έχουμε ωδεία που να κάνουν πνευστά και κρουστά στη Λευκάδα. Μόνο στην φιλαρμονική έχεις την δυνατότητα να γνωρίσεις πνευστά και κρουστά όργανα και αν θέλεις να το δεις πιο σοβαρά μπορείς να παρακολουθήσεις μαθήματα σε επίπεδο ανώτατου πτυχίου [...]. Επίσης δεν πληρώνεις κάτι»

«Αν δεν ήταν η φιλαρμονική να μπορώ να κάνω σαξόφωνο δεν θα ασχολούμουν με άλλο όργανο.»

Ακολούθως εκφράζεται η πεποίθηση ότι το πιο δυνατό όπλο στην φαρέτρα της φιλαρμονικής εταιρείας Λευκάδας είναι ο εθελοντισμός, η αγάπη των μελών της και το μεράκι τους για την μουσική. Προσπαθούν να λειτουργήσουν ως αυτοδύναμος οργανισμός, χωρίς την στήριξη των κρατικών φορέων. Η πολιτεία κωφεύει στα αιτήματα για οικονομική ή υλικοτεχνική ενίσχυση και τα προγράμματα του υπουργείου πολιτισμού κρίνονται ως ανεπαρκή.

«Όποτε χρειαστούμε περισσότερους έμπειρους μουσικούς, ανταποκρίνονται στο κάλεσμα μας επαγγελματίες πρώην μαθητές της φιλαρμονικής. Περίπου 50 μουσικοί, όλοι αφιλοκερδώς.»

«Στις φιλαρμονικές εταιρείες είναι πενιχρά τα έσοδα και είναι τόσες οι ανάγκες»

«όλο το παιχνίδι παίζεται πια στο ότι υπάρχουν κάποιοι «Φωτισμένοι» άνθρωποι οι οποίοι πραγματικά μεταλαμπαδεύουν την αγάπη για τα όργανα, αλλά αυτό είναι εντελώς συμπτωματικό»

«οι επιδοτήσεις είναι πολύ μικρές είναι ψίχουλα . Η επιδότηση από το Υπουργείο πολιτισμού δεν μπορεί να βοηθήσει»

«Αν δεν υπάρξει σταθερή επιχορήγηση δεν θα λυθεί ποτέ το πρόβλημα. Αλλά ακόμα και αν υπάρξει σε κάποιες μπάντες δεν θα φτάσουν ποτέ τα χρήματα [...]. Θέλω να πω δηλαδή ότι όλα έχουν να κάνουν με την παθογένεια του τόπου»

Οι σπουδαστές της φιλαρμονικής εμφανίζονται να αναγνωρίζουν τα προβλήματα της φιλαρμονικής και δηλώνουν πρόθυμοι να την στηρίξουν:

«Στο ωδείο είχα πολλούς καθηγητές και όλοι ήταν πολύ καλοί. Δυστυχώς εναλλάσσονται κάθε δυο χρόνια γιατί η φιλαρμονική έχει κάποια θέματα.»

«Η δικιά μου η τάξη πιστεύω ότι όλοι θα βοηθάνε την φιλαρμονική. Η φιλαρμονική αυτό μας έχει μάθει: “Όταν υπάρχει ανάγκη όλοι να βοηθάμε”»

«πολλά παιδιά έρχονται όταν τους καλεί η φιλαρμονική, για να ενισχύσουν την μπάντα»

Στην ερώτηση αν η αναγνώριση της συμβολής της φιλαρμονικής στο οικονομικό τοπίο του τόπου μπορεί να συνεισφέρει στο έργο της, οι απαντήσεις έχουν ως εξής:

«Πρώτα από όλα το πως συμβάλλει τουριστικά η Φιλαρμονική στον τόπο που παίζει είναι δεδομένο, πραγματικά συμβάλλει. Αυτό όμως δεν είναι ανταποδοτικό για την Φιλαρμονική»

«ο οποιοσδήποτε μπορεί να αναιρέσει τη συμβολή της φιλαρμονικής στα τουριστικά έσοδα. Ο Δήμαρχος μπορεί να πει: “όχι οι τουρίστες έρχονται γιατί τους αρέσει να ρίχνουν τους μπότσηδες το πρωί της Αναστάσεως”. Θέλω να πω ο καθένας μπορεί να αμφισβητήσει αν θέλει, το κατά πόσο η φιλαρμονική φέρνει κόσμο στο νησί. Άρα μιλάμε για μια ατομική προσπάθεια να αποκτήσει ένα ποσοστό των εσόδων που της ανήκει, με αμφίβολο αποτέλεσμα»

«Οι προσπάθειες εξεύρεσης πόρων είναι μάλλον σπασμωδικές και επαφίενται σε προσωπικές πρωτοβουλίες. Αν δεν γίνουν οργανωμένα πράγματα δεν μπορείς να περιμένεις αποτελέσματα. [...] ούτε ότι το e-shop αυτό καθ' αυτό θα μπορέσει να λύσει ένα τεράστιο οικονομικό πρόβλημα [...] Επικουρικά ναι αλλά το επικουρικό ποτέ δεν είναι το βασικό.»

Ζητώντας στους συνομιλητές μου να καταθέσουν την προσωπική τους άποψη σχετικά με το μέλλον της Φ.Ε.Λ. δήλωσαν:

«Αισθάνομαι ότι το έργο της φιλαρμονικής δεν αναγνωρίζεται. Δεν είμαι αισιόδοξος για το μέλλον»

«μάλλον δυσοίωνα. Δεν θέλουν όλοι να κάνουν αυτό που είναι όμορφο και καλό [...] Ο καθένας θέλει να κάνει τα πράγματα με τον δικό του τρόπο όπως θεωρεί αυτός ότι είναι σωστό. Αυτό ισχύει και σε προτάσεις που έκανε η ΦΕΛ στον δήμο Λευκάδας και στην περιφέρεια Ιονίων νήσων»

«Ως πολιτιστικός και κοινωνικός παράγοντας θα υπάρχει. Δυστυχώς δεν μπορώ να απαντήσω μέχρι πότε και με ποιον τρόπο. [...] Δυστυχώς το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να ελπίζουμε. Έχουμε κρατήσει 170 χρόνια την Φ.Ε.Λ και πιστεύω ότι θα τα καταφέρουμε αλλά δεν μπορείς να πεις κάτι άλλο»

Εν κατακλείδι η Φιλαρμονική Εταιρεία Λευκάδας στην πολυετή ιστορία της εξακολουθεί και υπηρετεί πιστά τους σκοπούς της. Η προαγωγή της μουσικής εκπαίδευσης, η εξοικείωση και συμμετοχή των παιδιών και των νέων στον πολιτισμό, δίνοντας έμφαση σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο την κοινωνική αλληλεγγύη και συνοχή, η διαμόρφωση της κουλτούρας του τόπου παραμένουν οι πρωταρχικοί στόχοι του σωματείου. Από τις δράσεις της ενισχύεται και ο τομέας του τουρισμού και το τοπικό οικονομικό περιβάλλον, από τις μικρής έως μεσαίας κλίμακας συναλλαγές που έχει με την τοπική αγορά. Είναι ξεκάθαρο ότι η φιλαρμονική της Λευκάδας μπορεί να αποτελέσει ένα αξιόλογο κομμάτι του κλάδου της δημιουργικής βιομηχανίας της χώρας.

Ωστόσο οι σκόπελοι που συναντώνται είναι πολλοί με κυριότερο την απαξίωση του έργου της και το οικονομικό αδιέξοδο στο οποίο βρίσκονται κατά καιρούς. Από τους ιθύνοντες της φιλαρμονικής αναγνωρίζεται ότι ο εθελοντισμός δεν μπορεί να

εξακολουθήσει να αποτελεί πανάκεια. Ως εκ τούτου αναζητάται τρόπος να προσαρμοστούν οι υπηρεσίες που προσφέρει στα σύγχρονα δεδομένα, με την χρήση των ψηφιακών τεχνολογικών δυνατοτήτων.

Παρ' όλα αυτά δεν φαίνεται να γίνεται κατανοητό ότι η υιοθέτηση ενός πιο «εμπορικού» χαρακτήρα μπορεί να προσφέρει λύσεις. Η εμπλοκή της φιλαρμονικής στις δράσεις των φορέων της δημιουργικής βιομηχανίας, αν και ως ένα βαθμό υφίσταται, δείχνει να μην αναγνωρίζεται από την ίδια την φιλαρμονική. Από την μεριά της πολιτείας, η δυναμική των Φιλαρμονικών ως φορέας του κλάδου της πολιτιστικής και δημιουργικής βιομηχανίας, προσμετράται ως ήσσονος σημασίας. Η απουσία στρατηγικού σχεδιασμού ανάπτυξης του κλάδου και η προσκόλληση σε μια στείρα και ελλειμματική επιδοματική πολιτική, οδηγούν την Φιλαρμονική Εταιρεία Λευκάδας αλλά και την πλειοψηφία των Φιλαρμονικών Εταιρειών στην Ελλάδα να βλέπουν το μέλλον να διαγράφεται ζοφερό καθώς δεν έχουν οικονομική ανεξαρτησία και σταθερότητα.

Η ενημέρωση των φιλαρμονικών σχετικά με τις δυνατότητες που προσφέρονται μέσα από τον κλάδο των δημιουργικών βιομηχανιών και η ενίσχυση του χαρακτήρα τους ως τέτοιες θα μπορούσε να εξασφαλίσει ως ένα βαθμό το μέλλον τους και να δώσει ώθηση στις δράσεις τους.

Συμπεράσματα

Ξεκινώντας την έρευνα αναρωτηθήκαμε εάν η φιλαρμονική λογίζεται ως δημιουργική πολιτιστική βιομηχανία; Στηριζόμενοι στο θεωρητικό υπόβαθρο (κεφ. 1^ο) και μελετώντας την ως οντότητα συμπεράναμε ότι αποτελεί χαρακτηριστικό της παράδειγμα. Οι δράσεις των φιλαρμονικών αφορούν σε καλλιτεχνική δημιουργία, τον κατά τον Throsby πυρήνα των δραστηριοτήτων κάθε δημιουργικής βιομηχανίας. Η Φιλαρμονική εναρμονίζεται με τον ορισμό του Pratt(2004) για τις πολιτιστικές βιομηχανίες, καθώς έχει ως προτεραιότητα την κοινωνική σημασία της πολιτιστικής παραγωγής. Ακολουθώντας τον ορισμό του UNIDO (2002:13) εφευρίσκει λύσεις αξιοποιώντας - συνδυάζοντας υπάρχοντα στοιχεία του περιβάλλοντος. Ως τέτοια νοούνται το ανθρώπινο δυναμικό της, και η πολιτιστική κληρονομιά και γνώση του τόπου, στοιχεία που κατά την Ευρωπαϊκή επιτροπή ορίζουν τις πολιτιστικές βιομηχανίες. Επίσης σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση ως πολιτιστική δημιουργική επιχείρηση ταξινομείται η μονάδα παραγωγής ή διάθεσης, μικρού η μεγάλου μεγέθους που απασχολεί ένα σημαντικό αριθμό δημιουργικών εργαζόμενων στο σύνολο των εργαζομένων της. Η φιλαρμονική ακολουθεί πιστά αυτό το κριτήριο καθώς η πλειοψηφία των εργαζομένων της είναι καλλιτέχνες μουσικοί, επαγγελματίες ή ερασιτέχνες. Μέσω του δημιουργικού χαρακτήρα των δράσεων της τείνει να αντιμετωπίζει με ευελιξία και πρωτοτυπία μια κατάσταση ή ένα πρόβλημα (Landry & Bianchini 1995:17-20) όπως την απουσία μουσικής εκπαίδευσης και την δυνατότητα δημιουργικής απασχόλησης των πολιτών στην περιφέρεια. Οι δράσεις αυτές χαρακτηρίζονται ως υπηρεσίες με κοινωνική και πολιτιστική σημασία χαρακτηριστικό των πολιτιστικών και δημιουργικών επιχειρήσεων. Σύμφωνα με το αναθεωρημένο ευρωπαϊκό πλαίσιο στατιστικής απεικόνισης του τομέα του πολιτισμού και της δημιουργίας(ESSnet-Culture 2012), η φιλαρμονική δραστηριοποιείται σε τρία από τα δέκα πεδία οικονομικής δραστηριότητας: τις Τέχνες του Θεάματος, την Πολιτιστική κληρονομιά και τα Αρχεία, καθώς η πλειοψηφία τους διατηρεί ιστορικό και πολιτιστικό αρχείο. Στηρίζεται σε τέσσερις από τις έξι οικονομικές λειτουργίες της αλυσίδας αξίας του τομέα: την εκπαίδευση, την συντήρηση, τη ψηφιοποίηση την παραγωγή και τη διάδοση. Κατατάσσεται στις επιχειρήσεις πολιτισμού και δημιουργίας του μη κερδοσκοπικού τομέα καθώς εμφανίζει μεγέθη στους δείκτες οικονομικής επίδοσης και διάχυσης της επίδρασης στην εθνική οικονομία. Ακολουθώντας το Σκανδιναβικό μοντέλο περιλαμβάνει στις κύριες δράσεις της την εκπαίδευση και βασίζει τα

αποτελέσματα των δράσεων της στην εμπειρία που αντλεί ο καταναλωτής από την συμμετοχή του σε αυτές. Δίνει έμφαση στην τεχνολογική πρόοδο, υιοθετεί πρακτικές που συνάδουν με την νέα ψηφιακή τεχνολογία, κάνει χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, εφαρμογών Live streaming μετάδοσης συναυλιών και του ηλεκτρονικού εμπορίου προκειμένου να διευκολύνει την πρόσβαση και τη διανομή των πολιτιστικών προϊόντων της.

Όσον αφορά στη δυναμική της ως φορέας ανάπτυξης παραθέτουμε τα εξής:

Σε οικονομικό επίπεδο ο υπολογισμός της αξίας των δράσεων μιας φιλαρμονικής είναι σύνθετος. Λόγω έλλειψης στατιστικών στοιχείων και βασιζόμενοι αποκλειστικά στα στοιχεία της παρούσας έρευνας, μπορούμε μόνο ενδεικτικά να προσεγγίσουμε την οικονομική αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγει. Σε επίπεδο πρωτογενούς επίδρασης, συνεισφορά στο ΑΕΠ, τις εξαγωγές και τον αριθμό των εργαζομένων που απασχολούν, τα αποτελέσματα που καταγράφονται είναι ισχνά. Τα έσοδα από συναυλίες και μαθήματα στον βαθμό που αυτά υπάρχουν δεν μπορούμε να γνωρίζουμε σε ποιο μερίδιο του ΑΕΠ της χώρας αναλογούν καθώς δεν καταγράφονται συγκριτικά στοιχεία. Η παραγωγή εξαγωγίμων προϊόντων όπως ηχογραφήσεις δεν εμφανίζεται σημαντική. Εξαιρέση αποτελούν οι συμμετοχές σε φεστιβάλ του εξωτερικού που ενισχύουν τους δίαυλους επικοινωνίας του ελληνικού πολιτιστικού προϊόντος και μεγιστοποιήσουν την απόδοση του ως εξαγωγίμο προϊόν. Αναφορικά με την απασχόληση, στο σύνολο των ιδιωτικών φιλαρμονικών το ανθρώπινο δυναμικό δραστηριοποιείται εθελοντικά ή σε καθεστώς «αδήλωτης» εργασίας, αυτού δεδομένου δεν μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα για την συμβολή των φιλαρμονικών σε αυτόν τον τομέα. Ωστόσο στο σύνολο τους οι φιλαρμονικές έχουν οικονομικές συναλλαγές με φορείς της τοπικής οικονομίας και πέραν του στενού χωρικού ορίου της έδρας τους, δημιουργώντας έτσι θετικό πολλαπλασιαστικό αντίκτυπο. Η ενίσχυση της ζήτησης σε συντηρητές οργάνων, ραφεία, υπηρεσίες προώθησης, διανομής, μεταφορών και διαμονής, συνεισφέρει στο σύνολο της τοπικής οικονομίας. Κατορθώνουν έτσι να αναμοχλεύσουν τα λιμνάζοντα νερά τον τοπικών και περιφερειακών αγορών. Σημαντική χαρακτηρίζεται η τριτογενής επίδραση των δράσεων της Φιλαρμονικής καθώς ενισχύει το τουριστικό προϊόν του τόπου της. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αποτελούν οι Μπάντες της Κέρκυρας που εδραιώνοντας το Brand name: «Το νησί των Φιλαρμονικών», καταφέρνουν να αυξάνουν τις τουριστικές ροές στο νησί ετησίως.

Αναφερόμενοι στις τριτογενής επιδράσεις οδηγούμαστε στις κοινωνικές εκροές των δράσεων των Φιλαρμονικών. Συζητώντας με όρους απασχόλησης οι φιλαρμονικές

απευθύνονται ως επί το πλείστον σε εργατικό δυναμικό υψηλών δεξιοτήτων και γνώσεων, ακριβώς την ομάδα των νέων που μεταναστεύουν (εσωτερική ή εξωτερική μετανάστευση) με σκοπό την εύρεση αξιοπρεπούς εργασίας. Ακόμα και με την τωρινή συνθήκη, του μη ελκυστικού από οικονομικής άποψης και ασφάλειας εργασιακού περιβάλλοντος, οι νέοι με υψηλά προσόντα και κατάρτιση εξακολουθούν να απευθύνονται στις φιλαρμονικές για εργασία. Αν και δεν υπάρχουν σταθερά σχήματα και οργανογράμματα στις υπάρχουσες φιλαρμονικές, σε ερωτήσεις σχετικές με τα ποσοστά απασχόλησης μεταξύ ανδρών και γυναικών οι απαντήσεις των εκπροσώπων σκιαγραφούν ένα περιβάλλον ισόρροπης εκπροσώπησης των φύλων γεγονός που προάγει μια κοινωνία ίσων ευκαιριών.

Στην έρευνα αποτυπώθηκε έντονα το κοινωνικό πρόσωπο των φιλαρμονικών. Οι δράσεις τους είναι προσβάσιμες σε όλους, ανεξάρτητα οικονομικής επιφάνειας, εθνικότητας, θρησκευματος φύλου και ηλικίας. Έτσι προωθείται η συμμετοχή στην κοινοτική ζωή, η ανάπτυξη των ατομικών δυνατοτήτων, ενισχύεται το αίσθημα του ανήκειν, εν κατακλείδι επιτυγχάνεται η κοινωνική συνοχή και η ευημερία ευρύτερων πληθυσμιακών ομάδων. Εξίσου σημαντικός είναι ο ρόλος των φιλαρμονικών στην παροχή μουσικής (δωρεάν ή έναντι συμβολικής αμοιβής) εκπαίδευσης. Σε πολλές περιπτώσεις αναπληρώνουν το κενό στους φορείς τυπικής μουσικής εκπαίδευσης της περιφέρειας, ωδεία μουσικά γυμνάσια -λύκεια. Με τον τρόπο αυτό επηρεάζουν την ανάπτυξη της χώρας σε πολιτιστικό επίπεδο. Τα λεγόμενα των συνεντευξιαζόμενων ενισχύουν την άποψη ότι μέσω των εκπαιδευτικών δράσεων των φιλαρμονικών προάγεται η καλλιτεχνική δημιουργία και καλλιεργείται η αντίληψη της αισθητικής της αξίας από τον τελικό αποδέκτη. Οι συναυλίες που οργανώνονται από τις φιλαρμονικές ενισχύουν το έργο των νέων καλλιτεχνών και δημιουργών παρέχοντας τους δημόσιο βήμα για να επικοινωνήσουν το έργο τους. Σε δεύτερο επίπεδο επηρεάζουν την διαμόρφωση του τοπίου της καλλιτεχνικής δραστηριότητας και του επιπέδου διαβίωσης των τοπικών κοινωνιών. Στο σταυροδρόμι των πολιτιστικών και σε επίπεδο αειφόρου ανάπτυξης επιπτώσεων, συναντώνται οι δράσεις των φιλαρμονικών που αφορούν στην διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και εξυπηρετούν τις έννοιες της πολιτιστικής βιώσιμης ανάπτυξης. Η αναπαραγωγή του ρεπερτορίου των φιλαρμονικών αποτελεί μέσο διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς φέρνει σε επαφή το κοινό με είδη μουσικής που τείνουν να χαθούν, όπως οι επτανησιακές καντάδες και τα παραδοσιακά μακεδονίτικα χάλκινα. Επίσης, εξασφαλίζει την ισότητα μεταξύ των γενεών, δηλαδή την πρόσβαση σε πολιτιστικούς πόρους που θα ανταποκρίνονται στις πολιτισμικές τους

ανάγκες στην πάροδο του χρόνου. Διαφυλάσσει την ιστορία, την κουλτούρα και τη ταυτότητα του κάθε τόπου (αρχή της προφύλαξης) και με τις συμπράξεις μεταξύ ελληνικών και φιλαρμονικών του εξωτερικού εξασφαλίζει την πολιτισμική πολυμορφία και εκπαιδεύει το κοινωνικό σύνολο στην αναγνώριση της αξίας της στην οικονομική κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη .

Βασιζόμενοι στα αποτελέσματα της έρευνας συμπεραίνουμε ότι ενσωματώνοντας τις φιλαρμονικές με έναν ποιο δυναμικό τρόπο στο τομέα της δημιουργικής οικονομίας τα οφέλη που θα προκύψουν είναι πολλαπλά και πολυδιάστατα. Παρότι σε οικονομικό επίπεδο δεν μπορεί να της αποδοθεί ο χαρακτηρισμός βιομηχανία αλλά μάλλον μικρό - μεσαία βιοτεχνία, αντίθετα σε κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο μπορούμε να μιλάμε για βιομηχανία. Ωστόσο η οικονομική κρίση, η μείωση της ιδιωτικής και της δημόσια δαπάνης για πολιτιστικά προϊόντα, ο περιορισμός των ιδιωτικών χορηγιών, η αμφισβήτηση της αξίας του πολιτισμού, από τους διοικούντες αλλά και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, έχουν αρνητικό αντίκτυπο στο μέγεθος των δράσεων των φιλαρμονικών και κατ' επέκταση στον ρόλο τους ως φορέας ανάπτυξης. Στον αντίποδα της υφιστάμενης κατάστασης και σύμφωνα με τα λεγόμενα των εκπροσώπων των φιλαρμονικών εξακολουθούν και γίνονται προσπάθειες συνέχισης του έργου τους. Το ζήτημα που εγείρεται είναι αν η ιδιωτική πρωτοβουλία είναι αρκετή; Ποιος θα ήταν ο κατάλληλος στρατηγικός σχεδιασμός από πλευράς πολιτείας προκειμένου να συμπεριληφθούν και να αξιοποιηθούν πλήρως οι δυνατότητες που έχουν να προσφέρουν οι φιλαρμονικές ως φορείς ανάπτυξης εντός του πλαισίου της Δημιουργικής Πολιτιστικής Βιομηχανίας; Τα ως άνω ερωτήματα αξίζουν περαιτέρω έρευνας.

Βιβλιογραφία:

Ξενόγλωσση:

- ACE (2010), *Achieving Great Art for Everyone. A Strategic Framework for the Arts*, Arts Council England, November.
- Amabile, T. M., Conti, R., Coon, H., Lazenby, J., & Herron, M. (1996). *Assessing the Work Environment for Creativity*. *Academy of Management Journal*, Vol. 39, No. 5, p.1154-1184
- Annual Conference of Estonian Social Sciences (2007). *The Creative Economy and Offside in Cultural Policy: An Economies in Transition Perspective*. Paper presented to the VII 28 - 29 November 2007, p.8-9
- Arts Council England (2013). *Sustaining Great Art*. Environmental report, UK
- Boden M. A. (2003). *The Creative Mind: Myth and Mechanisms*. London Q Routledge, p.1
- Braudel F. (1992). *The structure of Every Day Life: The Limits of Possible*. Vol 1 of civilization and Capitalism, 15th – 18th Century, Berkley: University of California Press
- Cooke, Mervyn. 1998. "The East in the West': Evocations of the Gamelan in Western Music," In Jonathan Bellman, ed. *The Exotic in Western Music* (Boston: Northeastern University Press), pp. 258-81.
- Emre Araci 2002 "A Levantine life: Giuseppe Donizetti at the Ottoman court" (The Musical Times Publications Ltd)
- Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the Psychology of Discovery and Invention*. NY: Harper Perennial, p.28
- DCMS. (2013). «*Classifying and Measuring the Creative Industries: Consultation on Proposed Changes*» London: DCMS
- Drucker P. (1993). *Post-Capitalist Society*. New York: Harper Business, p.8
- Edwards B. (1997). *Drawing on the Right Side of the Brain*. New York: Penguin Putnam
- Eurostat, (2012). *European statistical system (ESSnet) - Culture Final Report*. Luxembourg: European Commission Final Report, Luxembourg
- European Communities (2008). *European Innovation Scoreboard 2007. Comparative Analysis of Innovation Performance*. European Commission, Directorate-General for Enterprise and Industry, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities
- Florida R. (2002). *The Rise of the Creative class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*. NY: Basic Books

- Franchi E. (2015) *What is cultural heritage*. Khan Academy. Διαθέσιμο στο <URL:<https://www.khanacademy.org/humanities/art-history-basics/beginners-arthistory/a/what-is-cultural-heritage>>.
- Hirsch, P. (1972). *Processing fads and fashions: An organization-set analysis of cultural industry systems*. *The American Journal of Sociology*, Vol. 77, No. 4 (Jan.), p.639-659
- Howkins, J. (2001). *The Creative Economy: How People Make Money from Ideas*. London: Allen Lane, p.116
- ICCROM Working Group (2005) *Definition of cultural heritage: References to documents in history*. Διαθέσιμο στο <URL: <http://cif.icomos.org/>>.
- KEA, European Affairs (2006). *The Economy of Culture in Europe. Report prepared for the European Commission*, Directorate-General for Education and Culture, Brussels, p.42- 46
- KEA, European Affairs (2009). *The Impact of Culture on Creativity*. Study prepared for the European Commission. Brussels
- Kern, P., Smits, Y., Wang, D. (2011). *Mapping the Cultural and Creative Sectors in the EU and China: A Working Paper in support to the development of an EU-China Cultural and Creative Industries (CCIs) platform*
- Landry C. & Bianchini F. (1995) *The creative City*. UK: Demos
- Lawrence, T., Phillips, N. (2002). *Understanding Cultural Industries*. *Journal of Management Inquiry*: Sage Publications, Vol. 11, No. 4, p.430-441
- Pembroke, B. (2013), *Creative Economy Programme 2013*
- Pratt, A. (2004). *The Cultural Economy: A Call for Spatialized "Production of Culture" Perspectives*. *International Journal of Cultural Studies*, Vol. 7, No. 1, p.117-128
- Reever, M. (2002), *Measuring the Economic and Social Impact of the arts: A Review*, UK, Arts Council England.
- Throsby D, (2001) «*Economics and Culture*», Cambridge: Cambridge University Press
- Toynbee A. (1956). *The Industrial revolution (1852 – 1883)*. Boston Beacon Press, Transaction of the Institute of British Geographers, vol 2 No 1, p. 67 – 90
- Tuan Huu T. and Navrud S. (2007) 'Valuing cultural heritage in developing countries: Comparing and pooling contingent valuation and choice modeling estimates'. *Environmental and Resource Economics*, 38 (1), pp. 51-69.
- United Nations Conference on Trade and Development (2008). *Creative economy. Report 2008*, Geneva-New York: UNCTAD

United Nations Conference on Trade and Development (2010). *Secretary-General's high-level panel on the creative economy and industries for development*. Preconference event, Geneva, 14-15 January 2008. Background paper prepared by the UNCTAD secretariat (document TD(XII)/BP/4, 17 January 2008). p.38-39

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2009). *Unesco Framework for Cultural Statistics*. Canada: Unesco, p.18

United Nations Industrial Development Organization, (2002). *Creative Industries and Micro & Small Scale Enterprise Development: A Contribution to Poverty Alleviation*. Vienna: UNIDO

Ελληνική

Αντώνης Π. Φίλιππας (1985) *Φιλαρμονική Λευκάδος(Ιστορική πορεία 135 χρόνων)*. Αθήνα. εκδόσεις: Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών.

Αυδίκος Β.(2014) *Οι πολιτιστικές και δημιουργικές Βιομηχανίες στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη εκδόσεις Επίκεντρο Α.Ε

Αυδίκος Β., Μιχαηλίδου Μ., Κλήμης Γ., Μίμης Α.(2017). *Μελέτη για την Χαρτογράφηση της Πολιτιστικής – Δημιουργικής Βιομηχανίας στην Ελλάδα*. Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού και Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης. Πάντειο Πανεπιστήμιο ΕΚΤ.

Αυδίκος Β., Καλογερέσης Θ. (2016) *ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, Αγορές, εργασία, πολιτικές*. Θεσσαλονίκη εκδόσεις Επίκεντρο.

Βερνίκος, Ν., Δασκαλοπούλου, Σ., Μπαντιμαρούδης, Φ., Μπούμπαρης, Ν., Παπαγεωργίου, Δ. (2005). *Πολιτισμικές Βιομηχανίες: Διαδικασίες, Υπηρεσίες και Αγαθά*. Αθήνα: Κριτική

ΓΓΕΤ (2020). *Συνεισφορά στην διαμόρφωση κειμένου βάσης του τομέα του τουρισμού-πολιτιστικής και δημιουργικής βιομηχανίας*. Αθήνα, Planet Α.Ε.

Δημαρόγκωνας, Α. (2001). *Η ιστορία της τεχνολογίας*. Αθήνα: Μακεδονικές Εκδόσεις

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2010). « *Πράσινη Βίβλος : Απελευθέρωση του δυναμικού των κλάδων του πολιτισμού και της δημιουργικότητας*». ΓΔ Εκπαίδευσης και Πολιτισμού. COM(2010)183

Ζορμπά Μ. (2014). *Πολιτική του Πολιτισμού: Ευρώπη και Ελλάδα στο Δεύτερο μισό του 20^{ου} Αιώνα*. Αθήνα εκδόσεις: Πατάκη

Ελ. Βενιζέλος (1960) *Θουκιδίδου ΙστορίαΙ Ι-II*, Αθήνα 2η έκδοση: Βιβλιοπωλείον της Εστίας. (σελ. 287)

- Καρδάμης Κ. (2019) *Οι μπάντες της Κέρκυρας*. Εκδόσεις Καλιδοσκόπειο.
- Καρδάμης Κ., «η μουσική στα Επτάνησα», Διαθέσιμο στο: [http://www.academia.edu/186180/The Music of Ionian Islands in Greek](http://www.academia.edu/186180/The_Music_of_Ionian_Islands_in_Greek).
- Καρδάμης Κ. (2008). «Μουσικοί απόηχοι της Γαλλικής Επανάστασης στα Επτάνησα». *The Gleaner*, 26, 79–104. <https://doi.org/10.12681/er.67> EKT
- Καρδάμης Κ.(2007), «lessons on the cornett a piston : μια ανακοίνωση στην *Gazetta Ufficiale των Ιονίων Νήσων*», Εργαστήριο Ελληνικής Μουσικής Ιόνιο Πανεπιστήμιο.
- Κοντομίχης Π. (1964) «*Το Νεοελληνικό Θέατρο στην Λευκάδα*» εκδόσεις. Μέλισσα
- Κουνιάκης Π. (1937) «*Η Σύγχρονος Λευκάς 1890-1936*» Πάτρα, εκδ. Α.Κουλουμπής
- Κωστοπούλου, Σ., Κουρκουρίδης, Δ. (2011). *Περιφερειακή Δημιουργική Ικανότητα: Μία προσέγγιση Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών στον πολιτισμό και την αναψυχή*, Εισήγηση στο 9ο Εθνικό Συνέδριο: “Περιφερειακή Ανάπτυξης και Οικονομική Κρίση: Διεθνής Εμπειρία και Ελλάδα”, Αθήνα 6 - 7 Μαΐου 2011, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης - Πάντειο Πανεπιστήμιο
- Λαζαρέτου Σ. (2014) *Η ΕΞΥΠΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: «πολιτιστικές» και «δημιουργικές» βιομηχανίες στην Ελλάδα. Μπορούν να αποτελέσουν προοπτική εξόδου από την κρίση;* Τράπεζα της Ελλάδος 2014
- Λεκάκης Σ. Πάντζου Ν. (2020) *Εισαγωγή στην Διαχείριση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, μια κριτική επισκόπηση του πεδίου στην Ελλάδα*. Αθήνα εκδόσεις Ασίνη.
- Μαχαίρας Κ.(1940) «*Η Λευκάς και Λευκάδιοι επί Αγγλικής Προστασίας 1810-1864*» Αθήνα. Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών.
- Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια, τόμος 6ος, Έκδοσις Μεγάλης Στρατιωτικής και Ναυτικής Εγκυκλοπαίδειας, 1929, Αθήνα
- Μπαρμπάκη, Μ. (2009). *Οι πρώτοι μουσικοί σύλλογοι της Αθήνας και του Πειραιά και η συμβολή τους στη μουσική παιδεία (1871-1909)*. Αθήνα ΣΕΑΒ www.Kallipos.gr. DOI 10.12681/eadd/24408
- Μπαρμπάκη, Μ. (2015). *Όψεις της Μουσικής Ζωής στα Ελληνικά Αστικά Κέντρα το Δεύτερο Μισό του 19ου Αιώνα*. Αθήνα ΣΕΑΒ,2015. www.kallipos.gr ISBNQ 978-960-603-152-6
- Μοντσενίγος Σ. (1958) *Νεοελληνική μουσική: Συμβολή εις την Ιστορίαν της*. Αθήνα, 1958
- Παπαοικονόμου Κ. Κηπουργού(2011), άρθρο “*η συμβολή του Αρχαίου Άργους στην ανάπτυξη της μουσικής*”, 2011,[www. argolikivivliothiki.gr](http://www.argolikivivliothiki.gr)
- Ροντογιάννης Π. εφημερίδα «*Λευκαδίτικες Σελίδες*» φυλ. 20/1963

Ροντογιάννης Π.(1980) *Ιστορία Νήσου. Λευκάδος*. Τομ. Β' εκδόσεις:Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών Αθήνα .1980

Σκλαβενίτης Τρ.(2006) « Ηπολιτισμική ιστορία της Λευκάδας μετά την Ένωση» Ήλιος Αποθετήριο Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών:

https://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/7623/2/INR_Sklavenitis_a66.pdf

Συναδινός Θ.Ν.(1922) « *Το Ελληνικό Τραγούδι*» σελ 152 Αθήνα 1922

Συναδινός Θ.Ν.(1919) «*Ιστορία Νεοελληνικής Μουσικής*»

C. Finkel,(2007) « ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ 1300-1923» εκδόσεις ΔΙΟΠΤΡΑ Αθήνα

M. L. West, (1999) *αρχαία ελληνική μουσική*, Αθήνα : Παπαδήμας,

Ηλεκτρονικές Πηγές:

Αντώνης_Παπαδόπουλος, Συμβαίνει_Τώρα, Ντοκιμαντέρ: «Η Μπάντα» του Νίκου Ασλανίδη // Με Αλέξη Παρχαρίδη και την Φιλαρμονική Γιαννιτσών:

<https://www.youtube.com/watch?v=s1zkAg45yMQ>, ημερομηνία

προσπέλασης:2022

Ελληνική Μουσική Πύλη, Κέντρο ελληνικής Μουσικής Πληροφόρησης:

<https://www.musicportal.gr/bands/?lang=el> ημερομηνία προσπέλασης: 2022

Εφημερίδα Μακεδονία: <https://www.makthes.gr/mpanta-i-filarmoniki-orchistra-tis-kerasoyntos-apo-tin-opoia-epiviose-mono-enas-moysikos-217697> ημερομηνία

προσπέλασης: 2022

Μουσείο Μπενάκη Tobacco. 101 σημειώσεις για τα ανατολικά καπνά:

<https://www.youtube.com/watch?v=dIPEbzECPp4>, ημερομηνία προσπέλασης:

2022

Ορφανός Γ. Φιλαρμονική Καρλοβασίων "ΚΛΕΑΝΘΗΣ Ο ΣΑΜΙΟΣ" :

<https://www.youtube.com/watch?v=uWIJ65Zm89E> ημερομηνία

προσπέλασης:2022

Τουριστικός Οδηγός Κέρκυρας (Φιλαρμονική Καποδίστριας):

[https://www.infokerkyra.gr/corfu/culture/238-filarmoniki-enosi-kerkyras-](https://www.infokerkyra.gr/corfu/culture/238-filarmoniki-enosi-kerkyras-kapodistriasi.html)

[kapodistriasi.html](https://www.infokerkyra.gr/corfu/culture/238-filarmoniki-enosi-kerkyras-kapodistriasi.html) ημερομηνία προσπέλασης: 2022

Τουριστικός Οδηγός Καρπενησίου (Φιλαρμονική Δήμου Καρπενησίου):

[https://www.info-karpenisi.gr/karpenisi-portal/sports-culture/arts-cultural-](https://www.info-karpenisi.gr/karpenisi-portal/sports-culture/arts-cultural-space/filarmoniki-dimou-karpenisiou.html)

[space/filarmoniki-dimou-karpenisiou.html](https://www.info-karpenisi.gr/karpenisi-portal/sports-culture/arts-cultural-space/filarmoniki-dimou-karpenisiou.html) ημερομηνία προσπέλασης: 2022

ΥΠΠΟΛ 2021, ΓΔΣΠ πρόγραμμα οικονομικής & ηθικής υποστήριξης Φορέων και Δράσεων Φιλαρμονικών

<https://www.culture.gov.gr/el/Information/SitePages/view.aspx?nID=3799>

ημερομηνία προσπέλασης: 2022

ΥΠΠΟΛ, Πύλη Πολιτιστικών Φορέων:

<https://drasis.culture.gr/index.php/registered> ημερομηνία προσπέλασης: 2022

ΥΠΠΟΛ (2002) 'Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς'. Εφημερίς της Κυβερνήσεως, ΦΕΚ 153 Α/ 28.6.2002. Διαθέσιμο στο <URL: <http://www.et.gr>> .

AROMALEFKADAS: <https://aromalefkadas.gr/η-μαρία-κάλλας-έκανε-δυο-εμφανίσεις-στ/>

ΦΕΚ 103/Β/10-03-1982 υπ' αριθμό απόφαση Γ/1981/85006 (Ιστοσελίδα Εθνικού Τυπογραφείου) www.et.gr ημερομηνία προσπέλασης: 2022

Avant-Garde.com.cy, εικ. Αργυρό νόμισμα (τετράδραχμο) από την Σαλαμίνα, του Δημήτριου Πολιορκητή (306-282 π.Χ) <https://avant-garde.com.cy/istories/nomismata-politistiko> ημερομηνία προσπέλασης: 2022

KalymnosArchives ιταλικά επίκαιρα V «il governatore Lago e le piccole italiane di Rodi» : <https://www.youtube.com/watch?v=vfbiYZH6s7I>, ημερομηνία προσπέλασης: 2022

LEROS NEWS(Φιλαρμονική Δήμου Λέρου):

<https://lerosnews.gr/ta-nea-tis-lerou/leros-ta-nea-ths-dhmotikh-s-filarmonikh-s>

ημερομηνία προσπέλασης: 2022

OPEN TV, Η «Μπάντα» του Νίκου Ασλανίδη ,19/5/2021:

<https://www.youtube.com/watch?v=qXeWsfMp9o> ημερομηνία

προσπέλασης: 2022

The Metropolitan Museum of Art. Department of Musical Instruments, εικ. Σημαιοφόρος και drummer, Hans Sebald Beham, Ξυλογραφία, 1544

<http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/41.1.90>, ημερομηνία

προσπέλασης: 2022

Ιστοσελίδες Φιλαρμονικών:

1. Φιλαρμονική Τρικόλων: <https://gr.polomap.com/τρίκαλα/3385>
2. Φιλαρμονική Εταιρεία Λευκάδας: <https://filarmoniki.gr/>
3. Φιλαρμονική Γαστουρίου Κέρκυρας: <https://bandgastouri.gr/epikoinwnia/>
4. Φιλαρμονική Σίνδου: <https://www.youthbandfestival.gr/epikoinonia/>

5. Φιλαρμονική Ακράτας: <https://filarmonikiakratas.webs.com/>
6. Φιλαρμονική Έδεσσας: <http://www.edessacity.gr/edessaphilharmonic/index.htm>
7. Φιλαρμονική Δήμου Βόλου: <https://dimosvolos.gr/el/filarmoniki>
8. Φιλαρμονική Ένωση Λακώνων “Άγιος Νικόλαος” Κέρκυρας:
<https://visit.corfu.gr/el/moysikh/filarmonikh-enwsh-lakwnwn-aggios-nikolaos/>
9. Φιλαρμονική Εταιρεία «ΜΑΝΤΖΑΡΟΣ» (Φ.Ε.Μ.):
<https://visit.corfu.gr/el/texnes-kai-politismos/filarmonikh-etairia-mantzaros-f-e-m/>
10. Φιλαρμονική Εταιρεία Ναούσης: <https://fen.gr/contact-us/>
11. Φιλαρμονική Πύργου: <https://filarmonikipyrgou.wordpress.com/επικοινωνία/>
12. Φιλαρμονική Ζευγολατιού: <https://filarmonikizevgolatiou.org/contact/>
13. Φιλαρμονική Κυνοπιαστών Κέρκυρας:
https://www.kinopiastesband.gr/?page_id=117
14. Φιλαρμονική Σχολή Κεφαλληνίας Ωδείο Ρόκκου Βεργωτή:
<https://www.facebook.com/filarmonikisxolikefalinias/>
15. Φιλαρμονική Σχολή Ληξουρίου Κεφαλλονιά:
<https://filarmonikilixouriou.blogspot.com/>
16. Φιλαρμονική Αγίας Παρασκευής Αττική: <https://www.paodap.gr/portal/epikoinonia>
17. Δημοτική Φιλαρμονική Αιγείρας « Ιωάννης Κοκονέτσης»:
<https://filarmonikiaigeiras.blogspot.com/>
18. Φιλαρμονική Δήμου Αγρινίου:
https://agrinio-band.business.site/?utm_source=gmb&utm_medium=referral
19. Κοινωνικής Όμιλος Ιθάκης – Φιλαρμονική:
<https://www.ithaca.gr/archiki/synantiste-tou-ithakisious/syllogi/>
20. Φιλαρμονική Δήμου Ιωαννιτών:
<http://www.pkdi.gr/content/φιλαρμονική-δήμου-ιωαννιτών/>
21. Φιλαρμονική Καλλιθέας Ρόδου: <http://filarmoniki-kalitheas-rhodes.blogspot.com/>
22. Φιλαρμονική Ορεστιάδας: <https://dikepao.gr/epikoinonia>
23. Φιλαρμονική Δήμου Σαλαμίνας:
<https://www.salamina.gr/παρουσιαση-δημου/πολιτισμος/φιλαρμονικη-δημου-σαλαμινας/>
24. Φιλαρμονική Δήμου Τρίπολης: <https://www.npddtripolis.gr/?cat=13>
25. Δημοτική Φιλαρμονική Ορχομενού Βοιωτίας:
<https://orchomenos.gr/oldsite/03ypiresies2/08filarmoniki.htm>
26. Δημοτική Φιλαρμονική Ιτέας: <https://filarmonikiiteas.gr/epikoinonia>

27. Φιλαρμονική Αργοστολίου «Διονύσιος Λαύρακας»:
<https://kedike.gr/departments/φιλαρμονική-αργοστολίου-διονύσης-λ/>
28. Φιλαρμονική Εταιρεία Κέρκυρας(Παλαιά): <https://www.fek.gr/>
29. Φιλαρμονική Λιαπάδων Κέρκυρας:
<https://es-la.facebook.com/people/Φιλαρμονική-Λιαπάδων/100066660006155/>
30. Φιλαρμονική Αγίου Ματθαίου Κέρκυρας «Λορέντζος Μαβίης»:
<https://feamand.wordpress.com/>
31. Φιλαρμονική Κορακιάνας « Σπύρος Σαμάρας»: <https://fkssamaras.gr/>
32. Φιλαρμονική Συναράδων Κέρκυρας: <https://filarmonikisinarades.gr/>
33. Φιλαρμονική Γαστουρίου Κέρκυρας «Η Ομόνοια»: <https://bandgastouri.gr/>
34. Φιλαρμονική Δήμου Ιεράς Πόλεως Μεσολογγίου «Χρήστος Καψάλης»:
<http://messolonghi.gov.gr/?p=2535>
35. Δημοτική Φιλαρμονική Λαμίας:
<https://www.lamia.gr/basiki-selida/dimotiki-filarmoniki-lamias>
36. Φιλαρμονική Δήμου Λειβαδέων:
<https://dimoslevadeon.gr/news/έναρξη-εγγραφών-στην-φιλαρμονική-ορχ/>
37. Παπαχαράλαμπος Δημοτική Φιλαρμονική Ναυπάκτου:
<https://www.nafpaktos.gr/el/blog/>
38. Δημοτική Φιλαρμονική Αμφιλοχίας:
<https://www.dimosamfilochias.gr/category/kentro-kinonikis-anaptyxis-dimou-amfilochias-ke-k-a-d-a/dimotiki-filarmoniki-amfilochias/>
39. Δημοτική Φιλαρμονική Χαλκίδας: <https://doappex.dimoschalkideon.gr/politismos/>
40. Φιλαρμονική Δήμου Πάτμου:
<https://www.patmos.gr/community/filarmoniki-pneumatikoy-kentrou/>
41. Φιλαρμονική Δήμου Λήμνου: <https://limnos.gov.gr/>
42. Φιλαρμονική Δήμου Ηρακλείου Κρήτης:
<https://www.heraklion.gr/culture/music/music.html>
43. Φιλαρμονική Δήμου Σύρου:
<https://www.syrosisland.gr/place/philharmonic-ermoupolis/>
44. Φιλαρμονική Δήμου Σητείας- ΔΟΚΑΣ:
<https://sitia.gr/municipality/dokas/philharmonic-orchestra.html>
45. Φιλαρμονική Δήμου Χίου: <https://npddchios.gr/φιλαρμονική/>
46. Φιλαρμονική Δήμου Ρεθύμνου:
<https://www.rethymno.gr/municipality/npdd-philharmonikh/df-intro.html>

47. Φιλαρμονική Δήμου Μυτιλήνης:
<https://www.mytilene.gr/2022/09/07/xekinoun-oi-engrafes-kai-oi-proves-tis/>
48. Φιλαρμονική Δήμου Χανίων:
<https://www.chania-culture.gr/politismos/filarmoniki-dimou-chanion/>
49. Φιλαρμονική Δήμου Μαλεβιζίου Κρήτης (παιδική):
<https://malevizi.gov.gr/?s=φιλαρμονικη>
50. Φιλαρμονική Σάμου ΚΛΕΑΝΘΗΣ Ο ΣΑΜΙΟΣ:
<https://el-gr.facebook.com/filarmonikikarlovasou/>
51. Φιλαρμονική Δήμου Κω: <https://gr.polomap.com/κως/16545>
52. Φιλαρμονική Σάμου "ΒΑΘΥΛΛΟΣ-ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΕΡΟΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ":
<https://el-gr.facebook.com/groups/112154288795044/?mibextid=6NoCDW>
53. Φιλαρμονική Δήμου Πάργας: <https://dimospargas.gr/music/>
54. Φιλαρμονική Δήμου Ιωαννίνων :
<http://www.pkdi.gr/content/φιλαρμονική-δήμου-ιωαννιτών>
55. Φιλαρμονική Δήμου Τυρνάβου: <https://www.tirnavos.gr/el/culture/filarmoniki>
56. Φιλαρμονική Δήμου Φιλιάτων: <https://filiates.gr/giatonpoliti/filarmoniki/>
57. Φιλαρμονική Δήμου Ηγουμενίτσας:
<https://igoumenitsa.gr/el/home/gia-ton-dimoti/politismos-athlitisimos/filarmonikh>
58. Φιλαρμονική Δήμου Μετεώρων: <https://www.dimosmeteoron.com/>
59. Φιλαρμονική Δήμου Καρδίτσας:
<https://dimoskarditsas.gov.gr/lentity/dopak-dimotikos-organismos-politismou-athlitisimos-karditsas/>
60. Φιλαρμονική Δήμου Αργους Ορεστικού:
<https://www.argosorestiko.gr/filarmoniki-dimoy-argoys-orestikoy/>
61. Φιλαρμονική Δήμου Βόλου: <https://dimosvolos.gr/el/filarmoniki>
62. Φιλαρμονική Δήμου Λιτόχωρου Δίου-Ολυμπίου:
<https://www.dion-olympos.gr/φορεισ-συλλογοι/>
63. Δημοτική Φιλαρμονική Αγίας Βαρβάρας:
<https://www.oloimazi.gr/el/dhmosio/dimos-agias-varvaras-filarmoniki>
64. Δημοτική Φιλαρμονική Κερατέας: <https://www.thorikos.gr/politismos/>
65. Δημοτική Φιλαρμονική Χαλανδρίου:
<https://www.chalandri.gr/yphresies/politismos/filarmonikh-orchestra/>
66. Φιλαρμονική Δήμου Αθηναίων:
<https://www.opanda.gr/index.php/mousika-sinola-dimo-athinaion/525-filarmoniki>

67. Δημοτική Φιλαρμονική Αιγάλεω: <https://www.aigaleo.gr/dimotiki-filarmoniki/>
68. Φιλαρμονική Δήμου Πειραιά:
<https://piraeus.gov.gr/filarmonikh-orchestra-dhmou-peiraia/>
69. Φιλαρμονική Δήμου Ιλίου: <https://www.ilion.gr/φιλαρμονική/>
70. Φιλαρμονική Δήμου Ελευσίνας: <https://pakppa.gr/φιλαρμονική/>
71. Φιλαρμονική Δήμου Σαρωνικού:
<https://saronikocity.gr/domes/politismos/dimotiki-filarmoniki/>
72. Φιλαρμονική Δήμου Περιστερίου:
<https://el-gr.facebook.com/people/ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗ-ΔΗΜΟΥ-ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ-OFFICIAL/100063590381950/> <https://www.peristeri.gr/>
73. Φιλαρμονική Δήμου Μαρκόπουλου: <http://www.kdem.gr/pages/filarmonikh>
74. Φιλαρμονική Δήμου Βριλησίων:
<https://vrilissia-arts-sports.gr/2-uncategorised/136-dimotiki-filarmoniki-orxistra>
75. Φιλαρμονική Δήμου Κηφισιάς «Ανδρέας Κατεβαίνης»:
<https://el-gr.facebook.com/Αντρέας-Κατεβαίνης-Φιλαρμονική-στην-Κηφισιά-185823898173568/>
76. Φιλαρμονική Δήμου Καλαμαριάς:
<https://kalamaria.gr/πολιτισμός/φιλαρμονική/Φιλαρμονική Δήμου Παύλου Μελά>
77. Φιλαρμονική Δήμου Πέλλας: <https://www.dikepap.gr/φιλαρμονική-δήμου-πέλλας/>
78. Φιλαρμονική Δήμ. Κοιν. Επιχ.ΙΡΙΣ: <https://irispm.gr/>
79. Φιλαρμονική Δήμου Νέστου:
<https://www.facebook.com/groups/448597301899969/?mibextid=6NoCDW>
80. Φιλαρμονική Δήμου Νέας Προποντίδας:
<https://www.nea-propontida.gr/dimotikes-filarmonikes-dimoy-neas-propontidas/>
81. Φιλαρμονική Δήμου Σερρών
82. Δημοτική Φιλαρμονική Νέων Μουδανιών:
<https://www.nea-propontida.gr/dimotikes-filarmonikes-dimoy-neas-propontidas/>
83. Φιλαρμονική Δήμου Μαρωνείας – Σαπών (Θράκης):
<http://oisapes.mysch.gr/topos/filarmon.1/filarmon.3.htm>
84. Δημοτική Φιλαρμονική Νέας Τρίγλιας:
<https://www.nea-propontida.gr/dimotikes-filarmonikes-dimoy-neas-propontidas/>
85. Δημοτική Φιλαρμονική Νέας Καλλικράτειας:
<https://www.nea-propontida.gr/dimotikes-filarmonikes-dimoy-neas-propontidas/>
86. Φιλαρμονική Δήμου Αμπελοκήπων – Μενεμένης:

- <https://www.ampelokipi-menemeni.gr/activities/politismos/filarmoniki-banta/>
87. Φιλαρμονική Δήμου Βέροιας: <https://www.veriaculture.gr/filarmoniki>
88. Φιλαρμονική Δήμου Αριστοτέλη- Αρναίας:
<http://www.dimosaristoteli.gr/gr/municipality/dimos/aristoteleiofilarmonic>
89. Φιλαρμονική Δήμου Αλεξανδρούπολης:
<https://alexpolis.gr/eimai-dimotis/φιλαρμονική-δήμου-αλεξανδρούπολης/>
90. Φιλαρμονική Δήμου Εορδαίας- Κοζάνης:
<https://www.facebook.com/groups/28312783651/?mibextid=6NoCDW>
91. Φιλαρμονική Δήμου Πανδώρα- Κοζάνης:
<https://oapnkozanis.gr/filarmoniki-pandora/>
92. Φιλαρμονική Δήμου Κασσάνδρας: <http://kedikassandras.gr/services/φιλαρμονικη/>
93. Φιλαρμονική Δήμου Θήβας: <https://www.facebook.com/filarmonikiorxistrathivas/>
94. Φιλαρμονική Δήμου Ξάνθης:
<https://cultureofxanthi.gr/kentro-politismou/tmima-politismou/filarmoniki/>
95. Φιλαρμονική Δήμου Δοξάτου Δράμας: https://din.gr/doxato/backup/?page_id=4292
96. Φιλαρμονική Δήμου Βοΐου: <https://npdd-voiou.webnode.gr/φιλαρμονικη/>
97. Φιλαρμονική Δήμου Φλώρινας:
https://www.cityoflorina.gr/index.php/dimotiki-arxi/nomika-prosopa/208-Δημοτική_Φιλαρμονική
98. Φιλαρμονική Παπάφειου Ιδρύματος: <https://papafio.gr/music/>
99. Φιλαρμονική Δήμου Έδεσσας:
http://www.edessacity.gr/edessaphilharmonic/2020/ed800-edessa-philharmonic-2-1_el.htm
100. Φιλαρμονική Δήμου Πυλαίας: <https://el-gr.facebook.com/filpylxor/>
<https://pilea-hortiatis.gr/>
101. Δημοτική φιλαρμονική Νέων Μίκρας:
<https://www.deppath.gr/φιλαρμονικές-ορχήστρες/>
102. Δημοτική φιλαρμονική Νέων Βασιλικών:
<https://www.deppath.gr/φιλαρμονικές-ορχήστρες/>
103. Δημοτική φιλαρμονική Νέων Θέρμης:
<https://www.deppath.gr/φιλαρμονικές-ορχήστρες/>
104. Φιλαρμονική Δήμου Καλαβρύτων:
<https://www.facebook.com/groups/125639290934285/?mibextid=6NoCDW>
105. Φιλαρμονική Δήμου Σπάρτης:

- <https://www.sparti.gov.gr/index.php/2018-01-04-11-18-45/item/138-2018-01-04-22-55-10>
106. Φιλαρμονική Δήμου Β. Κυνουρίας: <https://www.boriakinouria.gov.gr/>
107. Φιλαρμονική Δήμου Καλαμάτας:
<https://www.kalamata.gr/el/dimos/npdd/dimotiki-filarmoniki>
108. Φιλαρμονική Δήμου Μονεμβασίας: <http://www.nomikomonevasias.gr/>
109. Δημοτική Φιλαρμονική Δήμου Βοιών: <http://www.nomikomonevasias.gr/>
110. Δημοτική Φιλαρμονική Ασωπού: <http://www.nomikomonevasias.gr/>
111. Φιλαρμονική Δήμου Κορινθίων: <https://www.korinthos.gr/η-φilarmonική/>
112. Φιλαρμονική Δήμου Λουτρακίου: <https://loutrakiband.gr/2022/>
113. Φιλαρμονική Δήμου Ναυπλίων:
<https://doppat.gr/details/103-filarmonikh-doppat-nayplioy.html>
114. Φιλαρμονική Δήμου Οιχαλίας – Μεσσηνίας: <https://oichalia.gov.gr/tag/filarmoniki/>
115. Φιλαρμονική Αιγίου ΕΥΤΕΡΠΗ:
<https://el-gr.facebook.com/people/Φilarmonική-Αιγίου-Ευτέρπη/100054626551425/>
116. Φιλαρμονική Δήμου Σάμης: <https://sami.gov.gr/filarmoniki>
117. Φιλαρμονική Δήμου Καρυσάδων Κέρκυρας:
<https://el-gr.facebook.com/friendsofkarousadesphilarmonic/>
118. Φιλαρμονική Λυξουρίου ΠΑΛΛΗΣ:
<https://www.facebook.com/filarmonikilixourioupallis/>
119. Φιλαρμονική Δήμου Παξών:
<http://www.paxi.gr/web/index.php/art/0/1/827/Φilarmonική-Δήμου-Παξών.html>
120. Φιλαρμονική Θιναλίων Κέρκυρας: <https://www.facebook.com/people/ΦILARMONIKH-ΘINAIΩN-ΔΗΜΟΥ-ΚΕΡΚΥΡΑΣ/100057700657682/>
121. Φιλαρμονική Δήμου Ζακύνθου: <https://www.zakynthos.gov.gr/>
<https://el-gr.facebook.com/people/Φilarmonική-Δήμου-Ζακυνθίων/100009423529164/Φilarmonική-Σχολή-Κεφαλληνίας>
122. Φιλαρμονική ΚΟΝΤΟΚΑΛΙΟΥ: <https://el-gr.facebook.com/kontokalioufilarmoniki/>
123. Φιλαρμονική ΣΚΡΙΠΕΡΟΥ:
<https://www.facebook.com/groups/33332150507/?mibextid=6NoCDW>
124. Φιλαρμονική σχολή Λειβαθούς «Χαρίλαος Χωραφάς» (Δήμος Λειβαθούς):
<https://kedike.gr/departments/φilarmonική-σχολή-λειβαθούς-χαρίλα/>
125. Φιλαρμονική Σχολή Σάμης «Θέμος Αμούργης»:

<https://kedike.gr/departments/φιλαρμονική-σάμης-θέμος-αμούργης/>

126. Φιλαρμονική Εταιρεία Λευκίμης Κέρκυρας:

<https://el-gr.facebook.com/felefkimmis1911/>

127. Μουσικός σύλλογος Φιλαρμονική Αυλιωτών (Ερεικούσα Κέρκυρας)

<https://www.facebook.com/people/filarmoniki-Avlioton/100063651545799/>

Παράρτημα 1 Πίνακες

Πίνακας 1. «Ταξινόμηση Δεικτών δημιουργικότητας»

Δείκτης	Σκοπός	Πεδίο Δράσης
Δείκτες Δημιουργικότητας		
Δείκτης του Χονγκ Κονγκ	Συλλαμβάνει τα χαρακτηριστικά των κοινωνικο-πολιτιστικών παραμέτρων και δείχνει την αλληλεπίδραση των διαφόρων παραγόντων που συμβάλλουν στη δημιουργικότητα	Το σύνολο των γνωστικών, περιβαλλοντικών και προσωπικών μεταβλητών που αλληλεπιδρούν με σκοπό να προκαλέσουν δημιουργικά αποτελέσματα στη περιοχή του Χονγκ Κονγκ
Ευρωπαϊκός Δείκτης Δημιουργικότητας	Δημιουργία λίστας στοιχείων που θα προσελκύσουν την «δημιουργική τάξη» σε μια τοποθεσία	Τεχνολογία – Ανοχή - Ταλέντο
Φλαμανδικός Δείκτης	Σημείο αναφοράς της περιφερειακής καινοτομίας	Η τεχνολογική καινοτομία, η επιχειρηματικότητα και η προθυμία της κοινωνίας
Δείκτες Πολιτιστικής Ζωής		
Φιλανδική Έκθεση	Συλλογή δεικτών πολιτιστικής ζωής	Πολιτιστικός τομέας: μουσική, χορός, θέατρο, εικαστικές τέχνες, πολιτιστική κληρονομιά, βιβλιοθήκες, κινηματογράφος και βίντεο, περιοδικά και εφημερίδες
Δείκτες Καινοτομίας		
Ευρωπαϊκός Πίνακας Αποτελεσμάτων Καινοτομίας	Κατάταξη των κρατών μελών ανάλογα με το βαθμό καινοτομίας τους	Τεχνολογική Καινοτομία
Εγχειρίδιο του Όσλο	Καλύτερη κατανόηση της διαδικασίας της καινοτομίας	Οικονομικά αποτελέσματα και ανθρώπινο κεφάλαιο (εκπαίδευση, ταλέντο)

Πηγή : ΚΕΑ,2009:182-183 (επεξεργασία συγγραφέα)

Πίνακας 2. «Οι 32 υπό δείκτες του Ευρωπαϊκού Δείκτη Δημιουργικότητας»

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ	ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ
<p>1. Αριθμός ωρών που αφιερώνονται στις τέχνες και τον πολιτισμό στην πρωτοβάθμια και την δευτεροβάθμια εκπαίδευση</p> <p>2. Αριθμός σχολών των τεχνών (μουσικά σχολεία, σχολές ζωγραφικής κλπ) ανά ένα εκατομμύριο κατοίκους</p> <p>3. Αριθμός φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που σπουδάζουν σε τμήματα που συνδέονται με τον πολιτισμό</p> <p>4. Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα του πολιτισμού επί του συνόλου της απασχόλησης</p>	<p>16. Ποσοστό ευρυζωνικής διείσδυσης</p> <p>17. Ποσοστό νοικοκυριών που έχουν προσωπικό Η/Υ και κονσόλες βιντεοπαιχνιδιών στο σπίτι</p>
ΠΟΛΥΜΟΡΦΙΑ	ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ
<p>5. Ποσοστό του πληθυσμού που εκφράζουν ανεκτική στάση απέναντι στις μειονότητες</p> <p>6. Μερίδιο του πληθυσμού που ενδιαφέρεται για τις τέχνες και τον πολιτισμό</p> <p>7. Μερίδια αγοράς των μη εθνικών ευρωπαϊκών ταινιών</p> <p>8. Επίπεδο πλουραλισμού στα μέσα επικοινωνίας στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης</p> <p>9. Μερίδιο των αλλοδαπών στην απασχόληση στον τομέα του πολιτισμού</p>	<p>18. Φορολογικές απαλλαγές στους καλλιτέχνες και στους εργαζόμενους σε δημιουργικούς τομείς</p> <p>19. Συντελεστές ΦΠΑ στα βιβλία, στις ηχογραφήσεις, στα βίντεο, στις κινηματογραφικές εισπράξεις, στους εικαστικούς καλλιτέχνες</p> <p>20. Φορολογικά κίνητρα για δωρεές και χορηγίες</p> <p>21. Άμεσες δημόσιες δαπάνες για τον πολιτισμό</p> <p>22. Επίπεδο της κρατικής χρηματοδότησης στον κινηματογράφο</p> <p>23. Επίπεδο της κρατικής χρηματοδότησης στη δημόσια τηλεόραση</p> <p>24. Επίπεδο δικαιωμάτων που εισπράττονται από τους μουσικούς δημιουργούς κατά κεφαλήν</p>
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ
<p>10. Μέση ετήσια πολιτιστική δαπάνη ανά νοικοκυριό</p> <p>11. Ποσοστό των ατόμων που συμμετέχουν σε πολιτιστικές δραστηριότητες μια φορά τον χρόνο</p> <p>12. Αριθμός των δημοσίων θεάτρων ανά κάτοικο</p>	<p>25. Προστιθέμενη αξία των δημιουργικών βιομηχανιών ως ποσοστό του ΑΕΠ</p> <p>26. Κύκλος εργασιών της μουσικής βιομηχανίας κατά κεφαλήν</p> <p>27. Κύκλος εργασιών της βιομηχανίας εκδόσεων κατά κεφαλήν</p> <p>28. Κύκλος εργασιών της βιομηχανίας κινηματογράφου κατά κεφαλήν</p>

13. Αριθμός των δημόσιων μουσείων ανά κάτοικο 14. Αριθμός των δημόσιων συναυλιακών χώρων 15. Αριθμός των αιθουσών κινηματογράφου	29. Αριθμός μεγάλου μήκους που παράγονται ετησίως 30. Αριθμός ηχογραφήσεων που πραγματοποιούνται ετησίως 104 53 ανά χώρα 31. Αριθμός βιβλίων που δημοσιεύονται ετησίως 32. Αριθμός σχεδιαστικών εφαρμογών ανά ένα εκατομμύριο κατοίκους
--	--

Πηγή : ΚΕΑ,2009:193-195, επεξεργασία Κωστοπούλου, Σ., Κουρκουρίδης, Δ. (2011)

Πίνακας 3: «Ταξινόμηση των δέκα κατηγοριών του πολιτισμού»

1. Πολιτιστική Κληρονομιά	1.1 Ιστορικά μνημεία 1.2. Αρχαιολογική κληρονομιά 1.3. Αρχιτεκτονική κληρονομιά 1.4. Μουσεία 1.5. Αρχεία 1.6. Άλλες μορφές πολιτιστικής κληρονομιάς (άυλη κληρονομιά, τοπία κ.ά.)	
2. Έντυπο και λογοτεχνία	2.1. Λογοτεχνική και συγγραφική δημιουργία 2.2. Βιβλία, φυλλάδια και συναφή έντυπα 2.3. Εφημερίδες και περιοδικά 2.4. Διάθεση, κυκλοφορία και εμπορία βιβλίων και εντύπων 2.5. Υπηρεσίες βιβλιοθηκών 2.6. Βοηθητικές υπηρεσίες για την παραγωγή εντύπων και λογοτεχνικών έργων	
3. Μουσική	3.1. Μουσική δημιουργία 3.2. Παρουσίαση και εκτέλεση ζωντανής μουσικής (συναυλίες, ρεσιτάλ, χορωδίες, παραστάσεις κ.ά.) 3.3. Έντυπη δημοσίευση μουσικών έργων 3.4. Λυρικές δημιουργίες και παραστάσεις (όπερα, οπερέτα κ.ά.) 3.5. Οπτικοακουστική καταγραφή μουσικής, τραγουδιού, λυρικών παραστάσεων (δίσκοι, κασέτες, CD, DVD κ.ά.)	

	<p>3.6. Διάθεση και εμπορία καταγεγραμμένης οπτικοακουστικής και έντυπης μουσικής</p> <p>3.7. Παραγωγή και εμπορία μουσικών οργάνων</p> <p>3.8. Μουσική εκπαίδευση (εκτός της επίσημης σχολικής)</p> <p>3.9. Άλλες δραστηριότητες απαραίτητες για τη δημιουργία, παραγωγή, εμπορία, κυκλοφορία μουσικής και μουσικών οργάνων</p>	
4. Παραστατικές τέχνες	<p>4.1. Δημιουργία έργων παραστατικών τεχνών</p> <p>4.2. Δραματικές παραστάσεις</p> <p>4.3 Χορογραφικές παραστάσεις</p> <p>4.4. Άλλες παραστατικές τέχνες (τσίρκο, μιούζικ χολ, καμπαρέ, θεάματα, θέατρο σκιών)</p> <p>4.5. Οπτικοακουστική καταγραφή παραστάσεων και δρώμενων</p> <p>4.6. Άλλα θεαματικά δρώμενα</p> <p>4.7. Εκπαίδευση (εκτός της επίσημης σχολικής)</p> <p>4.8 Βοηθητικές δραστηριότητες απαραίτητες για την παρουσίαση παραστάσεων (σκηνοθεσία, σκηνογραφία, προβολή και εμπορία, ενοικίαση και εξοπλισμός αιθουσών, ενδιάμεσοι και μάνατζερ, διάθεση εισιτηρίων κ.ά.)</p>	
5. Παραγωγή, προβολή και έκθεση εικονικών και πλαστικών τεχνών	5.1 Παραγωγή και δημιουργία εικονικών και πλαστικών τεχνών	<p>5.1.1. Ζωγραφική</p> <p>5.1.2. Γλυπτική</p> <p>5.1.3. Γραφικές τέχνες</p> <p>5.1.4. Βιοτεχνίες τέχνης</p> <p>5.1.5. Άλλες μορφές εικονικών και πλαστικών τεχνών</p>
	5.2. Προβολή, απεικόνιση και έκθεση έργων εικονικών και πλαστικών τεχνών	<p>5.2.1. Ζωγραφική</p> <p>5.2.2. Γλυπτική</p>
	5.3. Διάθεση και εμπορία έργων εικονικών και πλαστικών τεχνών	<p>5.3.1. Ζωγραφική</p> <p>5.3.2. Γλυπτική</p>

	5.4. Εκπαίδευση	
	5.5. Βοηθητικές δραστηριότητες απαραίτητες για τη δημιουργία, παρουσίαση έργων εικονικών και πλαστικών τεχνών (παραγωγή και διάθεση, υλικά και εργαλεία, χυτήρια κ.ά.)	
6. Κινηματογράφος, Βίντεο και Φωτογραφία	5.1. Κινηματογραφική παραγωγή (παραγωγή κινηματογραφικών έργων) 5.2. Βιντεογραφία και ψηφιακή DVD κινηματογραφία 5.3. Διάθεση κινηματογραφικών έργων, βίντεο και DVD 5.4. Προβολή κινηματογραφικών έργων, βίντεο και DVD 5.5. Φωτογραφία (λήψη, εκτύπωση, ψηφιοποίηση, έκθεση) 5.6. Καλλιτεχνική φωτογραφία (φιλμ και ψηφιακή) 5.7. Εκπαίδευση κινηματογράφου και φωτογραφίας 5.8. Βοηθητικές δραστηριότητες απαραίτητες για τη δημιουργία, παρουσίαση έργων κινηματογράφου και φωτογραφίας (συσκευές και μηχανές, φιλμ, ψηφιακά υπόβαθρα, εμπορία φιλμ και ψηφιακών υποβάθρων, διακίνηση κινηματογραφικών έργων, μηχανές προβολής, μηχανές εγγραφής, οθόνες, εγκαταστάσεις και κτήρια κ.ά.)	
7. Ραδιοτηλεόραση	7.1. Ραδιοφωνία 7.2. Τηλεόραση 7.3. Δορυφορικές και διαδικτυακές 7κπομπές 7.4. Παραγωγή ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων 7.5. Εκπαίδευση προσωπικού	

	7.6. Βοηθητικές δραστηριότητες απαραίτητες για τις ραδιοηλεκτρονικές παραγωγές και εκπομπές (παραγωγή και διάθεση πομπών, δεκτών και δικτύων, διαφήμιση κ.ά)	
8. Κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες	8.1. Σύλλογοι, σωματεία και ενώσεις	
	8.2. Πολυκέντρα, πολιτιστικές πρωτοβουλίες, ερασιτεχνικές δραστηριότητες, εθελοντισμός	
	8.3. Κοινωνικές και πολιτισμικές πρακτικές και δρώμενα	8.3.1. Οικογενειακή ζωή και εορτές 8.3.2. Κοινοτική ζωή και εορτές 8.3.3. Ατομικές πρακτικές
	8.4. Άλλα κοινωνικά και πολιτισμικά δρώμενα (τελετές σχετικές με τους κοινωνικούς ρόλους και με θρησκευτικές, ηθικές και φιλοσοφικές πεποιθήσεις	
9. Αθλήματα (σπορ) και παιχνίδια	9.1. Αθλητικές δραστηριότητες, αγώνες και αθλητικά σωματεία (οργάνωση αγώνων και εκτέλεση αγωνισμάτων κ.ά.) 9.2. Παραγωγή και χρήση αθλητικού εξοπλισμού, κατασκευή και διαχείριση χώρων άθλησης και αγώνων και άλλες ευκολίες 9.3. Προβολή αγωνιστικών θεαμάτων, διαφήμιση και παράπλευρες δραστηριότητες 9.4. Παιχνίδια (δημιουργία, παραγωγή, διάθεση, χρήση κ.ά.) 9.5. Αθλητική εκπαίδευση 9.6. Άλλες δράσεις, ενέργειες και εξοπλισμοί σχετικοί με τα σπορ και τα παιχνίδια	
10. Φύση και περιβάλλον		

πηγή : Βερνίκος (2005). «Πολιτισμικές Βιομηχανίες: Διαδικασίες, Υπηρεσίες και Αγαθά». (επεξεργασία συγγραφέα)

Πίνακας 4 Κατάλογος ταξινόμησης Φιλαρμονικών στην Ελλάδα

Στερεά Ελλάδα - Εύβοια	Νησιά Αιγαίου - Κρήτη	Ήπειρος - Θεσσαλία
Φιλαρμονική Δήμου Μεσολογγίου	Φιλαρμονική Δήμου Πάτμου	Φιλαρμονική Δήμου Πάργας
Φιλαρμονική Δήμου Αργινίου	Φιλαρμονική Δήμου Λήμνου	Φιλαρμονική Δήμου Ιωαννίνων
Φιλαρμονική Δήμου Λαμίας	Φιλαρμονική Δήμου Ρόδου	Φιλαρμονική Δήμου Τυρνάβου
Φιλαρμονική Δήμου Λειβαδιάς	Φιλαρμονική Δήμου Ηρακλείου Κρήτης	Φιλαρμονική Δήμου Φιλιάτων
Φιλαρμονική Δήμου Θήβας	Φιλαρμονική Δήμου Σύρου	Φιλαρμονική Δήμου Ηγουμενίτσας
Φιλαρμονική Δήμου Αμφισσας	Φιλαρμονική Δήμου Σητείας-ΔΟΚΑΣ	Φιλαρμονική Δήμου Μετεώρων
Φιλαρμονική Δήμου Ιτέας	Φιλαρμονική Δήμου Χίου	Φιλαρμονική Δήμου Καρδίτσας
Φιλαρμονική Δήμου Καρπενησίου	Φιλαρμονική Δήμου Ρεθύμνου	Φιλαρμονική Δήμου Αργους Ορεστικού
Παπαχαραλάμπειος Δημοτική Φιλαρμονική Ναυπάκτου	Φιλαρμονική Δήμου Μυτιλήνης	Φιλαρμονική Δήμου Βόλου
Φιλαρμονική Δήμου Αμφιλοχίας	Φιλαρμονική Δήμου Χανίων	Φιλαρμονική Δήμου Τρικκαίων
Δημοτική Φιλαρμονική Ακτίου Βόνιτσας	Φιλαρμονική Δήμου Μαλεβιζίου Κρήτης (παιδική)	Φιλαρμονική Δήμου Λιτόχωρου Δίου-Ολυμπίου
Δημοτική Φιλαρμονική Χαλκίδας	Φιλαρμονική Σάμου ΚΛΕΑΝΘΗΣ Ο ΣΑΜΙΟΣ	
	Φιλαρμονική Δήμου Κω	
	Φιλαρμονική Σάμου "ΒΑΘΥΛΛΟΣ-ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΕΡΟΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ	
	Φιλαρμονική Δήμου Νάξου & Μικρών Κυκλάδων	

Αττική	Μακεδονία - Θράκη	Νησιά Ιόνιου	Πελοπόννησος
Δημοτική Φιλαρμονική Αγίας Βαρβάρας	Φιλαρμονική Δήμου Καλαμαριάς	Φιλαρμονική Δήμου Σάμης	Φιλαρμονική Δήμου Καλαβρύτων

Δημοτική Φιλαρμονική Κερατέας	Φιλαρμονική Δήμου Παύλου Μελά	Φιλαρμονική Δήμου Καρουσάδων Κέρκυρας	Φιλαρμονική Δήμου Σπάρτης
Δημοτική Φιλαρμονική Χαλανδρίου	Φιλαρμονική Δήμου Πέλλας	Φιλαρμονική Λυξουρίου ΠΑΛΛΗΣ	Φιλαρμονική Δήμου Β. Κυνουρίας
Φιλαρμονική Δήμου Αθηναίων	Φιλαρμονική Δήμου Πύνδας - Κολίνδρου	Φιλαρμονική Δήμου Παξών	Φιλαρμονική Δήμου Ζευγολατιού
Φιλαρμονική Δήμου Ψυχικού	Φιλαρμονική Δήμου Θέρμης	Φιλαρμονική Δήμου Ιθάκης	Φιλαρμονική Δήμου Καλαμάτας
Δημοτική Φιλαρμονική Αιγάλεω	Φιλαρμονική Δήμ. Κοιν. Επιχ.ΙΡΙΣ	Φιλαρμονική Συναράδων Κέρκυρας	Φιλαρμονική Δήμου Μονεμβασιάς
Φιλαρμονική Δήμου Πειραιά	Φιλαρμονική Δήμου Νέστου	Φιλαρμονική Φιναλίων Κέρκυρας	Φιλαρμονική Δήμου Κορινθίων
Φιλαρμονική Δήμου Ιλίου	Φιλαρμονική Δήμου Ορεστιάδας	Φιλαρμονική Δήμου Ζακύνθου	Φιλαρμονική Δήμου Λουτρακίου
Φιλαρμονική Δήμου Ελευσίνας	Φιλαρμονική Δήμου Νέας Προποντίδας	Φιλαρμονική Εταιρία Λευκάδας	Φιλαρμονική Δήμου Ναυπλιαίων
Φιλαρμονική Δήμου Σαρωνικού	Φιλαρμονική Δήμου Σερρών	Φιλαρμονική Σχολή Κεφαλληνίας	Φιλαρμονική Δήμου Τρίπολης
Φιλαρμονική του ΠΑΟΔΑΠ (Αγία Παρασκευή)	Φιλαρμονική Δήμου Μαρωνείας - Σαπών (Θράκης)	Φιλαρμονική Δήμου Αργοστολίου "Διονύσιος Λαυράγκας"	Φιλαρμονική Δήμου Οιχαλίας - Μεσσηνίας
Φιλαρμονική Δήμου Καλλιθέας	Φιλαρμονική Δήμου Αμπελοκήπων - Μενεμένης	Παλαιά Φιλαρμονική Κέρκυρας	Φιλαρμονική Δήμου Βέλλου -Βόχας
Φιλαρμονική Δήμου Περιστερίου	Φιλαρμονική Δήμου Βέροιας	Φιλαρμονική Γαστουρίου Κέρκυρας	Δημοτική Φιλαρμονική Δερβενίου
Φιλαρμονική Δήμου Βύρωνα	Φιλαρμονική Δήμου Αριστοτέλη- Αρναίας	Φιλαρμονική ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ Κέρκυρας	Φιλαρμονική Νέας Κίου Δήμος Άργος/Μυκηνών

Φιλαρμονική Δήμου Μαρκόπουλου	Φιλαρμονική Δήμου Αλεξανδρούπολης	Φιλαρμονική Λακώνων ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	Φιλαρμονική Αιγίου ΕΥΤΕΡΠΗ
Φιλαρμονική Δήμου Βριλησίων	Φιλαρμονική Δήμου Εορδαίας- Κοζάνης	Φιλαρμονική ΚΟΝΤΟΚΑΛΙΟΥ Κέρκυρας	Φιλαρμονική Εταιρία Πύργου
Φιλαρμονική Δήμου Κηφισιάς «Ανδρέας Κατεβαίνης»	Φιλαρμονική Δήμου Πανδώρα- Κοζάνης	Φιλαρμονική ΚΥΝΟΠΙΑΣΤΩΝ Κέρκυρας	Δημοτική Φιλαρμονική Ασωπού
	Φιλαρμονική Δήμου Κασσάνδρας	Φιλαρμονική ΣΚΡΙΠΕΡΟΥ Κέρκυρας	Δημοτική Φιλαρμονική Δήμου Βοιών
	Φιλαρμονική Δήμου Ξάνθης	Φιλαρμονική ΛΙΑΠΑΔΩΝ Κέρκυρας	
	Φιλαρμονική Δήμου Δοξάτου Δράμας	Φιλαρμονική ΜΑΝΤΖΑΡΟΣ Κέρκυρας	
	Φιλαρμονική Δήμου Βοΐου	Φιλαρμονική σχολή Λειβαθούς «Χαρίλαος Χωραφάς» (Δήμος Λειβαθούς)	
	Φιλαρμονική Δήμου Φλώρινας	Φιλαρμονική Σχολή Σάμης «Θέμος Αμούργης»	
	Φιλαρμονική Παπάφειου Ιδρύματος	Φιλαρμονική Αγίου Ματθαίου «Λορέντζος Μαβίλης» Κέρκυρας	
	Φιλαρμονική Γρεβενών ΟΡΦΕΑΣ	Φιλαρμονική Κορακιάνας «Σπύρος Σαμάρας» Κέρκυρας	
	Φιλαρμονική Δήμου Έδεσσας	Φιλαρμονική Εταιρεία Λευκίμης Κέρκυρας	

	Φιλαρμονική Εταιρία Νάουσας	Μουσικός σύλλογος Φιλαρμονική Αυλιωτών (Ερεικούσα Κέρκυρας)	
	Φιλαρμονική Δήμου Νεάπολης - Συκαιών	Φιλαρμονική Θιναλίων Κέρκυρας	
	Φιλαρμονική Δήμου Πυλαίας		
	Δημοτική φιλαρμονική Μίκρας		
	Δημοτική φιλαρμονική Βασιλικών		
	Δημοτική Φιλαρμονική Νέων Μουδανιών:		
	Δημοτική Φιλαρμονική Νέας Τρίγλιας		
	Δημοτική Φιλαρμονική Νέας Καλλικράτειας		

πηγή : έρευνα συγγραφέα, συλλογή στοιχείων από το διαδίκτυο (2022)

Παράρτημα 2 Ερωτηματολόγιο

A) ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ/ΗΣ:

1. Επαγγελματική Ιδιότητα/θέση: .....
2. Επαγγελματική κατάσταση: Επαγγελματίας Ερασιτέχνης Περιστασιακά Απασχολούμενος Σπουδαστής Φιλαρμονικής Εθελοντής
3. Φύλο: Α Γ
4. Ηλικία: 10-19 20-29 30-39 40-49 50-59 60-69 70+
5. Επίπεδο εκπαίδευσης: Πρωτοβάθμια Δευτεροβάθμια Τριτοβάθμια Μεταπτυχιακό Διδακτορικό
6. Εκπαίδευση σχετική με τις τέχνες: .....
7. Εμπειρία στο χώρο της μουσικής (έτη):.....

Β) ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗΣ:

8. Όνομα Φιλαρμονικής:
9. Έτος Ίδρυσης:
10. Νομική μορφή: Ιδιωτική Εταιρεία Σωματείο Φιλανθρωπικός οργανισμός
 Μη κερδοσκοπική αστική εταιρία Δημοτική Εταιρεία
 Άλλο(προσδιορίστε).....
11. Ανθρώπινο δυναμικό Φιλαρμονικής διοικητικό και μουσικό τμήμα
11^α. Πόσους εργαζόμενους απασχολεί η Φιλαρμονική στο σύνολο της; .....
- 11^β. Πόσοι από αυτούς είναι έμμισθοι και πόσοι συνδράμουν στο έργο σας εθελοντικά;
.....
- 11^γ. Από το ανθρώπινο δυναμικό σας πόσοι είναι άντρες και πόσοι γυναίκες;
.....
- 11^δ. Ποιο είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο των εργαζομένων και εθελοντών στην φιλαρμονική σας;
.....
- 11^ε. Υπάρχει κάποιο οργανόγραμμα της Φιλαρμονικής; Ναι(προσδιορίστε)
.....
12. Δράσεις Φιλαρμονικής για τα τελευταία 3 έτη
12^α. συναυλίες σε Ελλάδα και εξωτερικό είτε διαδικτυακές είτε δια ζώσης. Παρακαλώ διευκρινίστε πόσες από κάθε είδος
.....
.....
.....
- 12^β στις δράσεις σας περιλαμβάνεται και η διδασκαλία νέων μουσικών ή ακόμα κάποια δημιουργικά μουσικά εργαστήρια για ενήλικους,

.....
.
.....
.
12γ. Φιλανθρωπική δράση. Εάν Ναι(προσδιορίστε)
.....
.
.....
.

12δ. Συνεργάζεστε με άλλους οργανισμούς, Φιλαρμονικές, χορευτικούς συλλόγους κτλ. Αν ναι προσδιορίστε
.....
.
.....
.

13. Βιωσιμότητα της Φιλαρμονικής.

13α. Προκύπτουν κάποια έσοδα από τις δράσεις σας, συναυλίες, διδασκαλία νέων μουσικών κτλ.
.....
.
.....
.

13β. Διατηρείτε κάποιο eshop. Ναι Όχι.

Σε περίπτωση θετικής απάντησης προσδιορίστε ποιος κατασκεύασε το eshop και ποιος το λειτουργεί.
.....
.
.....
.

13γ. Λαμβάνεται τακτική ή έκτακτη κρατική επιχορήγηση εαν ναι από ποιον φορέα.
.....
.
.....
.

13δ. Λαμβάνεται δωρεές; Εάν ναι προσδιορίστε το είδος.
.....
.
.....
.

13ε. Έχετε ιδιοκτήτη έδρα, χώρο παραχωρημένο από κάποιο ιδιώτη ή από τον Δήμο.
.....
.
.....
.

.....
13στ. Έχετε οικονομικές συναλλαγές με τρίτους πχ. Κουρδιστές οργάνων, εταιρείες μεταφορών, βεστιάρια ή μοδίστρες, σχεδιαστές ιστοσελίδας, διαφημιστές.
.....

13ε. Τι ποσοστό των πόρων της Φιλαρμονικής απορροφώνται σε οικονομικές συναλλαγές με τρίτους.
.....

13στ. Σε τι ποσοστό οι πόροι προέρχονται από τις δράσεις σας, επιχορηγήσεις ή δωρεές
.....

* Διευκρινίζεται ότι η έρευνα αφορά σε γενικά στοιχεία για τους πόρους σας. Δεν ενδιαφέρουν ακριβή ποσά.

Γ)ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΝΟΙΧΤΟΥ ΤΥΠΟΥ/ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ:

1. Ποια η συμβολή της Φιλαρμονικής σε κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο;
2. Ποια είναι η εξέλιξη των μαθητών της Φιλαρμονικής, στην μουσική τους εκπαίδευση και σε επαγγελματικό επίπεδο;
3. Πιστεύετε ότι αναγνωρίζετε η κοινωνική, πολιτιστική προσφορά της Φιλαρμονικής;
4. Ποια είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Φιλαρμονική σήμερα;
5. Θεωρείτε ότι είναι αρκετή η στήριξη που προέρχεται από τους κρατικούς φορείς;
6. Πως βλέπετε το μέλλον της Φιλαρμονικής;

Παράρτημα 3: Απομαγνητοφωνήσεις συνεντεύξεων

❖ **Συνέντευξη Ι.Κ.** (επαγγελματίας μουσικός, δάσκαλος φιλαρμονικών, πρώην μαθητής της ΦΕΛ)

Σ: Καλησπέρα σας ευχαριστώ θερμά για την ανταπόκριση. Θα ήθελα να μου μιλήσετε για την εμπειρία σας στις φιλαρμονικές.

Ι: Καλησπέρα, ας ξεκινήσουμε. Υπάρχουν δυο ειδών Φιλαρμονικές. Οι φιλαρμονικές που λειτουργούν στα Επτάνησα που είναι φιλαρμονικές εταιρείες και λειτουργούν με συνδρομητές και πιθανόν μια μικρή επιχορήγηση από το κράτος αλλά ως επί το πλείστον με συνδρομητές. Και υπάρχουν και οι δημοτικές φιλαρμονικές οι οποίες χρηματοδοτούνται από τους Δήμους.

Σ: Σε αυτή τη φάση ας επικεντρωθούμε στις φιλαρμονικές εταιρείες.

Ι: Είναι φαινόμενο που είναι στα Επτάνησα ως επί το πλείστον και δόξα το Θεό δουλεύει. Λειτουργούν πολύ πιο σωστά και θα είχαν και περισσότερη απόδοση σε επίπεδο μουσικών. Η ΦΕΛ είναι από το 1850 που σημαίνει ότι μάλλον καλά πάει. Στην Κέρκυρα για παράδειγμα που είναι πολλές φιλαρμονικές η παραγωγή μουσικών είναι πολύ λιγότερη από αυτή που θα έπρεπε να είναι και σε σχέση με της Λευκάδας.

Σ: Γιατί το πιστεύετε αυτό;

Ι: Δυστυχώς το πρόβλημα με τις εταιρείες είναι ότι πρέπει να δηλώνουν συνέχεια το λόγο της ύπαρξης τους. Στο κοινωνικό σύνολο. Αυτό δυστυχώς σημαίνει ότι αποκόπτει την κατ' ουσίαν δουλειά γιατί αυτό είναι κάτι που πρέπει να πληρωθεί, πρέπει να πληρώσει δηλαδή έναν καθηγητή ή πρέπει ο μαθητής να πάει σε ένα ωδείο, το οποίο δυστυχώς σε μεγάλο ποσοστό τους φοβίζει.

Σ: Τους φοβίζει λόγο κόστους ή λόγο επαγγελματικής μελλοντικής ανασφάλειας.

Ι: Δεν μιλάω για τα παιδιά μιλάω για τους ιθύνοντες της φιλαρμονικής οι οποίοι θεωρώντας ότι συνεχίζοντας ένα παιδί σε ένα ωδείο μαθαίνει περισσότερα οπότε και αυτομάτως αυτοί φαίνονται λιγότεροι. Νιώθουν ότι πιθανόν το παιδί να καταλάβει κάτι σχετικά με αυτό που θέλουν να κρύψουν. Που σημαίνει τελικά ότι έχουμε μια μερικώς ημιμάθεια που ικανοποιεί το κοινωνικό σύνολο γιατί η Φιλαρμονική βγαίνει στις υπηρεσίες, τις λιτανείες, στις θρησκευτικές εκδηλώσεις και τις κοινωνικές εκδηλώσεις, και ο λόγος ύπαρξής της καλύπτεται. Από εκεί και πέρα και επειδή η Μπάντα, για να μιλήσω για τα Επτάνησα, αλλά και σε όλη την Ελλάδα, αλλά να μιλήσω για τα Επτάνησα γιατί ξέρω καλύτερα, η Μπάντα δίνει λύση στις οικονομικά χαμηλότερες κοινωνικές ομάδες, ένα παιδί δεν χρειάζεται να αγοράσει όργανο δεν χρειάζεται να πληρώσει το καθηγητή, δεν χρειάζεται να κάνει κάτι, αυτό κάποιες φορές είναι και μονόδρομος για τα παιδιά.

Σ: Και εσείς υπήρξατε μαθητής της ΦΕΛ αυτό ίσχυε και τα τότε χρόνια.

Ι: Ναι ήμουν. Βεβαίως και υπήρχε και τότε. Αυτό ίσχυε από ένα σημείο και μετά από τότε που οι πολύ καλλιεργημένοι υπεύθυνοι σταμάτησαν να υπάρχουν. Μιλάμε για την εποχή του Βαλαωρίτη για την ΦΕΛ, ή του Μαντζάρου στην Κέρκυρα αντιστοίχως ή άλλων σε άλλα νησιά, όταν αυτοί σταμάτησαν να υπάρχουν και να ασχολούνται τέτοιοι άνθρωποι με την διοίκηση των εταιρειών αυτών, άρχισε να γίνεται η ενασχόληση με την φιλαρμονική ένα μέσο κοινωνικής καταξίωσης. Πολλές φορές παίρναν μέρος κάποιιοι που δεν είχαν καμία σχέση με το αντικείμενο. Άλλες φορές ευεργετικά γιατί μπορεί να μην είχαν σχέση με την μουσική αλλά είχαν κοινωνικές διασυνδέσεις που έφερναν χρήματα στην φιλαρμονική άλλες φορές καταστροφικά γιατί δημιουργούσαν τεράστιο πρόβλημα μη καταλαβαίνοντας τη φύση της εργασίας αυτής. Αυτή τη στιγμή στην Κέρκυρα που είναι ο κατ' εξοχήν εκφραστής αυτού του μοντέλου φιλαρμονικής έχουμε περίπου 190 τρομπετίστες από αυτούς οι 100 είναι μαθητές. Αυτοί που θα σταθούν

μουσικά σε μια επαγγελματική ορχήστρα είναι ισχνή. Της τάξης του ενός μουσικού την δεκαετία που για μένα είναι πάρα πολύ λίγο. Μιλώ για ανθρώπους που να μπορούν να κάνουν καλά τη δουλειά. Να μπορεί να μπει σε ένα πανεπιστήμιο του εξωτερικού ή ένα ωδείο στην Αθήνα. Δεν γίνεται σωστή διδασκαλία και επίσης δεν παρακινούν τα παιδιά να πάνε στα ωδεία να μάθουν κάτι παραπάνω.

Σ: αυτό θα έπρεπε να είναι ο ρόλος της φιλαρμονικής όπως έγινε και στην δική σας περίπτωση.

Ι: Θα έπρεπε θα έπρεπε. Ακριβώς αυτό δεν γίνεται πια και όλο το παιχνίδι παίζεται πια στο ότι υπάρχουν κάποιοι «Φωτισμένοι» άνθρωποι αμόρφωτοι ή ημιμαθής μουσικά κάποιοι δεν ήταν μουσικοί καν, στην δική μου περίπτωση ο μέντορας μου ήταν φούρναρης. Υπάρχουν φωτισμένοι άνθρωποι οι οποίοι πραγματικά μεταλαμπαδεύουν αγάπη για τα όργανα και αυτό είναι εντελώς συμπτωματικό. Αυτό βέβαια δεν είναι μόνο για τις μπάντες είναι σε κάθε μορφή σχέσης καθηγητού μαθητού και συμβαίνει παντού. Είναι διαφορετικό να έχεις στο σχολείο για καθηγητή δυο απόφοιτους πανεπιστημίου ο ένας να είναι ταλαντούχος και να έχει μεταδοτικότητα και ο άλλος να μην έχει και είναι άλλο πράγμα ο ένας να είναι απόφοιτος πανεπιστημίου και ο άλλος να είναι αυτοδίδακτος δασκαλάκος εμπειρικός και να περιμένεις να συγκριθούν το ίδιο δεν γίνεται.

Σ: θεωρείται ότι παίζει πολύ μεγάλο ρόλο στον εκπαιδευτικό χαρακτήρα και την διαμόρφωση των νέων καλλιτεχνών το προσωπικό που εργάζεται στις φιλαρμονικές.

Ι: Όχι μόνο αυτό είναι γενικότερα ότι έχει να κάνει με την εκπαίδευση. Χρειάζεται ταλέντο και αγάπη για αυτό που κάνεις σε όλους τους τομείς έτσι και στις Φιλαρμονικές.

Σ: Οι φιλαρμονικές σε διάφορες έρευνες εμφανίζονται ως διαμορφωτές της κουλτούρας ενός τόπου.

Ι: Βεβαίως και αυτό είναι το σημαντικότερο. Όταν ένας τόπος έχει μια φιλαρμονική και δη οι φιλαρμονικές των Επτανήσων για τις οποίες μπορώ να μιλήσω ένας άνθρωπος ο οποίος μεγαλώνει μέσα σε αυτή αλλά και ως ακροατής όταν πηγαίνει σε μια συναυλία και ακούει όπερες τη στιγμή που ένα παιδί στην Αθήνα μπορεί να μην έχει ακούσει ποτέ στη ζωή του, όταν ακούει σοβαρή σε εισαγωγικά μουσική διαμορφώνει μια διαφορετική κουλτούρα από ότι κάποιος άλλος. Είναι απόλυτα φυσιολογικό αυτό και ναι οι φιλαρμονικές προσφέρουν πάρα πολύ σε αυτό το επίπεδο.

Σ: Ο εμπορικός χαρακτήρας που παίρνει μια Φιλαρμονική θα μπορούσε να βελτιώσει τις υπηρεσίες εκπαίδευσης που προσφέρει.

Ι: Πρώτα από όλα το πως συμβάλει τουριστικά η Φιλαρμονική στον τόπο που παίζει είναι δεδομένο, πραγματικά συμβάλει. Αυτό όμως δεν είναι ανταποδοτικό για την Φιλαρμονική. Δηλαδή κατά τη διάρκεια της ζωής της φιλαρμονικής θα δείτε ότι τα έσοδα δεν προέρχονται από το δήμο αλλά από ανθρώπους οι οποίοι άφησαν δωρεές. Π.χ. η Παλαιά Φιλαρμονική της Κέρκυρας δεν ζει από επιχορηγήσεις του δήμου αλλά από τα ενοίκια καταστημάτων που της άφησαν ως κληροδοτήματα. Αυτό όμως συμβαίνει μόνο στην παλαιά. Όλες οι άλλες έχουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα και κλείνουν λόγω χρεών. Δεν μπορούμε να μιλάμε καν για επένδυση σε διδακτικό προσωπικό, όταν τα έσοδα είναι πενιχρά μιλάμε για 5 € το μήνα από κάθε συνδρομητή. Η Φιλαρμονική Εταιρεία Λευκάδας για παράδειγμα δεν είχε κτίριο δικό της και βρέθηκε με κτίριο γιατί υπήρξε μια πολύ μεγάλη δωρεά ενός κτιρίου μεγάλου και ενός σημαντικού ποσού το οποίο ήταν από έναν άνθρωπο ο οποίος αγαπούσε τη μουσική ήταν άκληρος και ήθελε να αφήσει τα πάντα στην φιλαρμονική. Αυτό εντελώς συμπτωματικό. Έφτιαξε λοιπόν η φιλαρμονική το κτίριο με τα λεφτά που άφησε αυτός ο άνθρωπος από εκεί και πέρα όμως ένα κτίριο 600 τμ² χρειάζεται χρήματα για να συντηρηθεί και να λειτουργήσει. Χρειάζεται υποστήριξη για να υπάρχει συνέχεια.

Σ: Μου είπατε ότι ο εμπορικός χαρακτήρας δεν λειτουργεί ανταποδοτικά για την φιλαρμονική και οι επιχορηγήσεις δεν καλύπτουν τις ανάγκες

Ι: οι επιδοτήσεις είναι πολύ μικρές είναι ψίχουλα . Η επιδότηση από το Υπουργείο πολιτισμού δεν μπορεί να βοηθήσει Να κάνω μια παρένθεση. Αν η Κέρκυρα πνίγεται στο κόσμο το Πάσχα δεν σημαίνει ότι αν έχει 10 εκατ. Τουρίστες τα οποία θα επιφέρουν, ξέρω εγώ, 500 εκατ. έσοδα, μιλάω με τυχαία νούμερα, δεν σημαίνει ότι από αυτά τα 2 εκατ. θα πάνε στις Μπάντες.

Σ: Πως μπορεί να διεκδικήσει ένας φορέας όπως η φιλαρμονική ένα μερίδιο από τα έσοδα του κλάδου της πολιτιστικής και δημιουργικής βιομηχανίας. Χρειάζεται ένας εξειδικευμένος manager; Χρειάζεται εξοικείωση με τις καινούριες τεχνογνωσίες και το marketing; Χρειάζεται μια πρόβλεψη στη σχετική νομοθεσία για της φιλαρμονικές;

Ι: Καταρχήν ο οποιοσδήποτε μπορεί να αναιρέσει τη συμβολή της φιλαρμονικής στα τουριστικά έσοδα. Ο δήμαρχος μπορεί να πει όχι οι τουρίστες έρχονται γιατί τους αρέσει να ρίχνουν τους μπόττηδες το πρωί της Αναστάσεως. Θέλω να πω ο καθένας μπορεί να αμφισβητήσει αν θέλει , το κατά πόσο η φιλαρμονική φέρνει κόσμο στο νησί. Άρα μιλάμε για μια ατομική προσπάθεια να αποκτήσει ένα ποσοστό των εσόδων που του ανήκει με αμφίβολο αποτέλεσμα. Με τα σημερινά δεδομένα δεν είναι κάτι που ισχύει γενικά οπότε δεν μπορείς να διεκδικήσεις χρήματα. Τώρα σε σχέση με το management είναι κάτι που ο πολιτισμός στην Ελλάδα αλλά και σε όλο τον κόσμο το έχει ανάγκη. Ένα σωστό management, από ανθρώπους που το έχουν σπουδάσει. Αλλά αυτό πληρώνεται πάρα πολύ. Ένας πραγματικός μάνατζερ που πραγματικά κατέχει το αντικείμενο απαιτεί και πάρα πολλά λεφτά και δυστυχώς αυτό δεν μπορεί να πληρωθεί. Δεν αμφιβάλει κανείς ότι θα γίνει η δουλειά αλλά ποιος θα τον πληρώσει. Εδώ η κρατική ορχήστρα Αθηνών με ετήσια έσοδα από τον κρατικό προϋπολογισμό 600.00€ δεν πληρώνει μάνατζερ και θα πληρώσουν οι ελάσσονες φιλαρμονικές; Όταν ο αρχιμουσικός μιας μπάντας παίρνει 500 € το μήνα μισθό και ο μουσικός 100€ έχουμε πρόβλημα που να βρεθούν 1000αδες € για μάνατζερ ο οποίος πραγματικά θα κάνει την δουλειά. Αυτό που χρειάζεται πάλι όσον αφορά την αποδοτικότητα και την αποτελεσματικότητα είναι κάποιοι φωτισμένοι άνθρωποι να στελεχώσουν τις νευραλγικές θέσεις. Και αυτό είναι καθαρά θέμα τύχης.

Σ: Έτσι όμως καταλαβαίνουμε ότι δεν μπορεί μια φιλαρμονική να λειτουργήσει στοχευμένα και θεσμοθετημένα ως παραγωγός κάποιου πλούτου, πολιτιστικού ή οικονομικού, για την τοπική κοινωνία.

Ι: Ως πολιτιστικός και κοινωνικός παράγοντας θα υπάρχει. Δυστυχώς δεν μπορώ να απαντήσω μέχρι πότε και με ποιον τρόπο. Αυτό που μπορώ να καταθέσω είναι ότι η Φιλαρμονική Μάντζαρος στην Κέρκυρα κάποια στιγμή δεν είχε ρεύμα λόγω οφειλών. Μιλάμε για την δεύτερη μεγαλύτερη φιλαρμονική της Κέρκυρας και αυτό συνέβη στο πολύ κοντινό παρελθόν. Δυστυχώς το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να ελπίζουμε. Έχουμε κρατήσει 170 χρόνια την ΦΕΛ και πιστεύω ότι θα τα καταφέρουμε αλλά δεν μπορείς να πεις κάτι άλλο..

Σ: πως βλέπετε τις προσπάθειες να λάβουν κάποιες επιδοτήσεις και να λειτουργήσει ηλεκτρονικό κατάστημα

Ι: Οι προσπάθειες εξεύρεσης πόρων χαρακτηρίζονται μάλλον σπασμωδικές και επαφίονται σε προσωπικές πρωτοβουλίες. Αν δεν γίνουν οργανωμένα πράγματα δεν μπορείς να περιμένεις αποτελέσματα. Δεν νομίζω ότι θέλουν οι φιλαρμονικές να πουλήσουν και ούτε ότι το eshop αυτό καθ' αυτό θα λύσει ένα τεράστιο οικονομικό πρόβλημα στο οποίο μπορεί να βρίσκονται δεκάδες φιλαρμονικές. Επικουρικά ναι αλλά το επικουρικό ποτέ δεν είναι το βασικό. Αν δεν υπάρξει σταθερή επιχορήγηση δεν θα λυθεί ποτέ το πρόβλημα. Αλλά ακόμα και αν υπάρξει σε κάποιες μπάντες δεν θα φτάσουν ποτέ τα χρήματα , γιατί θα τα πάρουν οι πολύ μεγαλύτερες. Ακόμα και πριν λίγο καιρό που βγήκαν κονδύλια για αγορά οργάνων στις φιλαρμονικές, τα πήραν

οι μεγάλες και έφτασαν κάποια ψίχουλα στις υπόλοιπες. Θέλω να πω δηλαδή ότι όλα έχουν να κάνουν με την παθογένεια του τόπου. Ο καθένας προσπαθεί να σώσει τον εαυτό του και αυτό που εκπροσωπεί.

Σ: Στην έως τώρα πορεία σας έχετε διαπιστώσει ανθρώπους να κάνουν ατασθαλίες.

Ι: Όχι στις φιλαρμονικές εταιρείες στις δημοτικές φιλαρμονικές ναι. Στις φιλαρμονικές εταιρείες είναι πενιχρά τα έσοδα και δεύτερον είναι τόσες οι ανάγκες που ... Επίσης το διοικητικό συμβούλιο δεν υπάρχει περίπτωση να μην καταλάβει κάτι και ο ελεγκτικός μηχανισμός είναι ισχυρός είναι 7-8 άτομα που πρέπει να δώσουν έγκριση. Αλλά ότι χρησιμοποιούν τα τοπικά σωματεία για ιδίον όφελος συμβαίνει, κυρίως για κοινωνική καταξίωση.

Σ: Σε ένα παιδί που θα εκδήλωνε το ενδιαφέρον να συμμετέχει σε μια φιλαρμονική τι θα λέγατε;

Ι: Το σημαντικότερο από όλα είναι η ανάγκη που έχουμε όλοι η άνθρωποι ... Η έκφραση. Μαθαίνοντας ένα όργανο έχεις ένα εργαλείο να εκφράσεις τον εαυτό σου, το οποίο σε σχέση με άλλους ανθρώπους που δεν έχουν αυτό το εργαλείο είναι ένα *avantage*. Δεύτερον υπάρχει μια μουσική συνεργασία μεταξύ των παιδιών της μπάντας η οποία είναι ανεκτίμητη. Είναι μια κοινωνικοποίηση πολύ υψηλού επιπέδου γιατί έρχεται μέσα από την τέχνη. Ένας τρίτος λόγος που αρέσει και πολύ στα παιδιά είναι ότι μαθαίνοντας ένα όργανο και συμμετέχοντας σε ένα μουσικό σύνολο μαθαίνεις τα όρια σου και πολλές φορές τα ξεπερνάς. Μαθαίνεις τον εαυτό σου. Είναι πολύ σημαντικό εφόδιο. Εγώ χρωστάω την επαγγελματική μου πορεία στην ΦΕΛ γιατί κάποιοι άνθρωποι χωρίς χρήματα τα απογεύματα ασχολούνταν μαζί μου με τον τρόπο τους. Μετά προσπάθησα και το έκανα λίγο παραπάνω. Αν δεν ήμουν στην Λευκάδα δεν θα γινόμουν ποτέ μουσικός. Ήταν καταλυτικός ο ρόλος γιατί δεν θα ερχόμουν ποτέ σε επαφή με την μουσική. Κοιτάχτε δεν έχουμε την ευρωπαϊκή κουλτούρα στην κλασική μουσική και την συμφωνική ορχήστρα. Η εμπειρία μου από τις επισκέψεις στην άγρονη γραμμή με την Κ.Ο.Α. είναι ότι υπάρχουν παιδιά με δίψα για την μουσική που δεν θα έχουν ποτέ την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με αυτή χωρίς τις πρωτοβουλίες της ορχήστρας. Αυτό ισχύει αντίστοιχα και για την φιλαρμονική. Εδώ θέλω να σας πω ότι μπορεί η τεχνολογία να βοηθήσει. Η πανδημία μας έδειξε ότι υπάρχουν και άλλοι τρόποι διδασκαλίας. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τα εργαλεία που ως εκ θαύματος εμφανίστηκαν μέσα από την ανάγκη.

Σ: Καταλαβαίνω από τα λεγόμενα σας ότι βλέπεται το μέλλον να διαγράφεται δυσοίωνα.

Ι: Ναι μάλλον δυσοίωνα. Δεν θέλουν όλοι να κάνουν αυτό που είναι όμορφο και καλό. Πριν από κάποια χρόνια μουσικά σχολεία εδώ στην Αθήνα δεν είχαν δάσκαλο για την τρομπέτα. Οι διορισμοί έρχονταν το Φεβρουάριο. Μαζευτήκαμε 5 μουσικοί και προτείναμε να κάνουμε δωρεάν μάθημα στα σχολεία και αν υπήρχε δάσκαλος στην πορεία να ενημερώνουμε και να επιβλέπουμε την πρόοδο των μαθητών. Η πρόταση μας δεν έγινε ποτέ αποδεκτή από τους αρμόδιους. Ο καθένας θέλει να κάνει τα πράγματα με τον δικό του τρόπο όπως θεωρεί αυτός ότι είναι σωστό. Αυτό ισχύει και σε προτάσεις που έκανε η ΦΕΛ στον δήμο Λευκάδας και στην περιφέρεια Ιονίων νήσων.

❖ **Συνέντευξη Π.Κ.** (επαγγελματίας μουσικός, αρχιμουσικός και αντιπρόεδρος της ΦΕΛ)

Σ.: Καλημέρα ευχαριστώ θερμά για την ανταπόκριση. Θα ήθελα να μου μιλήσετε για την ΦΕΛ.

Π.: Καλημέρα. Ευχαρίστηση μου. Η ΦΕΛ είναι ιστορικό σωματείο, ιδρύθηκε το 1850. Είναι από τις πρώτες Φιλαρμονικές στην Ελλάδα και έχει εκ τότε συνεχή δράση. Είμαστε σωματείο μη

κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Στην Φιλαρμονική μας έχουμε πρωταρχικά την μουσική σχολή μας, που διδάσκει θεωρία της μουσικής. Ο προγυμναστής της μουσικής σχολής στη συνέχεια θα δώσει μαθητικό δυναμικό σε όλους τους προγυμναστές των τμημάτων οργάνων όπως τρομπέτας, φλάουτου, σαξοφώνου, κλαρινέτου, κόρνου, βαρύτονων και κρουστών. Οι προγυμναστές των οργάνων είναι αυτοί που κρίνουν ποιοι είναι ικανοί να παίξουν στην μπαντίνα, όπου τους αναλαμβάνει ο αρχιμουσικός στην αρχή με εύκολα κομμάτια. Στην συνέχεια ο αρχιμουσικός βλέπει ποιος μπορεί να συνεχίσει στην κύρια Μπάντα, που έχει πολύ μεγάλο ρεπερτόριο. Σχεδόν τα πάντα. Ακόμα όποιος θέλει να τεκμηριώσει τις σπουδές του μπορεί να γραφτεί στο ωδείο της φιλαρμονικής, το οποίο έχει συνεργασία με το «Ελληνικό Ωδείο». Εκεί υπάρχει και προγυμναστής για ανώτερα θεωρητικά.

Σ.: Ποια η συμβολή της Φιλαρμονικής σε κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο;

Π.: Είναι Σπουδαία. Η φιλαρμονική δίνει σε όλους τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με την τέχνη. Ποτέ δεν μπήκε ως κριτήριο η εθνικότητα ούτε η οικονομική κατάσταση. Τα δίδακτρα είναι 15€ το μήνα και δεν είναι υποχρεωτικά. Η φιλαρμονική δίνει και την ευκαιρία σε νέους μουσικούς να συνεχίσουν ανώτερες μουσικές σπουδές μέσω υποτροφιών. Είχαμε και την υποτροφία του Αντωνάκη του Φίλιππα, ένα χρηματικό ποσό που δίνονταν ως επιβράβευση των καλύτερων από τους μαθητές μας, αλλά δυστυχώς λόγω αδυναμίας περαιτέρω στήριξης του θεσμού έχει διακοπεί προσωρινά. Εκτός από αυτά η φιλαρμονική κάνει συναυλίες φιλανθρωπικού χαρακτήρα σε νοσοκομεία και γηροκομεία. Επίσης στο παρελθόν έγιναν συναυλίες για να στηρίξουμε οικογένειες σε ανάγκη.

Νομίζω όμως ότι το πιο σημαντικό είναι και η ικανοποίηση που παίρνουν τα παιδιά από την συμμετοχή στην μπάντα. Για παράδειγμα τα χρήματα που μαζεύονται από τις Χριστουγεννιάτικες πλατείες είναι για τα μικρά της μπάντας μας. Ένα είδος επιβράβευσης. Τα πιτσιρίκια περιμένουν αυτή τη συναυλία, όχι για το χαρτζιλίκι αλλά γιατί το διασκεδάζουν.

Για θέματα πολιτισμού τώρα ... Η φιλαρμονική διαφυλάσσει την πολιτιστική κληρονομιά των Επτανήσων και την μεταδίδει σε όλη την Ελλάδα και τον κόσμο. Μέχρι πριν τον COVID διοργανώναμε κάθε καλοκαίρι φεστιβάλ φιλαρμονικών, ανταλλάσοντας πληροφορίες ρεπερτόριο και παίζοντας στο τέλος όλοι μαζί κάποιο κομμάτι. Συνεργαζόμαστε με πολλές φιλαρμονικές αλλά και με χορωδίες χορευτικούς συλλόγους και καλλιτέχνες του κλασσικού και λαϊκού τραγουδιού. Νομίζω ότι δεν χρειάζεται να προσθέσω κάτι άλλο.

Σ.: Ποια είναι η εξέλιξη των μαθητών της Φιλαρμονικής, στην μουσική τους εκπαίδευση και σε επαγγελματικό επίπεδο;

Π.: Είμαστε περήφανοι για το έργο της Φιλαρμονικής. Μουσικοί που ξεκίνησαν από εδώ έχουν στελεχώσει την ορχήστρα της Λυρικής, την Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, Μπάντες σωμάτων Στρατού. Είναι δάσκαλοι σε μουσικά σχολεία και ωδεία. Αλλά ακόμα και παιδιά που δεν συνέχισαν ως επαγγελματίες μουσικοί ήρθαν σε επαφή με την τέχνη μέσω της φιλαρμονικής και αγάπησαν την μουσική. Αναπτύχθηκαν δεσμοί που κρατάνε χρόνια.

Σ.: Πιστεύετε ότι αναγνωρίζετε η κοινωνική, πολιτιστική προσφορά της Φιλαρμονικής;

Π.: Αισθάνομαι ότι το έργο μας δεν αναγνωρίζεται. Η φιλαρμονική απαξιώνεται από τους συμπολίτες μας. Παλιά η συναυλία ήταν γεγονός. Οι Λευκαδίτες κρέμονταν σαν τσαμπιά από τα παραθύρια για να μας ακούσουν στις λιτανείες ή τα κάλαντα. Σήμερα δεν είναι έτσι. Έχει αλλοιωθεί η κουλτούρα του τόπου μας, ας πούμε δεν είμαστε της μόδας. Για τα μέλη βέβαια αυτό δεν ισχύει. Ας πούμε ...όποτε χρειαστούμε περισσότερους έμπειρους μουσικούς, ανταποκρίνονται στο κάλεσμα μας επαγγελματίες πρώην μαθητές της φιλαρμονικής. Περίπου 50 μουσικοί, όλοι αφιλοκερδώς.

Τα νέα παιδιά που τώρα είναι φοιτητές σε πολυτεχνικές σχολές μας έστησαν το e-shop και ένα μαθητής της φιλαρμονικής έχει αναλάβει να το λειτουργεί. Όλα αυτά αφιλοκερδώς.

Σ. : Ποια είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Φιλαρμονική σήμερα;

Π.: Τα προβλήματα είναι πολλά και κυρίως λειτουργικά. Τα δύο όμως βασικά είναι το οικονομικό ζήτημα που είναι πολύ δύσκολο να λυθεί. Στις φιλαρμονικές εταιρείες είναι πενιχρά τα έσοδα και είναι τόσες οι ανάγκες..

Σ.: Θεωρείτε ότι είναι αρκετή η στήριξη που προέρχεται από τους κρατικούς φορείς;

Π.: Οι επιδοτήσεις είναι πολύ μικρές είναι ψίχουλα. Η επιδότηση από το Υπουργείο πολιτισμού δεν μπορεί να βοηθήσει. Η μόνη τακτική επιχορήγηση που λαμβάνει η φιλαρμονική είναι από τον Δήμο της Λευκάδας για την ετήσια καλοκαιρινή συναυλία. Όμως τα χρήματα που παίρνουμε ίσα που καλύπτουν τα έξοδα διεξαγωγής της συναυλίας και δεν μιλάω για αμοιβές μουσικών

Σ.: Πως βλέπετε το μέλλον της Φιλαρμονικής;

Π.: Ως πολιτιστικός και κοινωνικός παράγοντας θα υπάρχει. Δυστυχώς δεν μπορώ να απαντήσω μέχρι πότε και με ποιον τρόπο. Τα πράγματα είναι δύσκολα για όλους, λόγω της οικονομικής κατάστασης και ειλικρινά δεν βλέπω φως. Δυστυχώς το μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να ελπίζουμε. Έχουμε κρατήσει 170 χρόνια την Φ.Ε.Λ και πιστεύω ότι θα τα καταφέρουμε αλλά δεν μπορείς να πεις κάτι άλλο

❖ **Συνέντευξη Ζ.Α.** (μαθήτρια Λυκείου 16 ετών, σπουδάστρια ωδείου ΦΕΛ, μέλος μπάντας)

Σ: Καλησπέρα κάνω μια μελέτη σχετικά με το πως μπορεί μια φιλαρμονική να συμβάλει στην ανάπτυξη. Με ενδιαφέρει να ακούσω και την εμπειρία των μαθητών της φιλαρμονικής. Οπότε αν θέλεις ξεκινάμε , θέλω να μου πεις για την εμπειρία σου στην ΦΕΛ.

Ζ: Καλησπέρα. Είμαι η Ζωή. είμαι 16 χρονών και είμαι στην φιλαρμονική 10 χρόνια. Είχα επαφή με την μουσική από τεσσάρων χρονών με πιάνο, στα 6 ξεκίνησα στην φιλαρμονική φλάουτο και στα 8 γράφτηκα και στο ωδείο της φιλαρμονικής.

Σ: πως ξεκίνησες;

Ζ: Στην αρχή πήγαινα στις πρόβες της φιλαρμονικής ως ακροάτρια και μου άρεσε. Πήγαινα συνέχεια. Στην φιλαρμονική δοκίμασα διάφορα όργανα και αποφάσισα ότι πιο πολύ από όλα μου άρεσε το φλάουτο. Παράλληλα ξεκίνησα και θεωρία. Πολύ γρήγορα άρχισα να καταλαβαίνω τα μαθήματα και συνειδητοποίησα ότι θέλω να το δω πιο σοβαρά οπότε γράφτηκα και στο ωδείο της φιλαρμονικής. Εκεί τελείωσα την τάξη της τρίτης θεωρίας και τα τρία χρόνια της αρμονίας, ταυτόχρονα έκανα μαθήματα ιστορίας της μουσικής και μορφολογία, πιάνο κλπ. ότι είναι απαραίτητο για να παίρνω τα διπλώματα μου.

Σ: Συγγνώμη όλα αυτά τα έκανες στο ωδείο της ΦΕΛ;

Ζ: Ναι ναι. Στο ωδείο της φιλαρμονικής με βοήθησαν να καταλαβαίνω πολύ γρήγορα τα μαθήματα μου, τελειώνω τα βιβλία μου και προχωρούσα πολύ γρήγορα με τις εξετάσεις μου.

Σ : αυτό γίνεται και στα ιδιωτικά ωδεία της Λευκάδας;

Ζ: Δεν ξέρω, δεν έχουμε ωδεία που να κάνουν πνευστά και κρουστά στη Λευκάδα. Διδάσκουν μόνο πιάνο και κιθάρα. Μόνο στην φιλαρμονική έχεις την δυνατότητα να γνωρίσεις πνευστά και κρουστά όργανα και αν θέλεις να το δεις πιο σοβαρά μπορείς να παρακολουθήσεις μαθήματα σε επίπεδο ανώτατου πτυχίου επαγγελματία μουσικού. Επίσης δεν πληρώνεις κάτι. Μόνο την συμμετοχή σου στις εξετάσεις. Βέβαια το ωδείο είναι αυστηρό. Κάθε παιδί μπορεί να είναι μέχρι τρία χρόνια στην ίδια τάξη, μετά διαγράφεται αυτομάτως. Μπορεί όμως να συμμετέχει στην μπάντα της φιλαρμονικής, σαν χόμπι, αλλά δεν παίρνει πτυχίο.

Σ : είσαι ευχαριστημένη με τον τρόπο διδασκαλίας;

Ζ: Στο ωδείο είχα πολλούς καθηγητές και όλοι ήταν πολύ καλοί. Δυστυχώς εναλλάσσονται κάθε δυο χρόνια γιατί η φιλαρμονική έχει κάποια θέματα. Έτσι μείναμε λίγο πίσω... στην ιστορία ως

πούμε έχω μείνει λίγο πίσω. Τώρα θα δούμε. Πάντως είχα πάντα καλούς καθηγητές και ο αρχιμουσικός και όλοι.

Σ: Τι είναι αυτό που σε κρατάει 10 χρόνια στην φιλαρμονική εκτός από τα μαθήματα στο ωδείο της;

Ζ: Η Μπάντα. Η μπάντα βασικά είναι ένας τρόπος να ξεκινήσεις να μάθεις να παίζεις ομαδικά. Γενικά βλέπεις το ομαδικό πνεύμα πως λειτουργούν όλοι μαζί. Για μένα είναι και ένας τρόπος να βλέπω καινούρια κομμάτια. Τώρα πια μπορώ να τα παίζω και πιο εύκολα, με βοήθησε να παίζω μια παρτιτούρα prima vista. Σίγουρα σε βοηθάει σε πολλά πράγματα η μπάντα. Κάνει ας πούμε τα ταξίδια της. Κάνουμε συναυλίες εκτός του νομού και εκεί βλέπουμε καινούρια πράγματα. Συναντάμε άλλες μπάντες και μαθαίνουμε η μια μπάντα πράγματα για την άλλη και γενικά για τις φιλαρμονικές.

Είμαστε ωραία ομάδα. Όλοι έχουμε πολύ καλή σχέση μεταξύ μας και το καλό είναι ότι υπάρχουν άτομα όλων των ηλικιών, ο ποιο μικρός μας είναι 10 χρονών και ο ποιο μεγάλος νομίζω 70. Μαθαίνεις και να σέβεσαι. Υπάρχουν πολύ καλές ισορροπίες. Έχουμε και παιδιά άλλης καταγωγής και δεν υπάρχει κανένα απολύτως πρόβλημα, νομίζω έχουν κοινωνικοποιηθεί πολύ καλά. Υπάρχει πολύ καλή σχέση μεταξύ όλων των παιδιών.

Σ: Οι συμμαθητές σου στο Λύκειο αλλά και στα άλλα λύκεια της Λευκάδας γνωρίζουν για τις δράσεις της φιλαρμονικής και την δυνατότητα συμμετοχής τους.

Ζ: Ναι αλλά δεν υπάρχει ενδιαφέρον. Με την πάροδο των χρόνων μειώνονται πολύ τα παιδιά στην φιλαρμονική. Δεν ξέρω γιατί συμβαίνει αυτό, πάντως δεν έχουμε πολλές καινούριες εγγραφές και σιγά σιγά μειώνεται και ο αριθμός των ατόμων στην μπάντα. Το ενδιαφέρον είναι στην RAP και την TRAP, δεν θεωρούν σημαντική την κλασική μουσική. Είναι και τα φροντιστήρια, οι βόλτες...δεν θέλουν να ασχοληθούν.

Σ: εσύ τι θα έλεγες σε ένα φίλο για να τον προτρέψεις να μπει στην φιλαρμονική.

Ζ: Έχω μιλήσει με φίλους και συμμαθητές γενικά όταν με ρωτάνε για τα ταξίδια με την φιλαρμονική, αλλά το μόνο που μου λένε είναι: «δεν θέλω να ασχοληθώ βαριέμαι».

Στο σχολείο δεν θεωρούν την μουσική κάτι τόσο σημαντικό. Στο γυμνάσιο κάνουν μόνο μια ώρα την εβδομάδα στο Λύκειο καθόλου, οπότε και οι καθηγητές δεν λένε στα παιδιά να έρθουν

Σ: Τι διαφορετικό πιστεύεις προσφέρει η φιλαρμονική σε σχέση με ένα ιδιωτικό ωδείο;

Ζ: Καθένα σου ανοίγει διαφορετικές πόρτες. Το ωδείο σου προσφέρει κάτι πιο επαγγελματικό δηλαδή φτάνεις μέχρι να πάρεις το δίπλωμα σου και από εκεί και πέρα θεωρείσαι επαγγελματίας. Η φιλαρμονική

έχει την εμπειρία των ταξιδιών, της μπάντας και το χαρτί ότι είσαι μέλος της μπορείς να το χρησιμοποιήσεις για μόρια σε μια στρατιωτική σχολή. Στην περίπτωση της ΦΕΛ που το ωδείο μας συνεργάζεται με το Ελληνικό ωδείο μπορείς να δώσεις για το δίπλωμα. Η φιλαρμονική μας δεν είναι μόνο χόμπι μπορεί να σου ανοίξει πόρτες επαγγελματικά.

Σ: Θεωρείς ότι η συμμετοχή σου στην φιλαρμονική σε έχει προετοιμάσει για δυσκολίες που πιθανών να αντιμετωπίσεις στο μέλλον;

Ζ : Ναι σίγουρα με έχει βοηθήσει σε κάποια πράγματα. Έχω δει δέκα πράγματα παραπάνω από ότι έχουν δει άλλα παιδιά στην ηλικία μου. Έχω συνεργαστεί με μεγαλύτερους μου. Υπήρχαν στιγμές που ήθελα να τα παρατήσω γιατί δυσκολευόμουν, αλλά μου δίδαξε να έχω εμπιστοσύνη στον εαυτό μου και να συνεχίζω γιατί μου ανοίγονται τόσες πόρτες.

Σ: Σε ευχαριστώ πολύ, όσα μου είπες ήταν πολύ βοηθητικά. Εύχομαι τα καλύτερα.

❖ **Συνέντευξη Ε.Α.** (μαθήτρια Γυμνασίου, 13 ετών, σπουδάστρια ωδείου ΦΕΛ, μέλος της μπάντας)

Σ: Γειά σου Ε. είμαι η Σοφία κάνω μια εργασία που ασχολείται με τις φιλαρμονικές και θέλω να μου πείς την δική σου εμπειρία από της ΦΕΛ. Πως αποφάσισες να ασχοληθείς.

Ε: Με έπαιρνε η μαμά μου στις πρόβες τις μπάντας και τους άκουγα να παίζουν και μου άρεσε πάρα πολύ. Από όταν πάτησα το πόδι μου στη φιλαρμονική ήθελα να είμαι στην μπάντα. Τότε ήμουν 8 χρονών. Δεν είχα σκοπό να γίνω μουσικός ήθελα απλώς να μάθω μουσική. Μετά σκέφτηκα να γίνω δασκάλα φλάουτου, γιατί μου άρεσε ο τρόπος που δίδασκε η δασκάλα μου στην φιλαρμονική.

Σ: πως ξεκίνησες;

Ε: Στην αρχή ξεκίνησα θεωρία, έμαθα νότες οπλισμούς και με βοήθησαν πολύ στο φλάουτο, καταλάβαινα καλύτερα το ρυθμό. Τώρα παίρνω τα διπλώματα μου και ελπίζω να τα καταφέρω μέχρι το τελικό δίπλωμα στο όργανο μου. Στα πρώτα τρία χρόνια μπήκα και στην μπαντίνα και εκεί έκανα πολλές παρέες. Μιλάμε πάρα πολύ με τα παιδιά της μπαντίνας, ήταν ωραία αλλά μετά ήρθε η καραντίνα και σταματήσαμε.

Πέρσι τα Χριστούγεννα ξανά ξεκινήσαμε. Τώρα είμαι στην Μπάντα των μεγάλων και μου αρέσει ακόμα περισσότερο, παίζω μαζί τους, πάμε ταξίδια, γνωρίζω καινούρια άτομα, καινούρια τοπία. Αλλά κυρίως γελάω πάρα πολύ γιατί η φιλαρμονική είναι μια μικρή, μεγάλη ομάδα που συμπαθεί ο ένας τον άλλο.

Σ: Έχεις κάνει φίλους από την Φιλαρμονική;

Ε: Ναι ξεκάθαρα. Στην τάξη μου υπάρχουν πολλές μικρές ομάδες πολλές μικρές παρέες ενώ στην φιλαρμονική είμαστε μια μεγάλη παρέα και την προτιμώ. Στο γυμνάσιο τα αγόρια κάνουν παρέα μεταξύ τους και αποκλείουν τα κορίτσια, ενώ στην φιλαρμονική κάνουμε τον χαβαλέ μας γελάμε λέμε τα αστεία μας όλοι μαζί.

Σ: Γιατί νομίζεις συμβαίνει αυτό;

Ε: Γιατί τα παιδιά της τάξης μου δεν έχουν ωριμάσει ούτε έχουν δεθεί μεταξύ τους. Ενώ στην φιλαρμονική έρχεσαι σε επαφή με μεγαλύτερους και μαθαίνεις πράγματα και μέσα από τις πρόβες δενόμαστε περισσότερο γιατί έχουμε και ίδιο στόχο. Στη φιλαρμονική οι μεγαλύτεροι μας λένε τι να προσέχουμε και μας συμβουλεύουνε πολλές φορές τι να προσέχουμε και με τους άλλους ανθρώπους και αισθάνομαι μεγαλύτερη ασφάλεια. Οι δάσκαλοι της Φιλαρμονικής νοιάζονται περισσότερο από ότι οι καθηγητές στο σχολείο.

Σ: εσύ τι θα έλεγες σε ένα φίλο για να τον προτρέψεις να μπει στην φιλαρμονική.

Ε: Ε... Θα τους έλεγα τους κύριους λόγους που είναι η μουσική και ότι θα μάθουν μια άλλη πλευρά της κοινωνίας και πάρα πολλά πράγματα... και εκτός από αυτό θα τους έλεγα να μην το βλέπουν σαν υποχρέωση αλλά σαν χόμπι. Αυτό μας το λένε και οι δάσκαλοι μας στη φιλαρμονική σχεδόν ποτέ δεν μας πιέζουν με τις ασκήσεις μας.

Σ: κάτι τελευταίο. Αν η φιλαρμονική στο μέλλον σε καλέσει να βοηθήσεις σε μια έκτακτη συναυλία θα ανταποκρινόσουν;

Ε: Εννοείτε. Φτάνει να μπορούσα. Πρώτα βέβαια θα ζητούσα να μου στείλουν τα κομμάτια να τα δω να τα μελετήσω. Νομίζω ότι όλα τα παιδιά της μπάντας αισθάνονται το ίδιο με μένα. Η δικιά μου η τάξη πιστεύω ότι όλοι θα βοηθάνε την Φιλαρμονική. Η φιλαρμονική αυτό μας έχει μάθει: «Όταν υπάρχει ανάγκη όλοι να βοηθάμε»

Σ: έχεις κάποιες ελπίδες για την φιλαρμονική; Έχεις κάποια όνειρα που θα ήθελες να πραγματοποιηθούν μέσα από την φιλαρμονική;

Ε: όχι ακριβώς, αλλά θα ήθελα για την φιλαρμονική να έχει περισσότερα παιδιά στο μέλλον.

Σ: Πως πιστεύεις μπορεί να το πετύχει αυτό;

Ε: Πρώτα πρέπει να βγούμε περισσότερο στο διαδίκτυο και να κάνουμε περισσότερες συναυλίες για να μας γνωρίσουν και να έρχονται ακόμα περισσότεροι. Να βλέπουν πόσο καλά παίζουμε και έτσι θα πετύχουμε αυτό το στόχο.

Σ: Σε ευχαριστώ πολύ, όσα μου είπες ήταν πολύ ενδιαφέροντα. Εύχομαι τα καλύτερα.

❖ **Συνέντευξη Β.Κ.** (μαθητής Γυμνασίου, 14 ετών, σπουδαστής ωδείου ΦΕΛ, μέλος της μπάντας)

Σ: Γεια σου Β. είμαι η Σοφία κάνω μια εργασία που ασχολείται με τις φιλαρμονικές και θέλω να μου πείς την δική σου εμπειρία από της ΦΕΛ. Πως αποφάσισες να ασχοληθείς;

Β: η μαμά μου με παρότρυνε να κάνω ένα τέτοιο όργανο. Κάνω σαξόφωνο Άρχισα στην τρίτη δημοτικού είμαι σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο με το όργανο. Συνεχίζω τα μαθήματα μου δυο φορές την εβδομάδα. Συμμετέχω στην μπάντα, τώρα κάνουμε πρόβες για την χριστουγεννιάτικη συναυλία μας

Σ: πως ξεκίνησες;

Β: Το πιο ωραίο στην φιλαρμονική είναι τα ταξίδια που κάνουμε. Το πιο πρόσφατο ήταν στη Ζάκυνθο. Μας είχαν καλέσει να παίζουμε δυο ώρες στην ετήσια εορτή της Ζακύνθου. Μου άρεσε πολύ η πόλη, πήγαμε πολλές βόλτες, είδαμε πως παίζουν οι άλλες φιλαρμονικές. Μεγάλες με ιστορία... από την Κέρκυρα, τους γνωρίσαμε κιόλας τους μουσικούς.

Σ: Έχεις κάνει φίλους από την Φιλαρμονική;

Β: Όχι ιδιαίτερα, απλά είμαστε με όλους γνωστοί. Οι κολλητοί μου είναι από το σχολείο αλλά κάνω παρέα και με τα παιδιά της φιλαρμονικής.

Σ: Πως βλέπεις την ενασχόληση σου με την μουσική;

Β: Εγώ τη μουσική την κάνω ως χόμπι. Αν δεν ήταν η φιλαρμονική να μπορώ να κάνω σαξόφωνο δεν θα ασχολούμουν με άλλο όργανο. Παίζω ποδόσφαιρο

Σ: Τι πιστεύεις ότι σου δίνει η συμμετοχή σου στην φιλαρμονική;

Β: Μαθαίνουμε να είμαστε πειθαρχημένοι μέσα από αυτό γιατί βασικά είναι όλοι μεγάλοι αυτό τον καιρό στη μπάντα, πρέπει να υπακούς στον αρχιμουσικό και να δέχεσαι παρατηρήσεις και εντολές από τους μεγαλύτερους. Ακολουθείς τους κανόνες και το πρόγραμμα, για να σε υπολογίζουν κιόλας και να μπορεί να στηριχτεί η φιλαρμονική πάνω σου. Αισθάνομαι ότι όλοι με εκτιμούν και εγώ τους εκτιμώ. Όλοι μπορούν να πουν την γνώμη τους και μας ακούνε κιόλας ... και εμάς τους πιο μικρούς. Μας ρωτάνε για τα κομμάτια των συναυλιών και το ρεπερτόριο της μπάντας. Έχει τύχει και έχουμε διαμαρτυρηθεί μια φορά για ένα κομμάτι και δεν το παίζαμε.

Σ: Αν χρειάζονταν να διαλέξεις μεταξύ Φιλαρμονικής ή άλλης δραστηριότητας τι θα διάλεγες;

Β: Ε... Καταρχήν πάω ποδόσφαιρο εγώ και μ' αρέσει πολύ το ποδόσφαιρο πάω σχεδόν δέκα χρόνια τώρα... Θα προτιμούσα το ποδόσφαιρο.

Σ: Σε ρωτάω γιατί έμαθα ότι δεν γίνονται πολλές νέες εγγραφές στην φιλαρμονική

Β: Ναι δεν έχουμε πολλά καινούρια παιδιά. Είμαστε όσα παιδιά είχαμε αρχίσει. Όταν ήμουν εγώ μικρός ερχόταν και ερχόταν καινούριοι και ήταν πολύ δύσκολο να μείς στην μπάντα αν ήσουν μικρός, ενώ τώρα τα παιδιά μπαίνουν γιατί λείπουν άτομα. Το ρεπερτόριο της μπάντας και η κλασική μουσική δεν είναι και πολύ διαδεδομένα σε παιδιά της ηλικίας μου, φταίει και αυτό. Αν και εγώ βλέπω ότι έχουμε μεγάλη απήχηση στις συναυλίες γιατί έρχονται και μεγάλα ονόματα

να τραγουδήσουν με τη φιλαρμονική. Είχε έρθει ο Μαχαιρίτσας πριν τον κορωναϊό .Ε... τους άλλους δεν του θυμάμαι τώρα. Είχε γίνει θέμα τότε στο σχολείο. Όλα τα παιδιά της φιλαρμονικής ήταν ενθουσιασμένα και βγάζαν φωτογραφίες με αυτόν.

Σ: Πως μπορεί να προσελκύσει κόσμο η φιλαρμονική;

Β: Ε δεν μπορώ να σκεφτώ κάτι. Όταν εγώ ήμουν μικρός ήταν περισσότερο της μόδας να κάνεις κάποιο όργανο. Τώρα προτιμούν τα αθλήματα. Η μουσική δεν τους αφορά. Μπορεί να φταίει ότι δεν κάνουν και μάθημα μουσικής στο σχολείο οπότε δεν έρχονται και σε επαφή με τη μουσική τα παιδιά. Πάντως εγώ νομίζω ότι κάνει και λίγο διαφορά στον χαρακτήρα των συμμαθητών μου αυτοί που παίζουν είναι πιο συγκρατημένοι είναι πιο ήρεμοι, συνεννοούμαστε καλύτερα.

Σ: εσύ τι θα έλεγες σε ένα φίλο για να τον προτρέψεις να μπει στην φιλαρμονική;

Β: Θα προσπαθούσα να τον πείσω λέγοντας του ότι θα περνούσαμε περισσότερο χρόνο μαζί. Ότι θα μάθαινε κάτι καινούριο ένα όργανο, θα αποκτούσε εμπειρίες από τις συναυλίες, θα συμμετείχε σε εκδρομές

Σ: κάτι τελευταίο. Αν η φιλαρμονική στο μέλλον σε καλέσει να βοηθήσεις σε μια έκτακτη συναυλία θα ανταποκρινόσουν;

Β: Θα πήγαινα Ναι. Όπως και πολλά παιδιά έρχονται τώρα, όταν τους καλεί η φιλαρμονική, για να ενισχύσουν την μπάντα Διατηρούνται οι σχέσεις μας και από γνωστούς που ξέρω όταν τελειώνουν οι σπουδές και γυρνούν στην Λευκάδα όλοι επιστρέφουν στην φιλαρμονική. Είναι ένα μέρος για να βρισκόμαστε. Νομίζω ότι αν δεν υπήρχε η φιλαρμονική η ζωή μου θα ήταν κάπως διαφορετική. Θα ήθελα πάντως να είμαι σε κάτι ομαδικό ίσως μια χορωδία , κάτι που να μοιάζει με την φιλαρμονική.

Σ: Σε ευχαριστώ πολύ, όσα μου είπες ήταν πολύ ενδιαφέροντα. Εύχομαι τα καλύτερα.